

A Time to be Radical

**THE TIMES JA KESKUSTELU ISON-BRITANNIAN LIITTYMISESTÄ
EUROOPAN TALOUSYHTEISÖÖN VUOSINA 1961–1963**

Maria Juppo

Pro gradu -tutkielma

Yleinen historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

2020

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO
Humanistinen tiedekunta
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Yleinen historia

JUPPO, MARIA: A Time to be Radical. The Times ja keskustelu Ison-Britannian liittymisestä Euroopan talousyhteisöön vuosina 1961 –1963.
Pro gradu -tutkielma, 79 s.
Toukokuu 2020

Tämä tutkimus käsittelee Ison-Britannian ensimmäistä liittymishanketta Euroopan talousyhteisöön vuosien 1961–1963 välisenä aikana. Työssä tarkastellaan Britannian sisä- ja ulkopoliitikassa tapahtunutta kuohuntaa sekä sitä miten se kaikki näkyi niin mediassa kuin poliittisella näyttämöllä. Mukana on myös ulkopoliittiset suhteet Yhdysvaltoihin, muihin talousyhteisön maihin, ja ennen kaikkea Ranskaan.

Laadullista tutkimusmenetelmää sekä alkuperäislähteiden keskinäistä vertailua hyödyntäen tarkastelen, miksi Iso-Britannia halusi mukaan talousyhteisöön sekä sitä poliittista keskustelua, jota asiasta käytiin. Lisäksi selvitän ne taustatekijät, jotka hidastivat Ison-Britannian liittymisneuvotteluita. Alkuperäislähteenä toimii brittiläinen sanomalehti The Times, josta on kerätty aihetta koskevia uutisia, artikkeleita sekä mielipidekirjoituksia. Toisena lähteenä toimii Iso-Britannian pääministerin Harold Macmillanin päiväkirjakokoelma, jolla tuodaan keskeisen poliittisen henkilön näkökulma aiheeseen.

Tutkimustuloksista käy ilmi, kuinka monimutkainen ja monisyinen liittymisprosessi oli ja miten paljon eri taustatekijöitä koko asetelma piti sisällään. Aihe jakoi niin kansalaisia kuin maan johtoakin. Macmillanin henkilökohtainen panos näkyy, ja samalla nousee myös kenraali Charles de Gaullen rooli. Ranskan osuus kasvaa erityisesti, kun de Gaulle käytti veto-oikeutta estääkseen lopulta Britannian liittymisen. Työ antaa hyvän läpileikkauksen siitä, millä tavalla Isossa-Britanniassa koko prosessia käsiteltiin. Tutkimuksessa korostuu Britannian poliittinen tilanne 1960-luvulla, jossa heijastuvat kylmän sodan poliittiset tapahtumat sekä valtapoliittiset jännitteet eri maiden välillä. Tutkimus osoittaa, miten Iso-Britannia joutuu lopulta punnitsemaan omaa paikkaansa uudelleen, niin Euroopassa kuin maailmallakin.

Avainsanat: Historia, Poliittinen historia, Kansainväliset suhteet, Euroopan talousyhteisö, ETY, Iso-Britannia, Ranska.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
1.1 ETY:n lyhyt historia	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja kirjallisuus	6
1.3 Alkuperäislähde ja rajaus	9
2. <i>Britain Wolf of Europe</i>	15
2.1 <i>Left Against Going into Europe</i> – Ison-Britannian sisäpoliittiset kiistat	15
2.3 <i>New look at to European Trade</i> – Talouspolitiikan ja Kansainyhteisön ongelmat	21
2.3 <i>Europe Waits for Britain and Britain Waits for France</i> –Tasapainottelua Ranskan ja Yhdysvaltojen kanssa	27
3. <i>Britain at the Centre</i>	34
3.1 <i>Special reallionship</i> – Erityissuhde vai Entente Cordiale, ja kenen kanssa?.....	35
3.2 <i>France Holding Up Solution On E.E.C</i> – Ranska, neuvotteluiden pitkittäjä	40
4. <i>Not quite so Good</i>	44
4.1 <i>De Gaulle’s Blow to Brussels Talks</i> – Tyly päätös ETY-neuvotteluille.....	45
4.2 <i>France Expects America to Leave Europe</i> – De Gaulle ja The politics of Grandeur.....	52
4.3 <i>Challenge to General</i> – The Timesin suhtautuminen vetoon	57
4.4 <i>The British World</i> – Ison-Britannian rooli Euroopan sisällä vai ulkopuolella?.....	62
5. <i>After Brussels</i> – Lopuksi	67
Sanasto.....	74
Lähdeluettelo	75

1. Johdanto

Sir, - General de Gaulle's decision to veto our admission to the EEC, raises the fearful political implications of a tight European block from the Urals to the Atlantic which excludes English-speaking world.¹

J.E. Meade 1.2.1963

Tämä on sitaatti *The Times* -lehden 1963 vuoden mielipidekirjoituksesta, johon tiivistyi kirjoittajan huoli siitä, minkälaisen roolin Iso-Britannia voisi saada, kun heiltä oli evätty pääsy Euroopan talousyhteisöön. Kirjoituksessa pohdittiin Britannian mahdollisuuksia ilman talousyhteisöä, maan suhdetta Yhdysvaltoihin sekä Kansainyhteisöön, ja kuinka vahvasti kenraali de Gaullen päätökset saattaisivat vaikuttaa heihin jatkossakin. Kirjoittaja ei ollut yksin huoliensa kanssa, sillä näihin ajatuksiin tiivistyi hyvin se epävarmuus, johon oli lopulta päädytty. Edellisen kahden vuoden aikana oli Isossa-Britanniassa käyty kiivasta keskustelua Euroopan talousyhteisöön (ETY)² liittymisestä valtion poliittisen hallinnon tasolta aina kansalaisten keskuuteen asti. Monesti näiden keskustelujen äänitorvena toimi media, kuten sanomalehti *The Times*. Lehden uutisoinnista sekä mielipiteistä nousee esille paljon sitä sisäistä kamppailua, mitä Britanniassa käytiin vuosien 1961–1963 välisenä aikana. Huolia, turhautumista, ärsyyntymistä, uusia mahdollisuuksia ja toivoa tulevasta, mutta myös haikailua menneeseen.

1.1 ETY:n lyhyt historia

Elokuun ensimmäisenä päivänä vuonna 1961 Iso-Britannia jätti hakemuksensa liittymisestä Euroopan talousyhteisöön. Päätös ei ollut yksimielinen, sillä taustalla oli monia sisäpoliittisia tekijöitä, jotka jarruttivat Britannian liittymisaikeita. Pääministeri Harold Macmillanin (1894–1986) konservatiivihallitus oli kuitenkin saanut tarpeeksi kannatusta liittymiselle, ja hakemus lähetettiin. Tunnelma oli ollut varautuneen positiivinen sekä Britanniassa että muiden ETY-jäsenvaltioiden kesken, ja myönteistä vastausta odotettiin. Kuitenkin tammikuun 15. päivä vuonna

¹ Meade, A Time to be Radical, *The Times* 1.2.1963, 13.

² Englanniksi European Economic Community eli EEC. Lisäksi *The Times*issa käytettiin paljon nimityksiä Common Market, Community tai pelkästään The Six. Käytän työssäni pääasiallisesti suomenkielisiä termejä, mutta esimerkiksi sitaateissa saattavat nämä tulla vastaan.

1963 Ranskan presidentti kenraali Charles de Gaulle (1890–1970) käytti veto-oikeuttaan ja esti Ison-Britannian liittymisen yhteisöön.³ Työssäni tutkin, kuinka Britanniassa käsiteltiin näiden vuosien tapahtumia ja etenkin poliittista suhtautumista Ranskaan. Tarkastelen prosessia niin median, kansainvälisten suhteiden kuin maan sisäpoliittisten kiistelyiden valossa.

Euroopan talousyhteisö oli Euroopan yhteisöä (EY) edeltänyt valtioiden liitto, joka syntyi pitkälti poliittisista ja taloudellisista syistä. Virallisesti EY:stä alettiin puhumaan vasta vuonna 1971, jolloin aiemmat organisaatiot, Euroopan hiili- ja teräsyhteisö (EHTY), Euroopan talousyhteisö sekä Euroopan atomienergiayhteisö (Euratom) yhdistettiin yhdeksi organisaatioksi.⁴ Pääasiallinen tarkoitus tällaisella valtioiden yhdentymisellä oli taata sodan raunioittamaan Eurooppaan pysyvä rauha sitomalla valtiot toisiinsa kauppaa- ja taloussuhteilla.⁵ Keskiössä olivat kaksi suurta tekijää: Ranska ja Saksan liittotasavalta. Ranska oli joutunut kärsimään valtavia tappioita sodassa, eivätkä asenteet saksalaisia kohtaan olleet kaikilta osin lieventyneet. Ranskalla olikin pelko vahvistuvasta Saksasta, ja maa pyrki kontrolloimaan arvokasta Ruhrin aluetta.⁶ Kuitenkin Liittoutuneille oli selvää, että Länsi-Saksan oli noustava jaloilleen ja selvittävä omillaan, jotta kommunismin leviäminen kyettäisiin pitämään aisoissa. Yhdysvaltojen ja Ison-Britannian painostuksella Ranskan ajatukset teollisuusalueen yksinomaisesta kontrolloinnista mitätöitiin. Sen tilalle kehiteltiin järjestelmä, jonka avulla voitaisiin yhdessä valvoa hiili- ja terästeollisuutta.⁷

Ajatus Euroopan maiden yhteistyöstä ei ollut uusi, sillä jo vuonna 1940 Iso-Britannia oli harkinnut liittoa tai kumppanuutta Ranskan kanssa.⁸ Ensimmäisen kerran Euroopan valtioiden integraatiosta, tai pikemminkin ”Euroopan Yhdysvalloista”, puhui Ison-Britannian pääministeri Winston Churchill (1874-

³ The Guardian, *A Timeline of Britain's EU membership in Guardian reporting*, 25.5.2016, <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/25/a-timeline-of-britains-eu-membership-in-guardian-reporting>.

⁴ Matikainen 2002, 228.

⁵ Aro & Kempainen 1993, 6.

⁶ Ruhrin alueella oli ja on edelleen paljon raskasta teollisuutta, ja vaikka sodan jälkeen alue oli kärsinyt, se oli Saksan taloudellinen sekä sotilaallinen perusta. Pinder 1993, 13 – 14.

⁷ Pinder 1993, 13 – 14.

⁸ Pinder 1993, 56. Pinder kirjoittaa, että vuonna 1940 Iso-Britannia oli oma-aloitteisesti ehdottanut maiden välistä liittoa Ranskalle. Britanniassa oli noina vuosina ”pyyhkinyt ns. federatiivinen aalto”, mutta Saksan miehitettyä Ranskan ajatukset liitosta haudattiin. Vastaavasti vuonna 1951 Ranska oli ”kutsunut” Britannian ETY:yyn, mutta tämä kieltäytyi. Childs 1986, 61.

1965), mutta sen todellisena alullepanijana pidetään Ranskan ulkoministeriössä työskennellyttä virkamiestä Jean Monnetia (1888-1979) sekä italialaista federalistijohtajaa Altiero Spinelliä (1907-1986).⁹ Vuonna 1951 Pariisissa Ranska, Saksan liittotasavalta, Italia ja niin kutsutut Benelux-maat, eli Alankomaat, Luxemburg sekä Belgia, solmivat sopimuksen, jolloin luotiin Euroopan hiili- ja teräsyhteisö. Kuusi vuotta Pariisin sopimuksen jälkeen, jatkumona, allekirjoitettiin Rooman sopimus, jolloin perustettiin Euroopan talousyhteisö.¹⁰ Rooman sopimus koostui kahdesta erillisestä sopimuksesta. Ensimmäisessä osassa haluttiin saavuttaa kaiken kaupan kattavat yhteismarkkinat, jolloin Eurooppaan saataisiin luotua vahva taloudellinen haastaja Yhdysvaltojen talousmahdille. Toisella sopimuksella toivottiin ratkaisua Euroopan energian huoltovarmuudelle, jolloin Monnet kehitteli ydinenergiayhteisön. Taloussopimuksen kautta syntyi ETY ja energiasopimuksesta Euratom.¹¹

Tässä välissä Isossa-Britanniassa Churchillin johtama konservatiivipuolue joutui väistymään työväenpuolueen tieltä, ja sen myötä ETY-liittymisajatukset haudattiin kokonaan. Vetäytymiselle oli useita tekijöitä. Maassa oli pelko siitä, että hiili- ja teräslitto sulki saaren omat hiilitehtaat ja kaivokset. Britannia ei myöskään nähnyt itseään tarpeelliseksi osaksi tällaista hanketta. Vielä Euroopan yhteisön perustamisaikana saarivaltion talous oli ollut parempi kuin muissa Etelä-Euroopan maissa ja suhtautuminen Manner-Eurooppaan oli osittain alentuvaa. Tätä ajatusta voidaan katsoa puoltavan sen, että Britannian imperiumin jäänteet eli Kansainyhteisö oli edelleen vahvasti sidoksissa maahan ja oli emämaalleen suurempi kauppakumppani kuin Eurooppa. Samalla Kansainyhteisö antoi Britannialle vielä statuksen maailmanmahtina.¹² Myös Yhdysvaltojen rooli sekä maiden välinen erityissuhde, (*Special relationship*),¹³ sai saarivaltion näkemään tämän supervallan houkuttelevampana kumppanina kuin sodasta toipuvan Euroopan.¹⁴ Ylemmydentunnetta lisäsi vielä se, että Iso-Britannia kykeni

⁹ Pinder 1993, 13.

¹⁰ Aro & Kemppinen 1993, 7.

¹¹ Pinder 1993, 18 – 19.

¹² Matikainen 2002, 225.

¹³ Erityissuhde on epävirallinen käsite, jolla kuvataan maiden poliittisia, diplomaattisia, historiallisia, kulttuurisia, taloudellisia sekä sotilaallisia suhteita. Käsite tuli tunnetuksi Winston Churchillin puheen ansiosta vuonna 1964. *Culture, policy and the UK-US special relationship at 70*, 2016: <https://www.britishcouncil.org/research-policy-insight/insight-articles/culture-policy-and-us-uk-special-relationship-70>.

¹⁴ Aro & Kemppinen, 1993, 7– 8; Pinder 1993, 56 – 58.

pitämään eräänlaista sädekehää toisen maailmansodan ajoilta, jolloin saarivaltiota, toisin kuin monia muita Euroopan maita, ei miehitetty. Muut ETY-maat olivat kyllä halukkaita saamaan Ison-Britannian mukaan yhteisöön, ja Britannialla olisi ollut monta tilaisuutta. Historioitsija Helen Parr toteaa, että yleisesti pidettiin virheenä maan vetäytymistä vuonna 1953 pidetystä hallitustenvälisestä konferenssista (*The Spaak Committee*).¹⁵ Kaiken lisäksi Britannia oli hyvin tarkka omasta suvereniteetistaan eikä lämmennyt siihen federaatioinnostukseen, mikä oli syntymässä Länsi-Euroopassa.¹⁶

Nämä useat taustatekijät olivat syynä siihen, minkä vuoksi Iso-Britannia halusi nähdä itsensä hiukan etäällä muusta Euroopasta ja oli jättäytynyt pois talousyhteisöstä. Nämä samat tekijät olivat myös syynä siihen, miksi maa lopulta alkoikin muuttaa mieltään. Euroopan talousyhteisö onnistui yli odotusten, ja ETY-maiden talouskasvu ohitti nopeasti Britannian, joka huomasi pian olevansa jäljessä muista Euroopan maista. Ajatus siitä, ettei Länsi-Eurooppa kykenisi toimimaan ilman heidän osallistumistaan, osoittautui vääräksi, ja Britannia huomasi myös jäävänsä vaarallisesti sen yhtenäisyyden ulkopuolelle, mikä kehittyi näiden maiden keskuudessa.¹⁷ Dekolonisaatio huipentui 1950- ja 1960-luvuilla, ja sen myötä Kansainyhteisön yhtenäisyys hiipui. Myös suhteet Yhdysvaltoihin olivat kärsineet Suezin kriisin (1956) jälkeen. Britannia ymmärsi, että se oli lopulta kuitenkin lähempänä Eurooppaa kuin Amerikan manteretta tai merentakaisia alueitaan.¹⁸ Britannia koetti uutta ratkaisua ja loi vuonna 1960 ETY:n vastapainoksi Euroopan vapaakauppajärjestön (EFTA), johon kuuluivat Norja, Tanska, Ruotsi, Itävalta, Sveitsi ja Portugali. Silti ETY:n suomat hyödyt houkuttelivat enemmän.¹⁹

EFTA:aa edelsi hetkellinen vapaakauppa-alue eli Free Trade Area (FTA), jonka Britannian hallitus oli kehitellyt pääasiassa maan omia tarkoituksia palvellen.²⁰ FTA olisi toiminut Länsi-Euroopan maiden välisenä järjestönä ilman sen suurempia federalistisia sitoumuksia. Sen myötä saarivaltion oma teollisuus olisi vapaa pääsemään ETY:n markkinoille, alistumatta kuitenkaan talousyhteisön

¹⁵ Parr 2006, 1.

¹⁶ Matikainen 2002, 221 – 224.

¹⁷ Kavanagh 1996, 73.

¹⁸ Matikainen 2002, 228; Bhattacharya 1990, 135.

¹⁹ Kemppinen 1992, 7; Gamble 2003, 116.

²⁰ Matikainen 2002, 227.

määräyksille. Samalla ulkopuolelle olisi jäänyt tullitariffi sekä maatalouspolitiikka. Koska järjestelmä palveli pääasiassa Britanniaa ja sen katsottiin olevan epäreilu muita ETY-jäsenmaita kohtaan, neuvottelut päättyivät ETY:n ja FTA:n välillä de Gaullen johdolla vuonna 1958.²¹ Britannian hallituksella tuntui olevan kova tarve saada ETY:lle kilpailijaa. Tutkija Alex May sanoo, että Britannia loi FTA:n ja EFTA:n kaltaiset järjestöt ”syrjäyttääkseen” ETY:n.²² Britannian pääministeri ja konservatiivipuolueen johtaja Harold Macmillan oli merkittävässä osassa viemässä Isoa-Britanniaa Euroopan talousyhteisöön. Vaikka maassa oli sisäpoliittista vastustusta eikä liittyminen tapahtunut hänen kaudellaan, pääministerin panostus oli merkittävä.²³

Britannian jäsenyyden torjuminen kulminoitui lopulta Ranskan presidenttiin Charles de Gaulleen. Hänestä oli tullut maassaan toisen maailmansodan ja Ranskan vapauden symboli sekä kansan keskuudessa sankari. Vuonna 1958 de Gaulle nousi maansa johtoon ja aloitti samalla Ranskan Viidennen tasavallan.²⁴ Valtaannousunsa myötä hänestä oli tullut tuon ajan Ranskan ja Euroopan politiikan näkyvimpiä sekä vaikutusvaltaisimpia henkilöitä. De Gaullen henkilökohtainen valta näkyi vahvasti myös Euroopan yhteisössä, esimerkiksi niin kutsutussa Tyhjän tuolin kriisissä vuonna 1965.²⁵ De Gaullen suhtautumista ETY:yn voidaan pitää vähintäänkin varautuneena. Yhteisön perustamisen alussa de Gaulle oli vastustanut hanketta, mutta vähitellen huomasi sen arvon.²⁶ Kenraali de Gaulle ajoi kiivaasti Ranskan asemaa yhteisössä sekä puolusti maansa suvereniteettia ja jarrutti samalla kiihkeimpiä federatiivisia hankkeita, kuten Euroopan puolustusyhteisöä (EPY). De Gaullen ajatuksen suvereniteetista voidaan katsoa heijastuvan myös hänen mielipiteistään Yhdysvaltoihin. Vaikka de Gaulle ymmärsi maan liittolaisena ja ystävänä, hän koki samalla heidän vaikutuksensa Ranskassa ja Euroopan mantereella liian voimakkaana. Tämän lisäksi Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton roolit supervaltoina hiersivät de Gaullen ylpeyttä. Se, että Ranskan mielipide, tai

²¹ Pinder 1993, 58; Warlouzt 2011,423.

²² May 2013, 31.

²³ Gamble 2003, 117.

²⁴ De Menil 1977, 42 – 43.

²⁵ De Gaulle suuttui EY-komission ehdotuksista, koskien mm. ylikansallisia ja yhteisiä maatalousmarkkinoita, ja veti vastalauseeksi Ranskan ministerit pois neuvostosta. Hän ilmoitti, ettei osallistuisi neuvotteluihin, ennen kuin saisi tahtonsa läpi. *Euroopan parlamentti, Multimedia center*, 2010, https://multimedia.europarl.europa.eu/fi/history-the-empty-chair-crisis_V001-0005_ev.

²⁶ Lacouture 1993, 212; De Menil 1977, 61.

hänen mielipiteensä, sysättiin sivuun kahden supervallan neuvotteluissa, oli presidentille sietämätöntä.²⁷

ETY-mailla oli huoli siitä, olivatko britit lopulta sitoutuneet enemmän Eurooppaan vai Amerikan mantereeseen. De Gaullea kiusasi ajatus Britannian tulosta yhteisöön, mikäli se olisi samalla vetänyt Yhdysvaltojen hegemonian mukanaan. Erään elämäkertakirjoittajan mukaan de Gaullen suhtautuminen Isoon-Britanniaan, tai pikemmin Englantiin, oli, yllättävä kyllä, positiivinen. Kenraali ei inhonnut saarivaltio, vaan Jean Lacouturen mukaan de Gaulle ”ihaili sitä”, ja hän puhui muistelmissaan ylistävään sävyyn esimerkiksi Churchillista.²⁸ Tämä lienee osittain totta, sillä konservatiivisena katolilaisena sekä rojalistina de Gaulle ihaili tai kadehti esimerkiksi monarkiaa. Silti, kuten Julian Jackson kuvailee, Britannia jäi mieleen kenraalille pääasiassa vanhana perivihollisena, joka sittemmin oli valitettavasti unohtanut oman kansallisen ylpeytensä ja josta oli tullut yksi amerikkalaisten satelliittivaltioista.²⁹ Vaikka hylkäys oli takaisku sekä nöyryytys Isolle-Britannialle, se yritti toistamiseen jäsenyyttä vuonna 1967. Tälläkin kertaa de Gaulle esti aikeet ja teki selväksi, ettei Britannia voisi liittyä Euroopan talousyhteisöön hänen aikanaan.³⁰ Ison-Britannian liittyminen onnistui vasta vuonna 1975.

1.2 Tutkimuskysymykset ja kirjallisuus

Tässä työssä tutkin, millaista julkista keskustelua Ison-Britanniassa käytiin vuosien 1961 ja 1963 välisenä aikana ETY:yyn liittymisestä *The Times*-lehden sivuilla. Pääkysymykseni keskittyy siihen, millaista poliittista keskustelua asiasta käytiin ja mitkä tekijät johtivat tähän. Alakysymyksissä selvitän niitä monimutkaisia taustatekijöitä, jotka hidastivat Ison-Britannian ETY-neuvotteluita. Ensimmäisessä luvussa tarkastelen Britannian sisäpolitiikkaa ja tutkin, kuinka paljon kysymys ETY:stä jakoi poliitikkoja sekä kansaa. Selvitän myös Kansainyhteisöön sekä talouteen liittyneitä ongelmia, ja miten niitä pyrittiin

²⁷ Lacouture 1993, 365 – 367.

²⁸ Lacouture 1993, 351.

²⁹ Jackson 2018, 586; Davis 1998, 381.

³⁰ May 2013, 36. Lisäksi *The Times* kirjoitti de Gaullen ilmaisseen kantansa jo vuonna 1963. General de Gaulle Says Entry Will Not Be In His Time, *The Times* 19.1.1963,8.

ratkaisemaan. Toisessa luvussa pohdin Ison-Britannian ulkopoliittisia suhteita Ranskan, Yhdysvaltojen ja Länsi-Saksan osalta. Tämän luvun analyysissä nousee esille myös Macmillanin henkilökohtainen panos esimerkiksi kansainvälisten henkilösuhteiden osalta. Viimeisessä luvussa keskityn Britannian suhtautumiseen Ranskaan ja kenraali Charles de Gaulleen tämän hylättyä vetollaan ETY-hakemuksen. Tutkin, millä sävyllä hylkäystä käsiteltiin, miten sitä puolusteltiin tai kritisoitiin, ja mitä tuntemuksia se herätti. Lopussa analysoin sitä, kuinka Iso-Britannia koki oman roolinsa Euroopassa neuvotteluiden päättymisen jälkeen ja miten maan kansainvälinen asema oli muuttumassa imperiumin kuihduttua ja Yhdysvaltojen aseman vahvistuttua.

Suomessa Euroopan yhteisöä on tutkittu paljon, ja Britannia on liitetty siihen taloudellisten kytkösten, kuten EFTA:n, kautta. Aihetta on sivuttu joissain yliopistollisissa opinnäytteissä, kuten vuodelta 2003 Hanna-Mari Soinin *Vastahakoisuuden noidankehässä: Britannian roolit Euroopan integraatiokehityksessä toisen maailmansodan päättymisestä uuden vuosituhannen alkuun*³¹ sekä Terhi Peltosen vuoden 2006 pro gradussa *The Times ja Britannian kansanäänestys ETY-jäsenyydestä vuonna 1975*.³² Tutkimuskirjallisuutta Britanniaa ja ETY:stä tai Ranskasta ja EY:stä on runsaasti. *The Timesiin* ja Britannian mediaan liittyvää tutkimusta löytyi jonkin verran. Jeremy Tunstallin *Newspaper Power – The new National Press in Britain* avaa Britannian politiikan ja median suhdetta.³³ Lisäksi Dennis Kavanaghin *British Politics: Continuities and Change* antoi, nimestään huolimatta, myös tietoa *The Timesista*.³⁴

De Gaullea ja hänen politiikkaansa tuolta ajalta on tutkittu paljon. Monet tutkijat ovat olleet kiinnostuneita hänen merkityksestään ETY:ssä sekä kysymyksestä, miksi kenraali lopulta päätyi käyttämään vetoa Isoa-Britanniaa vastaan. Tästä hyvä esimerkki on Richard Davisilta, jota myös hyödynnän tutkimuksessani,³⁵ *Why did the General do It? - De Gaulle, Polaris and the French Veto of Britain's Application to Join the Common Market*, sekä Laurent Warlouzetin artikkeli *De Gaulle as a Father of Europe: The Unpredictability of the FTA's Failure and the*

³¹ Soini, 2003.

³² Peltonen, 2006.

³³ Tunstall, 1996.

³⁴ Kavanagh, 1997.

³⁵ Davis, 1998.

EEC's Success.³⁶ De Gaullesta on kirjoitettu useita elämäkertoja, joista olen saanut tietoa myös omaan tutkimukseeni. Hyödyntämäni elämäkerrat ovat Jean Lacouturen *De Gaulle-The Ruler 1945 – 1970*³⁷ sekä Julian Jacksonin *a Certain Idea of France*.³⁸ Näistä olen saanut tietoa esimerkiksi monista henkilösuhteista, kuten kenraalin asennoitumisesta Macmillaniin. Muu kirjallisuus, joka liittyi de Gaullen politiikkaan, on ollut myös hyödyllistä. Lois Pattison de Menilin *Who Speaks For Europe?*³⁹ sekä Michale Suttonin *France and the Construction of Europe, 1944-2007*⁴⁰ kartoittavat kylmän sodan politiikan tapahtumia, joissa Yhdysvaltojen, Britannian ja Ranskan väliset jännitteet tulevat hyvin esille.

Ranskan ja Ison-Britannian diplomaattisuhteita on käsitelty paljon, mutta harvemmin tästä näkökulmasta. Suurin osa 1960-luvun Ranskan ja Britannian suhteista liittyi jollakin tavalla Yhdysvaltoihin, Natoon, ydinasekeskusteluun sekä siirtolais- ja siirtomaapolitiikkaan. Tutkimukseni täydentää siis aihetta, joka on tähän asti jäänyt vähemmälle huomiolle. Kontekstin vuoksi olen koonnut paljon taustatietoa ja hyödynnän yleisteoksia esimerkiksi Britannian poliittisesta historiasta, kuten Alan Skedin ja Chris Cookin kirjoittama *Post-War Britain: A Political History*⁴¹ sekä David Childin *Britain Since 1945: A Political History*.⁴² Britannian poliittisesta historiasta kertovat teokset avaavat myös Macmillanin toimia tutkimuksessani käsittelemäni vuosina. Erityisesti William Rubinsteinin *Twentieth-Century Britain*⁴³ avaa hyvin pääministerin hallintokauden ylä- ja alamäet. Euroopan yhteisöä sekä Euroopan talousyhteisöä koskevia teoksia kirjoitettiin jo omana aikanaan paljon. Olen itse käyttänyt esimerkiksi John Pinderin *Euroopan Unioni – Erään yhteisön historia*⁴⁴ ja Ulkoasiainministeriön toimittamia julkaisuja aiheesta. Koetan myös saada kuvan Ison-Britannian ja Ranskan poliittisista suhteista tuolta ajalta, jolloin kansainvälisiin poliittisiin suhteisiin keskittyneet teokset, kuten Piers Ludlowin *The European community and the crises of the 1960s: negotiating the Gaullist challenge*⁴⁵ sekä Helen Parrin *Britain's policy*

³⁶ Warlouzet, 2011.

³⁷ Lacouture, 1993.

³⁸ Jackson, 2018.

³⁹ De Menil, 1977.

⁴⁰ Sutton 2007.

⁴¹ Sked&Cook,1993.

⁴² Child, 1986.

⁴³ Rubinstein, 2003.

⁴⁴ Pinder, 1993.

⁴⁵ Ludlow, 2006.

towards the European Community: Harold Wilson and Britain's world role, 1964-1967,⁴⁶ antavat runsaasti käyttökelpoista taustoitusta 1960-luvun poliittisesta tilanteesta.

1.3 Alkuperäislähde ja rajaus

Pääasiallinen alkuperäislähteeni on brittiläinen sanomalehti *The Times*. Käytän pääasiassa siinä julkaistuja uutisia, artikkeleita ja mielipidekirjoituksia. Materiaalia on runsaasti, esimerkiksi hakutuloksia vuosien 1961–1963 väliltä tuli lähes kuusisataa, joista karsin yli puolet pois ja valitsin oman työni kannalta oleelliset tekstit. Valitsin tutkimusaineistokseni artikkelit, jotka tarkastelevat asioita pääasiassa Ison-Britannian näkökulmasta ja pyrin ottamaan mukaan ne poliittiset tapahtumat, jotka ovat suoraan kytköksissä Britanniaan ja ETY-neuvotteluihin. *The Times* saattoi uutisoida asioista, kuten esimerkiksi Ranskan taloudesta, joka toki oli suoraan kytköksissä de Gaulleen, sekä ETY:stä tai Kuuban kriisistä, mikä heijastui koko maailman poliittiseen asetelmaan. Koska tämän kaltaiset tapahtumat eivät suoranaisesti liity työhöni, jätän ne kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle. Sitä vastoin esimerkiksi Ranskan ulkopoliittiset suhteet Saksaan ja Yhdysvaltoihin ovat keskeisessä roolissa.

Vaikka lehden kirjoituksia ETY:stä, saatikka Ranskasta, ei voida yleistää yleiselle tasolle, saa niiden avulla kuitenkin kuvan siitä, millä tavalla Ranskasta ja de Gaullesta tuolloin puhuttiin. Valitsin *The Times* -lehden alkuperäislähteekseni, sillä se on Britannian vanhimpia, suurimpia sekä vaikutusvaltaisimpia päivälehtiä. Se perustettiin vuonna 1785 nimellä *The Daily Universal Register* ja päätoimittajana toimi John Walter. Oman tutkimukseni aikavälillä lehden päätoimittajana oli Sir William Haley (1952-1966), joka nosti lehden sen 1900-luvun alussa kokemista taloudellisista ongelmista uudelleen jaloilleen.⁴⁷ Dennis Kavanagh luokittelee *The Timesin* broadsheet-lehdeksi. Broadsheet-lehdet eroavat tabloid-lehdistä siten, että niiden sisältö on informatiivisempaa, ne ovat keskittyneet enemmän politiikkaan sekä ovat lukijakunnaltaan keskiluokkaisempia.⁴⁸ Käytin lehdestä digitaalista

⁴⁶ Parr, 2006.

⁴⁷ Encyclopedia Britannica, *The Times* – *British newspapers*, 2020, <https://www.britannica.com/topic/The-Times>.

⁴⁸ Kavanagh 1996, 209.

versiota. Huomioitavaa on, että käyttäessäni hakua rajasin uutiset koskemaan mahdollisimman tarkasti ETY:ä Ison-Britannian ja Ranskan osalta, jolloin hakusanat olivat esimerkiksi Ranska ja de Gaulle. Tällöin työn kannalta epärelevantit uutiset, kuten Italiaa koskevat ETY-asiat, ovat jääneet kokonaan pois. Laajentaakseni yhdestä lehdestä saamaani kuvaa olen ottanut mukaan muita poliittisia tahoja tuomaan vastapainoa lehden julkaisuille.

Lehden tausta on konservatiivinen, ja joskus uutisointi menikin konservatiivien puolelle. Tästä huolimatta *The Times* toi esille myös vastakkaista näkemystä, mikä loi tasapuolisemman lukukokemuksen. Yleisesti ottaen *The Times* kirjoitti useista näkökulmista ahkerasti, ja sävy pysyi pääasiallisesti asiallisena. Havaitsin, että lehden sivuilta välittyi useasti se sama ristiriita, mikä näkyi esimerkiksi parlamentin keskusteluissa. Mielipiteet liittymisestä talousyhteisöön jakoivat ihmisiä. Artikkeleissa ja mielipidekirjoituksissa esitettiin ajatuksia sekä puolesta että vastaan, niitä selvennettiin ja perusteltiin eri näkökulmista, vastapuolen toimia samalla kritisoiden. Mielipidekirjoituksissa vastattiin suoraan toisten mielipiteisiin, niitä haastettiin tai yhdyttiin niihin. Lehden omat uutiset ja artikkelit julkaistiin monesti universaaleina, kuten: *From Our Own Correspondent* tai *From Our Political Correspondent*. Näissä tapauksissa itse kirjoittaja jäi nimettömäksi. Ulkomaan uutisia *The Timesin* toimittajat keräsivät monesti paikan päältä. Esimerkiksi uutinen *France Adamant On Agriculture oli* kirjoitettu anonyyminä, mutta päiväys oli merkitty seuraavasti: Paris, JAN 3.⁴⁹ Nopeus näytti olevan valttia, sillä uutinen ehti jo seuraavan päivän lehteen. Toisinaan uutisissa oli käytetty apuna myös muiden lehtien tietoja. Kun Yhdysvaltojen presidentti John Kennedy (1917-1963) piti tiedotustilaisuuden, oli uutinen alun perin kirjoitettu saksalaisessa lehdessä *Die Welt*, ja tätä *The Times* sitten siteerasi.⁵⁰ Kun mielipidekirjoituksia julkaistiin, ne osoitettiin suoraan lehden toimittajalle seuraavasti: *To the Editor of The Times*. Se, miten luotettava tai kuinka hyvin *The Times* lopulta edusti Britannian mielipidettä, on hankala määritellä. Esimerkiksi mielipidekirjoitusten laatijat olivat melko yläluokkaisia ja tulivat monesti eri tahoilta, esimerkiksi yliopiston opettajilta, virkamiehiltä, tai itse parlamentin jäseniltä.

⁴⁹ France Adamant On Agriculture, *The Times*, 4.1.1962, 8.

⁵⁰ Common Cense, *The Times* 14. 6.1961, 13.

Sanomalehti lähteenä voi olla haastava tutkittavaksi, ja brittiläiset sanomalehdet muodostavat oman kategoriansa. Professori Jeremy Tunstall sanoo Britanniassa sanomalehtien olevan erityistapauksia verrattuna yleisesti Euroopan lehdistöön. Valtiolliset lehdet ovat ensinnäkin hyvin idiosynkraattisia, eli ominaisia vaikkapa tietyille asialle tai kannalle.⁵¹ Toisekseen Britanniassa on monia suuria lehtiä ja kilpailu on erityisen kovaa, mikä näkyy siinä, etteivät lehdet ole yhtä hillittyjä kuin muissa maissa.⁵² Lisäksi Britanniassa sanomalehtien ja politiikan kytkökset ovat tunnetusti vahvat, mikä heijastuu esimerkiksi poliitikkojen ja journalistien ”viharakkaus -suhteessa”. Tämä tuli esille myös Macmillanin muistelmissa, joissa hän toistuvasti huomauttaa siitä, millä tavalla kukin lehti oli hänestä kirjoittanut.⁵³ 1800-luvun puolivälistä lähtien hallitus ja poliitikot ovat pyrkineet jonkinlaiseen lehdistön hyväksyntään. Sodan jälkeen, myös Macmillanin kaudella, tätä hyväksyntää säätelivät monesti lehtien päätoimittajat.⁵⁴

Toiseksi alkuperäislähteeksi otan mukaan Macmillanin päiväkirjat, joilla haen näkökulmaa tilanteeseen yksilön havaintojen kautta. Harold Macmillan toimi Britannian pääministerinä vuodesta 1957 vuoteen 1963 ja jatkoi konservatiivijohtoista hallitusta. Työtä oli paljon, eikä Britannian politiikka ei ole koskaan ollut kevyimmästä päästä. Vuonna 1957 Macmillan sai hallittavakseen edeltäjänsä Anthony Edenin (1955–1957) hallituksen aikaansaannokset. Päällimmäisenä riesana oli Egyptissä puhjennut Suezin kriisi ja sen vaikutukset. Konflikti osoitti, etteivät Iso-Britannia ja Ranska olleet enää maailmanmahteja. Tämän seurauksena kärsivät myös Yhdysvaltojen ja Britannian erityissuhteet.⁵⁵ Macmillan pyrki parantamaan maiden välejä. Hänen politiikkansa olikin painottunut paljolti Britannian ulkopuolelle. Macmillanin aikana myös monet entisistä siirtomaista saivat lopulta itsenäisyyden, asia, joka oli lähtenyt liikkeelle jo Churchillin hallintokaudella.⁵⁶ Vaikka Macmillan kannattikin Euroopan talousyhteistyötä, hän vastusti Euroopan yhdentymistä. Aluksi hän ei surrutkaan

⁵¹ Korpela *Pienehkö sivistyssanakirja*, 2016, <http://jkorpela.fi/siv/sanati.html>.

⁵² Tunstall 1996, 2–3.

⁵³ Macmillan 2011, 618.

⁵⁴ Tunstall 1996, 233–234.

⁵⁵ Rubinstein 2003, 252–255 ja 260–263.

⁵⁶ Childs 1986, 54; Rubenstein 2003, 266.

sitä, että Britannia jäi pois hiili- ja teräsyhteisöstä 1950-luvulla. Vasta pääministerinä hän alkoi ajamaan kiivaasti liittymistä.⁵⁷

Macmillanin päiväkirjat on alun perin julkaistu kahdessa osassa. Ensimmäinen osa ilmestyi vuonna 2003 ja käsittelee Macmillanin ministerivuotia 1950–1957.⁵⁸ Toinen osa, jota itse tässä tutkimuksessa hyödynnän, ilmestyi vasta 2011 ja ulottuu hänen pääministerikaudelleen. Teokset on toimittanut brittiläinen historioitsija Peter Catterall. Ensimmäinen päiväkirjakokoelma julkaistiin 17 vuotta Macmillanin kuoleman jälkeen. Koska kirjat on julkaistu niinkin kauan kirjoittajan kuolemasta, on hyvä ottaa huomioon, että niissä on voinut tapahtua muutoksia. Catterall itse mainitsee, että hän on jättänyt joitain merkintöjä pois, kuten toistoja, ja pyrkinyt toimittamaan kirjat siten, että ne toisivat Macmillanin monipuolisen ajatustavan esille.⁵⁹ Macmillanilla oli kuitenkin selkeä motiivi ja halu kirjoittaa päiväkirjojaan. Voidaan olettaa, että hän tiesi tai arvasi, että joku ulkopuolinen lukisi ne joskus. Kirjoittajana Macmillan oli erittäin omistautunut, vaikka piti ajoittain joitain taukoja. Hän käytti paljon lyhenteitä niin sanoissa kuin henkilöidenkin nimissä. Päiväkirjat ovat selkeästi poliittiset, sillä niistä löytyi hyvin vähän yksityiselämään liittyviä huomautuksia. Macmillan, joka näytti pitävän tarkasti silmällä sitä, mitä lehdistö hänestä ja hallituksesta kirjoitti, tuntui arvioivan lehden pätevyyttä sen mukaan, millaista palautetta se hänelle antoi. Vielä vuonna 1961 pääministeri osoitti jonkinlaista myönnytystä *The Timesille*. Hän itse kirjoitti lehdestä seuraavasti:

The only exception to the general deterioration of all the Press into treating politics, economics, finance, literature with sort of "servants hall gossip" technique is The Times. It is sometimes very silly; often intellectually patronising; but it is not corrupt...!⁶⁰

⁵⁷ Rubinstein 2003, 265–270; De Gaulle 1970, 170. De Gaulle huomauttaa omissa muistelmissaan, kuinka vuonna 1958 Macmillanin vastusti kiihkeästi Euroopan yhteisöä

⁵⁸ Hän toimi neljässä ministerinvirassa: asunnoista vastaavana ministerinä, puolustusministerinä, ulkoministerinä ja valtiovarainministerinä. Tuomioja, blogikirjoitus, 2004.

⁵⁹ Macmillan 2011, xxxvii. Lisäksi Tuomioja kommentoi blogissaan Macmillanin ensimmäistä päiväkirjakokoelmaa ja sanoo, että Macmillan on itse saattanut poistaa kaikkein arkaluontoisimpia merkintöjään siinä pelossa, että ne joutuvat väärin käsiin. Tuomioja, blogikirjoitus, 2004.

⁶⁰ Macmillan 2011, 345. Macmillanin arvio liittyi yleiseen lehdistön uutisointiin, jolloin häneen oli kohdistunut runsaasti kritiikkiä monissa muissa päivälehdissä.

Monessa yhteydessä Macmillan arvioi myös lehdistön jakautuneita mielipiteitä ja nosti esille sanomalehdistä *Sunday Expressin* ja *Evening Standardin*, jotka olivat ”hysterisiä oppositiossa”. Sitä vastoin lehdet *The Times*, *Daily Mail* tai *Daily Mirror* olivat hänestä myötämielisempiä.⁶¹ Vaikka Macmillan tuntuukin antavan jonkinlaista arvoa *The Timesille*, hänen mielipiteensä muokkaantui moneen otteeseen vuoteen 1963 mennessä. Tämä kaikki antaa hyvää kontrastia *The Timesille* ja tuo esille, ettei lehti ainakaan pyrkinyt mielistelemään konservatiivihallitusta.

Oman tutkimukseni kannalta rajaan vuodet samoin kuin oman tutkimukseni aikarajauskin on. Vaikka päiväkirjat ovatkin tietyn henkilön subjektiivisia kokemuksia ja tulkintoja asioista, ne tallentavat kirjoittajan havaintoja ja arvioita ajankohtaisista asioista tavalla, mitä ei muulla keinoin ehkä saisi. Marianne Liljeström sanoo, että päiväkirjat ovat vakavaa kirjallisuutta, jossa kirjoittaja on vähintäänkin tosissaan. Ne peilaavat elämäkokemuksiamme ja samalla muodostavat tietämisen tilan.⁶² Päiväkirjoihinsa Macmillan merkitsee asiat juuri siten, kuinka hän on ne tapahtumahetkellä kokenut. Catterall huomauttaa, että päiväkirjoihin on merkitty ne asiat, joita kirjoittaja piti mielenkiintoisina. Kuinka tärkeä asia todellisuudessa on, jää tulkinnanvaraiseksi.⁶³

Olen ottanut mukaan yhdeksi alkuperäislähteeksi myös de Gaullen omat muistelmat tuolta ajalta *Toivon Vuodet 1958-63*,⁶⁴ sillä kuten Macmillanin päiväkirjat, myös presidentin omakohtaiset kokemukset täydentävät ja värittävät tutkimusta. Toisin kuin päiväkirjat, muistelmat on selkeästi tarkoitettu julkaistaviksi. Monesti muistelmassa keskitytään kertomaan jostain julkisesta henkilöstä, tai kuten de Gaullen tapauksessa, korostamaan kirjoittajan omia tekoja. De Gaullen muistelmat eivät kerro yksityiselämästä ja keskittyvät vain poliittisiin tapahtumiin.⁶⁵ Teos on hyvin patrioottinen ja nähtävästi myös puolueellinen. Muistelmat kuitenkin tukevat

⁶¹ Macmillan 2011, 384.

⁶² Liljeström 2004, 120.

⁶³ Macmillan 2011, xxxv.

⁶⁴ De Gaulle, 1970.

⁶⁵ Okkonen, *Yksityisestä kirjoittaminen 1600 ja 1700 I*, 2013, <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/kirjoittamisen-tutkimus/kirjoittamisen-lajit/autobiografia-paivakirja/yksityisesta-kirjoittaminen-1600-ja-1700-I>.

työtä siten, että niiden avulla saadaan esille de Gaullen omaa näkökantaa ja motiivia.

Lisäksi käytän täydentävänä lähdeaineistona muutamia Britannian Parlamentin puheita sekä Kansainyhteisön pöytäkirjoja, jotka antavat ajankohtaista näkökulmaa sisäpoliittiseen keskusteluun valtiojohdon tasolta. Haluan tuoda näin työhöni suoria poliitikkojen mielipiteitä sekä keskusteluja. Britannian parlamentissa käydyt keskustelut on tallennettu sähköiseen, niin kutsuttuun Hansard-arkistoon⁶⁶, jonne on vapaa pääsy. Kansainyhteisön pöytäkirjat on koottu kirjaksi⁶⁷. Hyödynnän puheita sekä pöytäkirjoja pääasiallisesti vain täydentääkseni tai tähdentääkseni tutkimusta sekä periaatteellisena vertailukohtana.

Painopiste työssäni on vahvasti Britannian puolella, ja alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen jätän Ranskan osuuden vähäiseksi. Tätä päätöstä tukevat pääasiallisesti kielirajoitteet, mutta toisaalta toisen osapuolen ottaminen mukaan laajentaisi työtäni entisestään. Neuvottelutilanteen ymmärtämiseksi on tärkeää selvittää myös Ranskan poliittista tilannetta sekä de Gaullen vaikutusta. Ranskan tilanne tulee esille myös *The Timesin* uutisten lomassa, sillä kiinnostus kanaalin toiselle puolelle tuntuu olevan suuri. 1960-luku oli kylmän sodan aikaa, jolloin uutisoinnissa tuli toki laajempi suurvaltojen politiikka esille. Sen vuoksi Yhdysvallat sekä Länsi-Saksan poliittiset liikehdinnät ovat myös tiiviisti mukana.

Hyödynnän eri lähteitä samasta aiheesta: median kirjoituksia, poliittisia keskusteluja sekä keskeisten henkilöiden kokemuksia, jolloin teen aineistolle laadullisen analyysin. Laadullinen analyysi tarkoittaa työssäni sitä, että pyrin ottamaan selvää monimutkaisista poliittisista asioista ja ilmiöistä henkilöiden, kuten Macmillanin tai *The Timesin* lukijoiden mielipidekirjoitusten kautta. Olen kerännyt kattavan aineiston todellisista tapahtumista, joita pyrin tulkitsemaan, ymmärtämään sekä vertailemaan keskenään.⁶⁸ Vertailua tapahtuu niin päälähteeni sisällä kuin myös eri lähteiden kesken. Toisin sanoen, katson miten *The Times* kirjoitti eri asioista tietyllä aikavälillä, miten asioita käsiteltiin, muuttuiko sävy vai muutettiinko kantaa. Samalla tarkastelen, tukevatko Macmillanin päiväkirjat tai de Gaullen muistelmat

⁶⁶ UK Parliament, *Hansard*, <https://hansard.parliament.uk/>

⁶⁷ Mansergh, 1963.

⁶⁸ Koppa, Laadullinen analyysi, 2015, <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/laadullinen-analyysi>.

lehden kirjoituksia. Täten olen soveltanut myös lähilukua, sillä, kuten edellä tuli esille, analysoin alkuperäislähteitani tavoitellen siten asian tarkempaa tulkintaa.⁶⁹

2. Britain Wolf of Europe

Ensimmäisessä luvussa keskityn erityisesti Ison-Britannian sisä- ja ulkopoliittisiin keskusteluihin. Sisäpolitiikassa kiistanaiheena oli maan oma talouspolitiikka sekä työväenpuolueen suunnalta tullut kritiikki. Ulkopoliitiikassa mukaan tulivat Kansainyhteisön suhtautuminen talousyhteisöön, Yhdysvaltojen taustavaikutus ja kuuden ETY-jäsenmaan eli niin sanottujen Kuusiomaiden (*The Six*)⁷⁰ mielipiteet. Kaikki tämä heijastui suoraan *The Timesin* uutisointiin kuin myös Macmillanin päiväkirjoihin. Painopisteeni tässä luvussa on yleisissä asioissa, ja Ranskan osuus jää vielä hiukan sivummalle. Median ja Macmillanin suhtautuminen Ranskaan sekä de Gaulleen on havaittavissa, mutta lehdistö ei ollut vielä kiinnittänyt heihin erityisempää huomiota. Seuraavissa käsittelyluvuissa tulee mukaan paljon tietoa laajalta alueelta, mikä on mielestäni hyvin oleellista suuremman asiakokonaisuuden ymmärtämiseksi.

2.1 Left Against Going into Europe – Ison-Britannian sisäpoliittiset kiistat

We have had long meetings of ministers (about 10 or 11) about Europe – some progress is being made. But the position is very delicate. The Commonwealth and Agricultural interests are anxious, even alarmed. The French seem more flexible. But I must wait till after the de Gaulle-Kennedy talks...⁷¹

Ylläolevassa pääministeri Macmillanin toukokuussa vuonna 1961 kirjoittamassa päiväkirjamerkinnässä tiivistyvät ne suuret ongelmat, jotka toistuivat koko sen ajan,

⁶⁹ Koppa, Lähiluku, 2015, <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/lahiluku>.

⁷⁰ Tätä nimitystä käytetään de Gaulleen muistelmissa, jonka on suomentanut Osmo Mäkeläinen, ja mielestäni se on osuva käänös. Käytän myös englanninkielen käännöstä Kuusikko. Lisäksi EFTA:n seitsemän jäsenmaata (*The Seven*) olen kääntänyt vapaasti Seitsemämaat. Myöhemmin, kun De Gaulleen veto tuli voimaan, alettiin Kuusikkoa pilkallisesti nimittää Viisikoksi (*The Five*).

⁷¹ Macmillan 2011, 382.

jolloin Ison-Britannian liittymistä Euroopan talousyhteisöön puitiin. Macmillanin hallitus tarvitsi lisää tukea, myönnytyistä ja varmistelua liittymiselle sekä Kuusiomailta että kenraali de Gaullelta. Yhdysvaltojen suunnalta syntyi painostusta saada saarivaltio mukaan takaisin Euroopan keskiöön.⁷² Vastapainetta liittymiselle ilmaantui entisten siirtomaiden puolelta. Vähintään yhtä suurta kritiikkiä pääministeri kohtasi kotimaassaan, ja hallituksella oli kova työ saada vakuuteltua liittymisen tarpeellisuus. Ison-Britannian sisäpoliittinen keskustelu oli käynyt hurjana jo muutaman vuoden ajan niin parlamentissa kuin lehdistönkin sivuilla. Äänekkäimmät vastustajat olivat oppositiossa istuvan työväenpuolueen piiristä, jota johti Hugh Gaitskell (1906-1963). Hän perusteli kantaansa muun muassa sillä, että jos Britannia liittyisi ETY:yn, maa menettäisi suvereniteettinsa ja samalla identiteettinsä.⁷³

Vielä vuoden 1961 alussa *The Timesissa* uutisoitiin jakavasti EFTA:n ja ETY:n yhteistyöstä. Sävy oli hyvin sovitteleva. Artikkeleissa korostettiin usein, miten kiristyneet välit Seitsenmaiden ja Kuusikon välillä pitäisi oikaista ja yhteistyötä kehittää. Esimerkissä helmikuulta lehti arvioi tilannetta:

By that time-after, presumably, a merger of the six-country European Economic Community and the seven-country European Free Trade Association - there would be little continuing point in the Council of Europe, which might, perhaps, merge itself in the Atlantic Council. The Six and the Seven should merge in one way or another before the rift between them hardened.⁷⁴

Toiveena oli saada jopa yhtenäinen talousalue, ja asiasta oli suurta optimismia. Tämä kävi ilmi, kun Britannia pyrki vielä tasapainottelemaan ajatuksella, että se kykenisi olemaan EFTA:ssa ja samaan aikaan solmimaan tärkeitä suhteita ETY:n kanssa. Yhtä lailla näkisin tämän osoittavan, kuinka Ison-Britannian rooli EFTA:n johtoasemassa korostui. *The Timesissakin* tuotiin esille, miten Britannialla oli kova pyrkimys laajentaa EFTA-aluetta ja samalla kehittää sitä samanlaiseen toimintaan

⁷² De Menil 1977, 181.

⁷³ Gamble 2003, 117.

⁷⁴ Bringing Atlantic Powers Together, *The Times*, 2.2.1961, 11.

kuin ETY, ilman keskushallintoa.⁷⁵ Näistä kirjoituksista on huomattavissa myös, ettei EFTA kuitenkaan pysynyt talousyhteisön perässä tavalla, jota Britannia oli alun perin toivonut.⁷⁶

Samaan aikaa politiikan puolelta tunnusteltiin varovaisesti talousyhteisön suuntaan. Tästä syntyi spekulointia, miten ETY-politiikka vaikuttaa Britanniaan, tai kuinka Macmillanin tulisi jatkaa toimintatapaansa, että saataisiin enemmän tietoa de Gaullen aikeista.⁷⁷ Kesäkuussa *The Times* kommentoi, kuinka vasemmisto oli vastaan niin Amerikkaa, Saksaa kuin Ranskaakin eikä siten uskaltanut kohdata Eurooppaa sellaisena kuin sinä päivänä oli. Artikkelin mukaan vasemmiston neutraalius ja kielteisyys vaikuttivat kommunismin leviämiseen, sillä juuri Euroopan taloudellinen yhdentyminen oli yksi keino pitää länsi voimakkaana. Tekstissä viitattiinkin siihen, kuinka Macmillan oli ajamassa läntisiä arvoja.⁷⁸ Kirjoitus osoittaa hyvin, kuinka kylmän sodan ilmapiiriä kyettiin hyödyntämään ja miten moninaisesti se näkyi uutisoinnissa. Vastaavasti myös ETY:n kritisoijat osasivat käyttää sitä. *The Timesissa* Ison-Britannian tuki pysyi uskollisesti lännen puolella, mutta talousyhteisön vaikutusta spekulointiin.

Macmillanin puolueen rivit eivät olleet yksimieliset, ja Euroopan talousyhteisöä arvosteltiin myös konservatiivien keskuudessa. Euroskeptikkona tunnettu konservatiivi Victor Montagu kirjoitti lehteen nimimerkillä Hinchingsbrooke, kuinka EFTA:n tulisi laajentua Ison-Britannian johdolla rautaesiripun tuolle puolelle, erityisesti sen jälkeen, kun siellä olleet satelliittivaltiot⁷⁹ pääsisivät takaisin hyvinvoinnin ja sivilisaation pariin. Kuten edellisenkin esimerkin mielipidekirjoituksessa todettiin, ETY:n hyöty näkyi sen kyvyssä pitää kommunismi etäällä: *The philosophy of the Rhineland Catholics who dominate the Common Market is one of the western exclusionism which keeps communism at arm's length*. Montagu jatkaa, että kaikki kauppa, mikä ulottuu Venäjältä sekä sen satelliittivaltioista aina Länsi-Eurooppaan asti, auttaa sekoittamaan kommunismia.

⁷⁵ *The Timesissa* tuotiin esille EFTA:n laajeneminen esimerkiksi, kun Suomi haki jäsenyyttä uutisessa Finland Treaty With EFTA Ready, *The Times* 16.3.1961,13; Efta To Study Further Tariff Cuts, *The Times*, 13.2.1961, 8.

⁷⁶ Matikainen 2002, 227.

⁷⁷ Closer Political Bond Expected To Come From E.E.C. Meeting, *The Times*, 2.1961, 11.

⁷⁸ Straight Left Against Going Into Europe, *The Times*, 11.6.1961, 7.

⁷⁹ Koskee siis Neuvostoliiton määräysvallassa olevia Etelä- ja Keski-Euroopan maita.

Kirjoituksessa tosin korostettiin, ettei ETY:stä ollut Isolle-Britannialle taloudellista hyötyä, sillä:

-- Tariffs or no tariffs. British industry possesses all the markets and all the stimulation competition it wants at home and all over the world, -- A new market in western Europe in our present situation will merely add to the length of industrial order books and the length of shipment delays.⁸⁰

Eräs talousyhteisön kritisoija Cambridgen yliopistosta puolestaan huolestui suvereniteetin menetyksen puolesta: *The current debate about the Common Market it for granted that the choice confronting us is whether to surrender elements of our economic sovereignty to a federal institution.* Tästä näkökulmasta taloudellinen yhdentymisen ei tee hyvää Britannian teollisuudelle tai omalle hallinnolle. Kirjoittaja selventää, että Kuusiomaiden hallituksista on tullut heikkoja.⁸¹ Suvereniteettia, brittejä ja de Gaullea yhdistäviä asioita, pohdittiin laajalti. Kuten monesti tänäkin päivänä, talousliitto nähtiin siten, että jäsenvaltiot menettivät oman päätösvaltansa muille maille. Erityisesti ajatus siitä, että Ranska ja Saksa pääsisivät mahdollisesti sanelemaan ehtoja, tuntui briteistä vastenmieliseltä.

Vaikka edellinen mielipide selkeästi kritisoi talousyhteisön mahdollisia vaikutuksia Isossa-Britanniassa, yleisellä tasolla ETY:yyn liittyminen nähtiin pääasiallisesti taloudellisten hyötyjen valossa. Toisaalta oli selvää, että hallintopuolella poliittisilla tekijöillä oli sitäkin suurempi syy. Kuitenkin monille kansalaisille talousasiat olivat näkyvin huoli, kuten taloustieteilijä Geoffrey Growther ilmaisi kirjoittaessaan *The Timesin* mielipideosastolle. Growther totesi, että Ison-Britannian taloudelliset ongelmat olivat paljon vaikeampia kuin kansa oli ymmärtänyt, sillä Britannian maailmanvalta ei ollut enää todellista. Hänen mielestään ainoa ratkaisu oli laajentaa maan vientiä: *Either export go up or Britain goes down.* Vienti olisi mahdollista ainoastaan, jos maa pääsisi mukaan laajemmalle markkina-alueelle eli Euroopan talousyhteisöön. Growther jatkaa:

What alternative markets are that could conceivably match this opportunity or replace this loss? The United States? We must make every effort to sell in the American market but there is no visible prospect of securing free access to it.

⁸⁰ Hinchingbrooke, A Magnet In Europe, *The Times* 21.6.1961, 13.

⁸¹ S.DELL, Magnet In Europe, *The Times*, 21.6.1961, 13.

The Seven? We must try to carry them with us but by themselves, they are too small. The Commonwealth? Even if it were wide open to our manufactures can it command the purchasing power to provide an alternative without massive injections of capital for development?⁸²

Tämä kirjoitus tuo hyvin esille ne kaikki ongelmat, joita myös Macmillan listasi omaan päiväkirjaansa.⁸³ Toinen iso kysymys liittymiselle oli, ainakin Macmillanin osalta, miten Iso-Britannia löytäisi uudelleen paikkansa Euroopassa. Taloudellisten syiden lisäksi ETY:yn liittyminen voidaan nähdä erityisesti valtopoliittikan kautta. Geoffrey Warnerin mukaan juuri Macmillanille poliittiset syyt painoivat vaakakupissa kaikkein eniten.⁸⁴ Britannian oma vaikutusvalta Euroopassa oli kutistunut, tai karkeasti ottaen siirtymässä Ranskalle. Vapaakauppa-alue EFTA:n perustaminen oli yksi tapa muodostaa oma vastaliittoutuma Manner-Euroopalle, mutta vaikutus ei ollut se, mitä Britannia olisi toivonut.⁸⁵ Toisaalta *The Timesin* kirjoituksista näkyy, ettei vielä tässä vaiheessa asiaa kyetty ymmärtämään näin selkeästi. Kuten alussa mainittiin, uutisissa tuntui olevan tiettyä optimismia ja elättelyä ajatuksesta, että EFTA ja ETY voisivat tehdä tulevaisuudessa yhteistyötä, jopa sulautua yhdeksi organisaatioksi. Lisäksi näkisin, että Isolla-Britannialla oli vielä tässä vaiheessa itsevarmuutta, olihan sillä vielä Yhdysvallat ja Kansainyhteisö takanaan.

Heinäkuun viimeisenä päivänä 1961 pääministeri esitti parlamentissa julkilausuman liittymisestä Euroopan talousyhteisöön: *With permission, I wish to make a statement on the policy of Her Majesty's Government towards the European Economic Community.*⁸⁶ Vastareaktio oli odotettu, ja Gaitskellin oppositio sekä lehdistö vastasi kritiikillä. Gaitskell totesi, että *liittyminen yhteisöön päättäisi Britannian tuhatvuotisen historian.*⁸⁷ Elokuun alussa parlamentin istunnossa puitiin asiaa puolesta ja vastaan. Esimerkiksi Harold Wilson esitti joukon ETY-

⁸² Growther, The Central Issue, *The Times* 17.7. 1961, 11.

⁸³ Macmillan listasi päiväkirjaansa useaan otteeseen asiat, mitkä olivat kulloinkin sen viikon tai kuukauden huolenaihe. Macmillan 2011, muun muassa sivut: 397,448,467,515,535.

⁸⁴ Warner 2002, 873.

⁸⁵ Matikainen 2002, 227.

⁸⁶ European Economic Community (Government Policy), *Hansard* 31.7.1961.

[https://hansard.parliament.uk/Commons/1961-07-31/debates/b238c9f9-4ed7-48ad-920d-2e3676deb661/EuropeanEconomicCommunity\(GovernmentPolicy\)](https://hansard.parliament.uk/Commons/1961-07-31/debates/b238c9f9-4ed7-48ad-920d-2e3676deb661/EuropeanEconomicCommunity(GovernmentPolicy)).

⁸⁷ Sked&Cook 1993, 170.

liittymisestä koituvia ongelmia, ja Macmillan sai puolustautua.⁸⁸ *The Times* uutisoi artikkelissaan *Common Market Brought To An Issue*, kuinka pääministerille satoi kiritiikkiä molemmin puolin parlamenttia.⁸⁹ Pääministeri muisteli asiaa muutama päivä myöhemmin seuraavasti: -- *the 3 or 4 weeks Press campaign against me – carried on in almost every paper – as being tried, failing, losing grip etc –*.⁹⁰ ETY herätti siis kirjavaa keskustelua. Macmillan ei ollut aiheetta huolissaan tästä ”Euroopan ongelmasta”, kuinka se oli herättänyt huolta sekä parlamentissa että lehdistössä. Hänellä oli kuitenkin edessään vielä suurempi tehtävä, eli saada hankkeelleen siunaus Ranskasta kenraali de Gaullelta. Macmillan totesi kuivasti, että Ranskan presidentillä oli se etu häneen verrattuna, ettei kenraalilla ollut riesanaan parlamenttia tai lehdistöä.⁹¹

Tässä asiassa Macmillan kuitenkin liioittelee, sillä kenraali de Gaullen asema omassa maassaan oli kaikkea muuta kuin vakaa. On hyvä huomioida, että Ranska kärsi niin poliittisista kuin taloudellisista ongelmista 1950-luvun lopussa. Syinä olivat muun muassa Suezin kriisi sekä huono talouspolitiikka.⁹² Suurin ongelma oli kuitenkin ollut Algerian kriisi. Sota oli ollut presidentille koetinkivi, ja vaikka de Gaulle päättikin sodan, siitä koitui ongelmia vielä pitkälle aikavälille. Vakavin niistä oli de Gaullen salamurhayritys vuonna 1962.⁹³ Ranskan sisäinen hallinto ei sekään ollut yksimielisesti presidentin takana, eikä hänellä ollut parlamentin täyttä tukea. Warner huomauttaa, että vasta vuoden 1962 lopussa de Gaullen asema oli vakiintunut ja hän pääsi käyttämään valtaa vapaammin.⁹⁴ Tutkija Richard Davis puolestaan kirjoittaa, että Ranskan sisäisten ongelmien vuoksi de Gaulle ei uskaltanut hylätä suoralta kädeltä Britannian ETY-hakemusta, vaan kenraalin piti ensin varmistaa oma asemansa Ranskassa, ennen kuin kykeni toimimaan sen rajojen ulkopuolella.⁹⁵

⁸⁸ European Economic Community, *Hansard* 3.8.1961.
<https://hansard.parliament.uk/Commons/1961-08-03/debates/d15b0024-f27c-4dc7-a429-e79a86b2f389/EuropeanEconomicCommunity>.

⁸⁹ *Common Market Brought To An Issue, The Times* 1.8.1961, 6.

⁹⁰ Macmillan 2011, 402.

⁹¹ Macmillan 2011, 384. Tässä Macmillan viittaa siihen, millaisen ylivoiman de Gaulle oli saanut maassaan Algerian vallankaappauksen myötä Viidennessä tasavallassa.

⁹² Warlouzet 2011, 425.

⁹³ Jackson 2018, 537.

⁹⁴ Warner 2002, 877.

⁹⁵ Davis 1998, 379.

2.3 *New look at to European Trade* – Talouspolitiikan ja

Kansainyhteisön ongelmat

Yksi suurimmista ongelmakohdista Britannian ETY-neuvotteluissa oli saada maan oma talous sopimaan yhteen ETY-talouspolitiikan kanssa. Tullimarkkinat ja erityisesti maatalouspolitiikka hiersivät neuvotteluja. *The Timesin* osuvassa artikkelissa *France's Mixed feelings on Britain and The Six* kaiken keskiössä oli Rooman sopimus.⁹⁶ Tämä sopimus oli räätälöity aikoinaan vastaamaan Kuusiomaiden taloudellisia tarpeita, jossa maatalouspolitiikalla oli suuri rooli. Ranska oli sopimuksen suurimpia hyötyjiä. Macmillan saikin soraääniä konservatiivien lisäksi muun muassa Valtakunnallisen Maanviljelijäliiton (*National Farmers Union*) puolelta.⁹⁷ Taloustieteilijä Kevin O'Rourke selittää, ettei Britannia ollut maatalousvetoinen maa ja se oli pitänyt maataloustuotteiden tuontitullit alhaisina, sillä monet tavarat tulivat suoraan Kansainyhteisöstä. Koska maan oma viljelytuotanto oli vähäistä, maanviljelijät saivat rahallista tukea (*deficiency payment*), jonka avulla oma maatalous pidettiin elinvoimaisena. Kuusikolle tällainen ratkaisu olisi tullut aivan liian kalliiksi. Maanviljelys suojattiin nostamalla viljelijöiden korvauksia ja vastaavasti asettamalla korkeammat hinnat muualta tulevalle tuonnille.⁹⁸ Ison-Britannian mukaantulo ETY:yn olisi käytännössä tarkoittanut, että joko maalle olisi pitänyt tehdä suuria myönnytyksiä tai koko ETY:n maatalouspolitiikkaa olisi pitänyt muuttaa. Tästä ongelmasta erityisesti Ranska oli huolissaan. Ranskalaisten pelko Britannian maatalouspolitiikasta ulottui saarivaltion ulkopuolelle asti. Britannian liittyminen ETY:yn olisi tarkoittanut, että myös Kansainyhteisön vienti ja tuonti olisi pitänyt saada sopimaan Euroopan talousyhteisön talouspolitiikan kanssa, kuten de Gaulle itse tilanteen mahdottomuuden ilmaisi: *If we include British agriculture and all the products of Commonwealth the Common Market will explode.*⁹⁹ Myös muut Kuusiomaat ymmärsivät tapauksen hankaluuden ja kyseenalaistivat Ison-Britannian liittymisen.¹⁰⁰

⁹⁶ France's Mixed Feelings On Britain And The Six, *The Times* 31.7. 1961, 7.

⁹⁷ Common Market Doubts, *The Times*, 21.4.1961, 6.

⁹⁸ O'Rourke 2018, 62 – 63. Kuusikosta Ranska, Italia ja Hollanti olivat suuria maatalousmaita. O'Rourke 2018, 17.

⁹⁹ Jackson 2018, 568.

¹⁰⁰ Davis 1997, 454.

Yhtä mahdottomaksi asian näki myös Kansainyhteisö. Erityisesti *The Times* nosti uutisoinnissaan esille Kanadan, Australian sekä Uuden-Seelannin mielipiteet. Näitä kolmea maata voitiin pitää tärkeimpinä Kansainyhteisössä, sillä niiden väestöstä suurin osa oli brittiläisyntyisiä tai muuten taustaltaan eurooppalaisia, ja ne olivat edelleen vahvasti kytköksissä emämaahan.¹⁰¹ Samalla nämä kolme maata kuuluivat siihen Kansainyhteisön kategoriaan, joka piti Ison-Britannian kuningatarta oman maansa päämiehenä.¹⁰² Kansainyhteisön edustajia istui brittiparlamentissa, ja heidän mielipiteillään oli paljon merkitystä.¹⁰³ Mayn artikkelissa tuodaan esille se painoarvo, mikä Kansainyhteisöllä todellisuudessa oli ollut Isolle-Britannialle. Äärimmäisessä esimerkissä imperiumi olisi tehnyt saarivaltiosta ”kolmannen supervallan” Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton rinnalle. May painottaa, kuinka Macmillanin halu saada maa ETY:yyn vaikeutti suhdetta entisiin siirtomaihin. Osa koki, ettei Iso-Britannia enää välittänyt heistä ja että taloussuhteet ETY-maiden kanssa olisivat menneet entisten siirtomaiden edelle.¹⁰⁴ Tämä oli osittain totta, sillä vielä 1940- ja 1950-luvulla Kansainyhteisö oli ollut Britannian tärkein kauppakumppani. Sir Pervical Griffiths, entinen imperiumin virkamies, korosti, kuinka Kansainyhteisön talous kattoi neljänneksen koko maailman kaupasta ja täten ohitti jopa Yhdysvallat.¹⁰⁵ Kuitenkin tämä asetelma oli vaihtunut 1960-luvulle tultaessa. Vienti sekä tuonti olivat muuttuneet rajusti ja Britannian osalta painottuneet yhä enemmän Eurooppaan.¹⁰⁶ Macmillan sai huomata, että Britannian neuvottelut Kansainyhteisön maitten kanssa olivat vähintäänkin yhtä uuvuttavat kuin Kuusiomaiden kanssa.

On hyvä ottaa esille, ettei Britannia kuitenkaan ollut yksin tämän kaltaisen ongelman äärellä. Vuonna 1963 ETY solmi ensimmäisen Jaunden-sopimuksen (*The Yaoundé Convention*). Tässä sopimuksessa ETY-jäsenvaltioiden entisten siirtomaiden, niin kutsuttujen AASM-maiden (*Associated African States and*

¹⁰¹ André 1955, 99–104.

¹⁰² Griffiths 1965, 161. Tässä Griffiths jakoi Kansainyhteisön viiteen eri kategoriaan siten, kuinka kukin oli tuolloin sidoksissa Isoon-Britanniaan. Kanada, Australia ja Uusi-Seelanti yhdessä muutamien muiden maiden kanssa kuuluivat ensimmäiseen luokkaan.

¹⁰³ André 1955, 96.

¹⁰⁴ May 2013, 33–34.

¹⁰⁵ Griffiths 1965, 173. Griffiths myös huomauttaa, että kolmannes Kansainyhteisön kaupasta tehtiin Kansainyhteisön maiden kesken.

¹⁰⁶ Vielä vuonna 1950 Britannialla oli tuontia 40% ja vientiä 38% Kansainyhteisön maiden kanssa. Vastaavasti Euroopan kanssa luvut olivat tuontia 13% ja vientiä 11%. May 2013, 31.

Madagascar) kanssa tehtiin vapaakauppasopimus, mikä liitti heidät epäsuorasti osaksi talousyhteisöä.¹⁰⁷ Sopimus oli voimassa viisi vuotta, jonka jälkeen se uudistettiin vuonna 1969. Sopimusta kritisoitiin yleisesti uuskolonialistiseksi.¹⁰⁸ Suurimmat sopimuksen hyötyjistä olivat Ranska, Belgia ja Italia, sillä 18¹⁰⁹ AASM-maasta 14 oli kuulunut Ranskalle, kolme Belgialle ja yksi Italialle. Loput Kuusiomaista, erityisesti Saksa ja Hollanti, vastustivat tämän kaltaisia sitoumuksia ja halusivat ennemmin laajempaa sekä globaalimpaa yhteistyötä muidenkin kehittyvien maiden kanssa.¹¹⁰

Ajatus kuulumisesta Euroopan talousmarkkinoihin ei miellyttänyt suurinta osaa Kansainyhteisöstä, kuten asia nousee esille Kansainyhteisöjen hallitusten kanssa käytyjen neuvottelujen virallisista pöytäkirjoista.¹¹¹ Myös *The Timesin* artikkelissa *Canada Prepares for a Desperate Fight* tuodaan esille kanadalaisten huoli Britannian liittymisaikeista. Kanadan ulkoasiainministeri lausui asiasta: -- *that if Britain joins the Common Market the position of Canada's export in manufactured goods to the British market would become almost hopeless.*¹¹² Liittymisen myötä olisi selvää, ettei Britannia kykenisi enää jakamaan samanlaisia etuuksia ulkomaankaupassa, jota se oli käynyt Kansainyhteisön maiden kanssa. Kansainyhteisömaiden hallitusten kanssa käydyissä ministerikokouksissa sama kielteinen sävy jatkui. Esimerkiksi Australian ministerit myönsivät ETY:n hyödyt ”vapaan maailman rakentajana”, mutta he painottivat, että vaikka jaettu Länsi-Eurooppa olisi ei-toivottua, sitä ei pitäisi saavuttaa jakautuneen Kansainyhteisön kustannuksella.¹¹³ Uuden Seelannin pääministeri ilmaisi puolestaan huolensa maansa viennistä erityisesti maatalouden osalta, mikä oli heidän pääasiallinen elinkeinonsa. He olivat huolissaan Ison-Britannian aikeista

¹⁰⁷ Kuten Johan Galtung asian ilmaisi: *Nämä uudet jäsenet eivät olleet ensimmäisen luokan eurooppalaisia jäsenvaltioita.* Galtung 1972, 22.

¹⁰⁸ CVCE.eu: *The Yaoundé Convention*, 2017, <https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/dd10d6bf-e14d-40b5-9ee6-37f978c87a01/c303f9ae-1356-4fd2-ad61-b650f07f10ec>; Galtung 1972, 22.

¹⁰⁹ Tosin *The Timesissa* puhuttiin vain 16 Afrikan valtiosta. France Holding Up Solution On E.E.C., *The Times* 8.2.1962, 12.

¹¹⁰ Galtung 1972, 22.

¹¹¹ Mansergh 1963, 635. 201. (*The outcome of ministerial consultations with the commonwealth governments: the White Paper on Commonwealth consultations on Britain's relation with the European Economic Community, July 1961.*)

¹¹² France's Mixed Feelings On Britain And The Six, *The Times* 31.7.1961, 7.

¹¹³ Mansergh 1963, 635–636. (*Australia: Joint statement issued in Canberra, 11.7.1961.*)

liittyä talousyhteisöön, kuitenkin suojelematta Uuden Seelannin elintärkeitä etuja.¹¹⁴ Yhtä huolestuneilla linjoilla tuntuivat olevan muutkin maat, kuten Intia, Pakistan, Kypros ja Sierra Leone.¹¹⁵

Kansainyhteisön pelko ei ollut keksitty. Suurimpina huolen aiheina olivat kysymykset tuonti- ja vientitulleista, ja myös *The Timesissa* kirjoitettiin: *Canada would not only be subjected to higher duties and loss of preferences, it would also be confronted by an inverse preference granted to other countries within the Common market.* Sitaatista käy ilmi miten riippuvaisia Kansainyhteisön maat olivat toisistaan, Britanniaa puhumattakaan. Kansainyhteisön keskinäinen vapaakauppa hyödytti esimerkiksi Kanadan maataloustuotteiden vientiä Isoon-Britanniaan, mikä oli Kanadan suurin vientisektori. Artikkelin lopussa pohdittiin, kuinka Britannian liittyminen ETY:yyn tarkoittaisi lopulta sitä, että Kanadan täytyisi lähestyä muita potentiaalisia kauppakumppaneita eli Yhdysvaltoja.¹¹⁶

Kuten edellisessä käsittelyluvussa nousi esiin, samat kiemurat hiersivät yhtä lailla Britannian sisäpoliittista keskustelua *The Timesissa*: *But speakers on both sides seemed at times to be saying that an agreement could be justified and could only be justified if the Treaty of Rome were Changed.* Tässä lehden artikkelissa vasemmisto tai sen kannattajat, Gaitskell etunenässä, eivät halunneet menettää jo valmiita kauppasuhteita Kansainyhteisön maiden kanssa, joita he pitivät suurempana markkina-alueena kuin ETY:ä. Konservatiivien puolella taasen haluttiin sitkeästi mukaan talousliittoon, sillä se nähtiin taloudellisesti kannattavampana. Liittymisen kannattajien taka-ajatuksena oli saada myös Kansainyhteisö, vaikka sitten edes osittain, mukaan sopimukseen.¹¹⁷ Optimistisimmat elättelivät toiveita, että Iso-Britannia olisi päässyt mukaan ETY:yyn ja kyennyt samalla pitämään kauppasuhteet Kansainyhteisöön entisellään.¹¹⁸ Parr sanoo Macmillanin

¹¹⁴ Mansergh 1963, 637. (*New Zealand: Joint statement issued in Wellington, 6.7.1961.*)

¹¹⁵ Mansergh 1963, 638–639, 642. Jokaisella maalla oli oma puheenvuoronsa, jossa he ilmaisivat mielipiteensä.

¹¹⁶ *Canada Prepares For A Desperate Fight, The Times 6.7.1961, 12.* Uutisessa sanotaan, kuinka esimerkiksi vuonna 1960 lähes 97% Kanadan viennistä Britanniaan oli verovapaata. Liittyminen ETY:n olisi laskenut sen 34%. Muutenkin noin 30% Kanadan viennistä Britanniaan nautti tullietuuksista verrattuna muihin ei-Kansainyhteisön maihin.

¹¹⁷ T.U.C And Common Market, *The Times 6.9.1961, 6.*

¹¹⁸ Matikainen 2002, 227.

huomauttaneen neuvotteluiden alussa, että Britannia liittyisi talousyhteisöön vain sillä ehdolla, että Britannia jatkaisi kauppaa Kansainyhteisön kanssa sekä säilyttäisi oman maatalouspolitiikkansa.¹¹⁹ Ajatuksesta voi päätellä, että vielä tässä vaiheessa brittipoliitikoilla tuntui olevan erittäin kunnianhimoiset, jopa sangen ylimieliset toiveet. Vaikka aihe oli riitainen ja vähintäänkin monimutkainen, oltiin Britanniassa vuoteen 1963 mennessä asiaa kuitenkin ehditty jo työstämään sen verran pitkälle, että tärkeille siirtomaatuotteille, kuten krikettimailoille sekä teelle, ehdittiin suunnitella nollatulleja.¹²⁰

Poliittisessa keskustelussa Kansainyhteisön epäilykset Britannian liittymisestä pyrittiin haihduttamaan. *The Times* kirjoitti artikkelissa *Both houses approach to the Common* ulkoasiain- ja kansainyhteisön ministerin (*Secretary of State for Foreign*) puheesta. Hän kertoi, kuinka paljon taloudellista hyötyä ETY:stä olisi myös Kansainyhteisön maille: -- *in his opinion it was quite likely that Britain could serve the Commonwealth better inside the European Community than she could outside it.*¹²¹ Tästä sitaatista näkyy hyvin, kuinka suuri tarve hallituksella oli vakuuttaa vanhat siirtomaansa ja samalla myös oma kansansa. Siirtomaapolitiikka ja sen tuomat vaikeudet varjostivat koko Macmillanin hallituskautta. Yleisesti ottaen 1960-luvulla monet vanhat siirtomaat saivat itsenäisyyden, esimerkiksi Ghana, Malesia (1957), Nigeria ja Kypros (1960). Ääriesimerkkinä Etelä-Afrikka irtautui kokonaan pois Kansainyhteisöstä vuonna 1961.¹²² Macmillanin päiväkirjoista käy ilmi, miten vanhojen siirtomaiden yhteistyökyvyttömyys haittasi, mutta kysymys Kansainyhteisön sovittamisesta Euroopan talouspolitiikkaan kiusasi sitäkin enemmän. Oli mielenkiintoista nähdä, kuinka Macmillan löysi Kanadan kylmästä suhtautumisesta ETY:yyn yhteyden suoraan Ranskaan.

All this is part of the natural nervousity of Canada over the Common Market negotiations. I am not sure how far the French are stimulating this, in the hope of making negations abortive. They are playing a funny game...¹²³

¹¹⁹ Parr 2006, 3.

¹²⁰ Matikainen 2002, 228.

¹²¹ Both Houses Approach To The Common Market, *The Times* 3.8. 1961, 12. Ministeri oli ylähuoneesta, The Earl of Home ja lyhyemmin Secretary of state for foreign affairs.

¹²² May 2013, 32; SAHO-South Africa History Online: *South Africa withdraws from the Commonwealth*, 30.9.2019.

<https://www.sahistory.org.za/dated-event/south-africa-withdraws-commonwealth>

¹²³ Macmillan 2011, 427.

Tästä voisi päätellä, että de Gaulle pyrki sabotoimaan Britannian liittymisen muiden maiden avulla, muun muassa Kanadan. Tällainen valtapoliittinen peli ei ollut harvinaista, sillä ainakin valtionpäämiesten keskinäisissä tapaamisissa de Gaulle sekä Macmillan pyrkivät molemmat saamaan esimerkiksi Adenauerin puolelleen. Molemmat johtajat kävivät kahdenkeskisiä keskusteluja liittokanslerin kanssa, joissa molemmat pyrkivät vakuuttamaan Länsi-Saksan johtajan sekä päinvastoin mustamaalaamaan vastapuolen.¹²⁴

Kansainyhteisön ”ongelma” osoittaa mielestäni selkeästi, kuinka Iso-Britannia yritti haalia kaiken antamatta oikein mitään periksi ja miten se lopulta kaatui omaan mahdottomuuteensa. Britannia uppoutui hiukan liian syvälle ajatukseen, että sen vanha imperiumi, vaikka olisikin saanut itsenäisyyden, pysyisi sille aina uskollisena.¹²⁵ Se mahtipontisuus, jolla Britannia omaa Kansainyhteisöään vielä 1950-luvulla korosti, oli ollut yksi syy, miksi Britannia aikoinaan oli ylimielisesti hylännyt ajatukset Euroopan yhdentymisestä. Macmillan itse oli maininnut asiasta: *If there should at any time be a conflict between the calls upon us, there is no doubt where we stand: the Commonwealth comes first in our hearts and our minds.* Tämä oli Macmillanilta vahva kannanotto, mikä jälkepäin katsottuna oli liiallinen lupaus, ja kuten May kirjoitti, nämä sanat jäivät kummittelemaan pääministerille jälkepäin.¹²⁶ Silti sitaatti osoittaa kuinka Kansainyhteisön roolia sekä tärkeyttä korostettiin enemmän kuin tarpeeksi. Sen vuoksi Kansainyhteisön jäsenistä tuntuikin katkeralta, kun Iso-Britannia olikin valmis luopumaan kaupasta heidän kanssaan päästäkseen osaksi Euroopan markkinoita. Lisäksi monet Kansainyhteisön maat olivat edelleen hyvin riippuvaisia Britannian markkinoista. Tämän vuoksi on helppo ymmärtää sitä pettymystä, jopa petoksen tunnetta, mitä muutamat maat kokivat, kun Britannia näytti lähtevän tavoittelemaan ETY-jäsenyyden kautta vain omaa parastaan ja hylkäävän heidät, kun se sille itselleen sopi.

¹²⁴ Jackson 2018, 498–500. Jackson huomauttaa, että tässä ”pelissä” kuitenkin Macmillan hävisi.

¹²⁵ Maailmansodissa kolonistiset maat (mm. Britannia, Ranska, Belgia, Hollanti ja Saksa) käyttivät yleisesti omia siirtomaitaan hyväkseen niin väestön kuin materiankin osalta. Toisessa maailmansodassa Britannian armeijassa marssi kuitenkin ennätyksellisen paljon kolonioista tulleita sotilaita, esimerkiksi intialaisia sotilaita oli arviolta 2,5 miljoonaa. McKenzie, 1951, 1. Alex Mayn artikkelissa huomautetaan, kuinka Britannia edelleen uskoi siihen, että juuri itsenäisyyden saaneet maat pysyisivät sidoksissa entiseen emämaahansa, ainakin sotilaallisessa sekä strategisessa mielessä. May 2013, 30.

¹²⁶ Macmillanin puhe vuonna 1957. May 2013, 30.

Ison-Britannian oman talouden sovittamista Rooman sopimuksen kanssa puitiin niin lehdistössä, parlamentissa kuin myös Macmillanin päiväkirjoissa. Samalla tässä kohtaa nousee Ranskan rooli. ”Rooman sopimuksen ongelman” nähtiin ratkeavan vain, jos ranskalaiset heltyisivät, sillä he olivat olleet suurimpia vastaan sanojia. Ranskalaisten neuvottelijoiden sana painoi paljon, sillä talousyhteisön voimatasapaino oli de Gaullen aikana pitkälti Pariisin suunnalla. Tulee myös muistaa, että Ranskan panos koko EHTY:n ja ETY:n historiassa sekä Euroopan integraation luomisessa oli valtava.¹²⁷ Britit tuntuivat ymmärtävän ranskalaisten merkityksen ETY:ssä. *The Times*issa kirjoitettiin, miten eräessä uutisessa pohdittiin, kuinka ETY-neuvottelut kannattaisi aloittaa. Samalla huomioitiin, kuinka ”de Gaullen Ranska” tuskin pitäisi asiasta. Virallisesti Ranskan sanoi ongelmaksi Ison-Britannian sovittamisen Rooman sopimukseen, mutta todellisuudessa, kuten lehtikin asian totesi, Ranskaa huoletti Britannian sovittaminen maatalouspolitiikkaan.¹²⁸

2.3 Europe Waits for Britain and Britain Waits for France – Tasapainottelua Ranskan ja Yhdysvaltojen kanssa

Ministers today also had a frank exchange of views in EFTA's relations with Europe (by which is meant the European Economic Community) and with the rest of the world (in the first place, with the United States under the new Kennedy Administration).¹²⁹

Tämä *The Timesin* sitaatti tuo osuvasti esille, millaista tasapainottelua EFTA joutuisi käymään, kun toisella puolella oli Eurooppa ja toisella Yhdysvallat. Vaikka kirjoituksessa puhuttiin EFTA:sta, näkisin, että sillä tarkoitettiin samalla itse saarivaltiota. Ulkopoliittiset suhteet alkoivat nostamaan päätään, ja ETY-maiden kanssa käytyjä neuvotteluja spekuloitiin sekä arvioitiin. *The Times* kirjoitti useasti, kuinka esimerkiksi Belgian ja Hollannin edustajat kannattivat Ison-Britannian tuloa mukaan. Maat olivat Kuusiomaista vahvimpia Euroopan yhdentymisen kannattajia, ja Britannian mukaan tulo olisi sopinut hyvin asetelmaan laajemmasta Euroopasta.

¹²⁷ Sutton 2007, 2.; Lee 2004, 107–108. Toki lii painottaa että kiinnostus Euroopan integraatiota kohtaan oli oman maan poliittisten sekä taloudellisten etujen takaamiseksi.

¹²⁸ France's Mixed Feelings On Britain And The Six, *The Times*, 31.7. 1961, 7.

¹²⁹ Finland Treaty With EFTA Ready, *The Times* 16.2.1961, 13.

Lisäksi, ainakaan Belgian ulkoministeri Paul-Henri Spaakin (1889-1972) ja de Gaullen välit eivät olleet parhaimmat.¹³⁰ Näkisin, että näiden kahden miehen kireät välit heijastuivat suoraan ETY-neuvotteluihin, sillä kuin vastapainoksi de Gaullen nihkeälle suhtautumiselle brittejä kohtaan Spaak tuntui olevan sitäkin solidaarisempi. De Menil on samoilla linjoilla ja arvioi, että Spaak toimillaan saattoi toivoa, että hän saisi lisää myönnytyksiä ranskalaisilta.¹³¹

The Timesin mielestä Ranskan ministereiden mielipide näytti olevan aina kielteinen, kuten seuraava sitaatti osoittaa:

Delegates of the Netherlands advocates the entry of Britain into the Common Markets, but opposition to this course, led by some of the French delegates, was far more prevalent. Many had little desire to see "the wolf get into the sheepfold", as one French speaker put it.¹³²

Media näytti tiedostavan täysin Ranskan epäilevän suhtautumisen Ison-Britannian liittymiseen. Vastaavasti brittien asenne ranskalaisiin, tai sen johtajaan, oli yhtä lailla epävarma. Ranskan mielipide painoi paljon, sillä maan asema Euroopan yhteisössä, kuten brititkin sen ilmaisivat, oli lähestulkoon hegemoninen. Lisäksi Ranskan rooli kylmän sodan poliittisella kentällä oli, etenkin Yhdysvaltojen näkökulmasta, erittäin tärkeä. Ison-Britannian lisäksi Ranska oli merkittävin Euroopan läntisten arvojen puolustaja Neuvostoliittoa vastaan, puhumattakaan siitä, että molemmat maat olivat sotilasliitto Naton jäseniä.¹³³

Tietyistä *The Timesin* artikkeleista sai kuvan, että lehti pyrki luomaan ajatuksen, miten Ranskalla ja myös Länsi-Saksalla oli Euroopassa sekä ETY:ssä "liikaa valtaa". Erään artikkelin mukaan tämä epätasapainoinen asetelma olisi jopa häirinnyt Kuusikon pienempiä Benelux-maita. Artikkelit tähdentää esimerkiksi hollantilaisten pelänneen Ranskan ja Saksan ylivoimaa, mutta tämä pelkokuva muuttuisi, jos Britannia tulisi yhteisöön mukaan:

¹³⁰ Lacouture 1993, 212.

¹³¹ De Menil 1977, 72. De Menil oli ottanut esimerkiksi tilanteen, jossa Spaak oli todennut, ettei aikoi allekirjoittaa mitään esitettyä sopimusta, ennen kuin Britannia olisi hyväksytty ETY-jäseneksi.

¹³² Britain The Wolf In The Europe, *The Times* 10. 3.1961, 6.

¹³³ Colman 2010, 78–79.

– much to the concern of the Dutch in particular, who see in the supra-national principle the only guarantee against domination of Europe by the Germans and French. If Britain came in, however, their fears would be but at rest immediately.¹³⁴

Vaikka tämän kaltainen mielipide oli melko äärimmäisesti muotoiltu ja sen voi katsoa osoittavan ennemmin brittien pelkokuvia kuin hollantilaisten, oli asiassa totuuttakin. De Menil huomauttaa kirjassaan hollantilaisten toivoneen, että Iso-Britannia olisi tarpeeksi voimakas tekijä hidastamaan Ranskaa ja Saksaa.¹³⁵ Ja kuten edellä mainittiin, Kuusiomaista juuri Hollanti ja Belgia olivat olleet kaikkein innokkaimpia saamaan Iso-Britannia mukaan yhteisöön.¹³⁶ Myös ekonomi Miriam Camps huomauttaa, kuinka Kuusiomaista kolme suurempaa maata kykeni äänestämään kumoon ja siten mitätöimään kolmen pienemmän maan toiveet.¹³⁷ Aika ajoin *The Times* näytti ilmaisevan asian siten, etteivät Ranskan edustajat vastustaneet ainoastaan Britanniaa, vaan myös muita Kuusiomaita. Tai päinvastoin, kuinka muut Kuusiomaat epäilivät tai karsastivat Ranskan toimia, ei ainoastaan ETY-neuvotteluissa, vaan myös muissa asioissa. Esimerkiksi *The Times* kirjoitti toukokuussa, miten saksalaisten ajatukset Ranskasta olivat epävarmat, kiitos de Gaullen epäonnistuneen Algeria-politiikan.¹³⁸ Vaikka de Gaulle sai osansa lehden mielipiteistä, kohdisti *The Times* tässä vaiheessa arvionsa yleisemmin koko Ranskan politiikkaan. Ranskalaisten Algeria-politiikalla oli varmasti merkittävä osa, ja monesti se tuotiin esille de Gaullen tai Viidennen tasavallan politiikan kautta. Algerian sota oli ollut ja on edelleen Ranskalle arka aihe, ja kuin kiusallaan siitä huomauteltiin.

Iso-Britannia koki jäävänsä ulos Euroopasta, mutta samalla Britannian pitäminen kiinni tässä maanosassa oli tärkeää ei vain heille, vaan myös Yhdysvalloille. Yhdysvallat, joka näytti olleen yksi suurimpia Britannian ETY-jäsenyyden kannattajia tai painostajia, ei pelännyt tuoda omaa kantaansa esille. Hyväksi

¹³⁴ Europe Waits For Britain And Britain Waits For France, *The Times* 5.5.1961, 12.

¹³⁵ De Menil 1977, 181.

¹³⁶ Warner 2002, 873.

¹³⁷ Camps 1966, 48. Campsin artikkelit tuntuivat olleen hyvin puolueellisia Amerikkaa ja Britanniaa kohtaan.

¹³⁸ Europe Waits For Britain And Britain Waits for France, *The Times* 5.5. 1961, 12.

esimerkiksi käy Campsin aikalaisteksti, missä hän perustelee, miksi Yhdysvaltojen tuli tukea Ison-Britannian liittymistä:

If we accept the need for an arrangement between the Six and the other European countries that is different kind, and goes deeper than the relationship between the Six and the United States, and if we show a willingness to help bring such an arrangement about, we can exert a powerful influence on the timing and the way that the relationship is to be established. If we continue to deny the need for a European settlement we are unlikely to prevent one, but we may well find ourselves in a position to have little say about the terms on which it is made.¹³⁹

Camps tuntuu olevan erittäin puolueellinen kirjoittaessaan näin. Hänen teksteissään nouseekin halu puolustaa Britannian paikkaa EY:ssä. Samalla hän tuntui harmittelevan, kuinka Saksa ja Ranska olivat Euroopan johdossa. Silti monet muutkin tutkijat tuovat esille, kuinka Yhdysvallat toivoi Britannian liittymistä ja eräät myös avoimesti tulkitsivat taka-ajatukseksi olleen sen, mitä kenraali de Gaulle pelkäsi. Britannian mukaan tulo talousyhteisöön olisi vahvistanut lännen eli Yhdysvaltojen ja Länsi-Euroopan suhteita ja samalla avannut amerikkalaisille selkeän väylän Euroopan politiikan.¹⁴⁰

The Timesin sivuilla kirjoitettiin, kuinka Kennedyn hallitus koetti painostaa Macmillania saamaan liittymishankkeen läpi.¹⁴¹ Lehden mukaan Yhdysvaltojen kannalta oli tärkeää saada ainoastaan kauppasuhteet mahdollisimman suuren markkina-alueen kanssa. Tämä tarkoitti, että amerikkalaisille Euroopan talousyhteisö oli houkuttelevampi kauppakumppani kuin pelkkä Britteinsaaret.¹⁴² Tämän virallisen selityksen jälkeen vähintään yhtä suuri tarve oli saada Iso-Britannia tiukemmin osaksi läntistä Eurooppaa, mikä toimisi kommunismin vastaisena puskurina. Lisäksi professori Purusottam Bhattacharya huomauttaa, että Yhdysvaltojen taka-ajatukseksi Britannian mukaan saamiseksi EY:yn oli vahvistaa saarivaltion valtaa ja auktoriteettia kytkemällä se poliittiseen johtoon uuteen instituutioon nimeltään Euroopan Yhdysvallat.¹⁴³ Samaa mieltä on

¹³⁹Camps 1960, 118–120.

¹⁴⁰ Muun muassa Bhattacharyan 1990, 136; Jackson 2018, 586; Childs 1986, 191.

¹⁴¹ Mr Macmillan Due In Washinton Today, *The Times* 4.4. 1961, 8.

¹⁴² A New Look To European Trade, *The Times* 21.4.1961, 14.; Matikainen 2002, 227.

¹⁴³ Bhattacharyan 1990, 136.

historioitsija David Childs todetessaan, että Yhdysvallat halusi Britannian mukaan ETY:yn enemmän poliittisista kuin taloudellisista syistä.¹⁴⁴ Lukiessani eri lähteitä päädyin itsekin samoille linjoille siitä, että amerikkalaisilla oli selkeä päämäärä saada Iso-Britannia mukaan Eurooppaan vahvistaakseen omaa asemaansa. Olihan maa ollut alusta asti joko jarruttajana tai kiihdyttäjänä Ison-Britannian liittymiskysymyksessä. Tämä otaksuma osoittaisi myös de Gaullen huolet aiheellisiksi. Joka tapauksessa Yhdysvalloilla oli tarve saada ranskalaiset paremmin mukaan länsiliittoumaan sekä vastaavasti Britannia Euroopan liittoumaan. *The Timesissa* kirjoitettiin Kennedyn mielipiteistä seuraavasti:

They wanted strong European partners and not satellites. The question before president de Gaulle and Mr. Macmillan was: did they want Europe to become this strong partner through unity? It was now no longer a question of building a bridge between the EEC and EFTA; but of the "full political and economical association of Britain and with the Continent."¹⁴⁵

Lehdestä nousi samalla esille, kuinka Britannia lopulta koki oman suhteensa suurvaltanaan. Yhdysvaltain tuki kyllä tunnustettiin samalla miettien, mitä se piti sisällään ja kuinka paljon maa todella vaikutti taustalla. Myös tutkimuskirjallisuus paljastaa tämän ristiriitaisen suhtautumisen.¹⁴⁶ Ja totta on, että Yhdysvaltojen vaikutus näyttäisi olleen lopulta paljon vahvempi kuin mitä päälle päin voisi nähdä. Esimerkiksi Andrew Gamblen mielestä Macmillan kykeni pyrkimään ETY:yn vasta sen jälkeen, kun hän olisi saanut Yhdysvaltojen tuen. Samaa mieltä ovat olleet muutkin tutkijat.¹⁴⁷ Tämä on mielenkiintoista, sillä se osoittaisi maiden välisen erityissuhteen olleen lopulta hyvin kontrolloitu, ja Britannia oli joutunut siinä alisteiseen asemaan. Toki on hyvä muistaa, että vasta maailmansotien jälkeen Britannian ja Yhdysvaltojen erityissuhde alkoi kukoistaa. Ja kuten Markus Kantola sanoo, sitä ennen *maat kamppailivat pitkään vaikutusvallasta eri puolella maailmaa*.¹⁴⁸ *The Timesissa* pohdittiinkin, miten paljon Yhdysvallat heitä lopulta kontrolloi, ja eräässä mielipidekirjoituksessa R.S. Freeman kirjoitti: *That America wants to get the benefits of the Common Markets somehow or other without giving*

¹⁴⁴ Childs 1986, 135–136.

¹⁴⁵ Common Cense, June, *The Times* 14. 6.1961, 13. *The Times* oli raportoinut Kennedyn mielipiteen saksalaisen *Die Welt* – lehden lausunnoista.

¹⁴⁶ Muun muassa, De Menil 197, 77; Bhattacharyan 1990, 136.

¹⁴⁷ Muun muassa Gable 2003, 117; Murphy 2012, 63; Sked & Cook 1993, 149.

¹⁴⁸ Kantola 2019, 23.

up any of her sovereignty? If the United States can do this, why cannot Britain?

Samalla sivulla E.L. Spears pohtii:

-- the Government's of the Common Market is largely due to American pressure, and that it was as a quid pro quo that we obtained a loan of £700m from the International Monetary Fund. If this is indeed the position and we are applying to go into the Common Market, not because it is in our interests but at the behest of America. ¹⁴⁹

De Gaulle puolestaan ei epäröinyt tuoda kaikille esille Britannian liittymisen huonoja puolia. Ranskalla tuntui olevan tarve luoda ”hienovaraista” painetta naapuriaan vastaan, mikä ei jäänyt heiltä huomaamatta, kuten lehdessä kirjoitettiin: *Implicit in Britain's acceptance of the conditions under which she joins the Common Market she will irrevocably lose some of her sovereignty. General de Gaulle makes it quite clear.* ¹⁵⁰ Myös Macmillan näytti huomaavan, kuinka Ranska pyrki torjumaan heidät epäsuorasti. Hän kirjoitti päiväkirjassaan marraskuussa:

It looks as if this is a definite effort to the French to wreck the Common Market negotiation. But they don't want to refuse us; they want to create such pressure against us at home and in the Commonwealth that we shall be forced to withdraw our application. We must not fall into this trap. ¹⁵¹

Vaikka Ranska tuntuukin olevan ETY-liittymiseen sekaantujana, vielä tässä vaiheessa *The Times* ei tuo Ranskan osuutta suurella vimalla esiin. De Gaullesta kyllä puhutaan, mutta hänen roolinsa sidotaan ennemmin kylmän sodan aiheisiin, kuten Natoon tai Saksojen kysymykseen. ¹⁵² Ranska pysyi kuitenkin Macmillanin huolenaiheena. Pääministerin suuri tehtävä tuntui olevan saada de Gaulle vakuutetuksi Britannian kyvystä olla mukana talousyhteisössä. Asia oli kuitenkin hyvin haastava, eikä kenraali tuntunut vakuuttuneen kaikkien niiden ongelmien vuoksi, joiden kanssa Britannian hallitus joutui painimaan, saatikka Yhdysvaltojen jatkuvasta läsnäolosta. Tästä käy ilmi, kuinka merkittävässä osassa Macmillan presidentin näki. Macmillanin poliittinen vaisto oli kauaskantoinen, sillä kuten aika osoitti, de Gaullen sana painoi eniten. Davis toteaa suoraan, että de Gaullen

¹⁴⁹ R.S. Freeman, Entry Into Britain, *The Times* 9.11.1961, 13.

¹⁵⁰ R.S. Freeman, Entry Into Britain, *The Times* 9.11.1961, 13.

¹⁵¹ Macmillan 2011, 429. 24.11.

¹⁵² Puheet siitä, että Saksat yhdistyisivät sekä Itä-Saksan uhka. Mm. lehdessä Macmillan-de Gaulle Meeting To Be In Private, *The Times* 6.1.1961, 10.

poliittiset näkemykset ohjailivat neuvotteluita. Myös Sked ja Cook katsovat, että presidentin mielipide määritteli, otettaisiinko Britannian mukaan vai ei.¹⁵³ Kenraali de Gaullen merkittävä rooli turhautti Macmillania suuresti, mutta hän pyrki silti saamaan kenraalin suosion.

Joissakin Macmillanin päiväkirjamerkinnöissä oli havaittavissa myös jopa pientä miellyttämisen makua. Hän kirjoitti huhtikuussa lähettävänsä henkilökohtaisen kirjeen de Gaullelle, jossa hän onnittelisi kenraalia ja pohti, millaiset sanavalinnat miellyttäisivät kenraalia eniten.¹⁵⁴ Panin merkille, että pääministerin politiikka tuntui tähtäävän monesti henkilösuhteisiin. Esimerkiksi päiväkirjassaan hän paneutuu paljon kahdenkeskisiin keskusteluihin sekä tarkastelee poliitikkoja ja päämiehiä. Tällä tavoin hän pyrki mielestäni luomaan kuvan myös maan politiikasta. Asia tuli esille, kun Macmillan arvioi esimerkiksi Suomen presidentti Urho Kekkosta.¹⁵⁵ Kun de Gaullesta puhuttiin, otettiin samaan keskusteluun myös presidentti Kennedy. Amerikkalaisilla tuntui olevan yhtä paljon ongelmia ja yhtä vähän vaikutusvaltaa de Gaullen kanssa kuin briteilläkin. Sitä vastoin Kennedyllä sekä Macmillanilla oli hyvä väli,¹⁵⁶ ja miehet näyttivät saavan tukea toisiltaan mieltiessään, mitä de Gaulle oli sanonut tai mitä hänelle voisi sanoa. Toisin sanoen, talousyhteisö odotti Ison-Britannian vastausta liittymiselle, mutta britit eivät tehneet tai kyenneet tekemään päätöstä, ennen kuin oli saatu varmistus Ranskalta. Yhdysvallat puolestaan odotti Macmillanin vastausta, mutta pääministeri joutui odottamaan presidentti de Gaullea.

Kesäkuussa ennen ETY-hakemusta Macmillan ja Kennedy olivat sopineet tapaamisen de Gaullen kanssa. Macmillan uhrasi monta sivua päiväkirjastaan kuvailemaan tapaamista, jossa hän turhautuneena arvioi Ranskan kenraalin näkökantaa, asennetta ja luonnetta. Macmillanin suhtautuminen de Gaulleen oli hyvin pessimistinen. Hän kyllä tunnusti kenraalin merkityksen eikä vähätellyt tämän roolia, mutta hän ei vain yksinkertaisesti pitänyt presidentistä. Ennen

¹⁵³ Davis 1998, 378; Sked&Cook 1993, 61.

¹⁵⁴ Macmillan 2011, 378. Taustalla oli de Gaullen voitto vuoden 1961 Algerian vallankaappausyrityksessä, jolloin, kuten Macmillan sen sanoo de Gaulle, ”*has had complete and overwhelming triumph. He is now supreme.*”

¹⁵⁵ Macmillan 2011, 383–384.

¹⁵⁶ Sked&Cook 1993, 166. Näillä kahdella oli myös sukulaisuussuhde, sillä Macmillanin vaimon veljenpoika nai Kennedyn siskon. Childs 1986, 137. Lisäksi Macmillan itse oli puoliksi amerikkalainen äitinsä kautta. Macmillan 2018, xxii.

tapaamistaan de Gaullen kanssa, johon myös Kennedy osallistui, Macmillan kirjoitti päiväkirjaansa runsaan arvion ranskalaisesta:

”These are de G’s thoughts too. We agree; but his pride, his inherited hatred of England (since Joan of Arc) his bitter memories of the last war; above all, his intense ”vanity” for France – she must dominate – make him half welcome, half repel us, with a strange ”love-hate” complex. Sometimes when I am with him, I feel I have overcome it. But he goes back to his distrust and dislike, like a dog to his vomit. I still feel that he has not absolutely decided about our admission to the Economic Community. I am inclined to think he will be more likely to yield to pressure than persuasion...”¹⁵⁷

Kun parlamentissa pari päivää myöhemmin pääministeriltä pyydettiin painokkaasti selvitystä keskusteluista Ranskan presidentin kanssa, Macmillan pysyi diplomaattisena ja vastasi: *I have had several useful meetings in the past with President de Gaulle. I am always glad of an opportunity to meet him.*¹⁵⁸

3. Britain at the Centre

Tässä luvussa syvennyn ETY-neuvotteluiden kiviseen etenemiseen sekä painotan valtioiden poliittisia ja diplomaattisia suhteita. Vastapainoksi sisäpolitiikka jää hieman vähemmälle huomiolle. En keskity ainoastaan Ison-Britannian ja Ranskan välisiin suhteisiin, vaan otan mukaan myös Yhdysvallat sekä Länsi-Saksan. Tämä on erittäin laaja ja monisyinen aihe, johon kytkeytyvät monet kylmän sodan poliittiset tapahtumat, kuten Yhdysvaltojen ydinasepolitiikka. Olen kuitenkin rajannut aiheita sen verran, että jätän esimerkiksi Kuuban kriisin kokonaan pois ja pyrin keskittymään vain asioihin, jotka ovat yhteydessä ETY-neuvotteluihin.

Tässä luvussa Ranskan osuus kasvaa, sillä media oli kiinnostunut de Gaullen valtiovierailuista niin Saksaan kuin Yhdysvaltoihinkin. *The Times* raportoi

¹⁵⁷ Macmillan 2011, 430–431. Samalla kirjoituksessa oli pitkälinen arvio kylmän sodan politiikasta, siitä, miten Ranska näkee Saksan ja Neuvostoliiton, sekä Macmillanin omia arvioita ranskalaisista ministereistä, joita voisi de Gaullen sijasta yrittää lähestyä.

¹⁵⁸ European Economic Community, Hansard, 25.7.1961:

<https://hansard.parliament.uk/Commons/1961-07-25/debates/62437f66-174a-4eb0-a874-d22c51a3fd89/EuropeanEconomicCommunity>.

ahkerasti eri maiden johtajien liikkeistä, ja erityisessä valokeilassa olivat de Gaulle, Adenauer sekä Kennedy. Valtioiden väliset suhteet kulminoituivat usein maan johtajiin. Macmillanin päiväkirjamerkinnöissä tämä tuodaan hyvin esille. Mielestäni on tärkeä ymmärtää tämä valtapoliittinen verkosto, jotta kyetään ymmärtämään, miksi Britannian ja ETY-maiden neuvottelut olivat lopulta niin vaikeat.

3.1 *Special relationship* – Erityissuhde vai Entente Cordiale, ja kenen kanssa?

In modern times European affairs have generally gone well when Britain and France have been together, and badly when they have been apart.¹⁵⁹

Näin sanottiin eräässä vuoden 1963 mielipidekirjoituksessa, jossa korostettiin Ranskan ja Ison-Britannian välisen suhteen tärkeyttä ETY-neuvotteluiden päätyttyä. Onkin totta, että maailmansotien jälkeen Britannian vahvin liittolainen Yhdysvaltojen sekä Kansainyhteisön ohella oli Ranska.¹⁶⁰ Viimeisin maiden välistä yhteistyötä edistänyt sopimus ennen sotia solmittiin vuonna 1904. Epävirallisen liiton *Entente cordiale* eli ”sydämellisen yhteisymmärryksen” kautta päättyi muun muassa Ranskan ja Britannian kilpailu Afrikassa sekä yhteistyö kolmioliittoa vastaan.¹⁶¹ Entente cordiale oli merkittävä, sillä kuten historioitsija J.R. von Salin asian ilmaisi kirjassaan, *Ranskan ja Englannin lähentyminen oli Euroopan politiikassa merkkitapaus*.¹⁶² Yhteistyö säilyi jollain tasolla myös maailmansotiin saakka sekä sen loputtua, mutta kuten johdannossa kävi ilmi, sotien jälkeen Britannia otti etäisyyttä Eurooppaan. Silti yhteistyö Ranskan kanssa jatkui, ainakin epävirallisesti, esimerkiksi Naton sekä Lähi-Idän konfliktien kautta. Euroopan talousyhteisö kiristi suhteita maitten välillä. Historioitsija Laurent Warlouzetsen mukaan vuoden 1958 epäonnistuneet ETY- ja FTA- neuvottelut olivat käännekohta ranskalais-brittiläisissä suhteissa.¹⁶³

¹⁵⁹ An End To Discourtesies, *The Times*, 18.3.1963, 11.

¹⁶⁰ Woodhouse 1961, 94.

¹⁶¹ Von Salis 1965, 414 – 415. Von Salisin kirjan mukaan kolmioliitto oli vuonna 1882 tehty sotilasliitto Saksan keisarikunnan, Italian ja Itävalta-Unkarin välillä. Entente cordiale myötä päästiin sopuun muun muassa suurvaltojen kiistoista Marokossa sekä Egyptissä. Britit saivat Niilin herruuden ja ranskalaiset saivat hyödyntää Marokkoa tahtonsa mukaan.

¹⁶² Von Salis 1965, 415.

¹⁶³ Warlouzet 2011, 432.

Siinä missä Iso-Britannia sekä Yhdysvallat jakoivat erityissuhteen, muodostui Ranskan ja Länsi-Saksan välille oma suhteensa. Euroopan yhteisön peruspilareita olivat ajatukset siitä, että vanhat veriviholliset Ranska ja Saksa kykenisivät tekemään yhteistyötä. Ymmärrettävästi koko Euroopan talousyhteisö oli riippuvainen Ranskan ja Länsi-Saksan, tai kuten Helena Petäistö asian ilmaisee, ”Pariisi-Bonn -akselista”.¹⁶⁴ Saksojen jakautunut tilanne oli tiiviisti kylmän sodan keskiössä, ja se nousi monesti poliittisissa keskusteluissa esille. Siinä missä Yhdysvallat ja Neuvostoliitto tuntuivat pitävän Saksoja jonkinlaisessa kauhun tasapainossa, oli Ranska solmimassa yhä tiiviimpää ja yhteistyöhaluisempaa suhdetta sekä ajan myötä tarjoamassa tärkeää solidaarisuutta Länsi-Saksalle.¹⁶⁵

Kun politiikkaa tarkasteltiin valtiojohdon tasolla, oli henkilösuhteilla huomattava merkitys. Diplomatia saattoikin henkilöityä maan johtajaan, kuten Juhani Suomi toteaa esimerkiksi Neuvostoliiton johtajasta Nikita Hrushtshovista, *jonka henkilösuhteet toisen maan johtajaan määrittivät valtioiden välisten suhteiden luonteen*.¹⁶⁶ Itse arvioisin, että de Gaulle noudatteli pitkälle tätä samaa kaavaa 1960-luvun ranskalais-brittiläisissä suhteissa. Asia tulee myös ilmi de Gaullen ja Adenauerin tapauksessa: hyvät välit tarkoittivat yleensä myös edistystä maiden välisissä kanssakäymisissä. Macmillanin ja de Gaullen keskinäiset suhteet olivat parhaissakin tapauksissa kylmän kohteliaat. Macmillan oli kyllä tuntenut de Gaullen jo ennen toista maailmansotaa, ja ainakin tuolloin heillä tuntui riittävän yhteisymmärrystä.¹⁶⁷ Vielä vuonna 1960 Macmillan kirjoitti päiväkirjaansa tapaamisesta: *Our talks were intimate, and – as far as I could judge – most friendly*.¹⁶⁸ Pääministerin mielessä saattoi edelleen olla ajatus siitä, kuinka Iso-Britannia oli auttanut de Gaullea vapauttamaan Ranskan ja samalla olettanut, että kenraali olisi tuntenut jonkinlaista kiitollisuudenvelkaa heitä kohtaan. Kuitenkin tilanne oli muuttunut pitkälti sodan jälkeen, eikä de Gaulle ollut niitä miehiä, jotka olisivat jääneet kiitollisuudenvelkaan, kuten elämäkerturi Julian Jackson asian

¹⁶⁴ Petäistö 1995, 160. Samasta yhteistoiminnasta puhutaan muussakin tutkimuskirjallisuudessa, esimerkiksi de Gaullen muistelmissa. De Gaulle 1970, 159.

¹⁶⁵ Lacouture 1993, 215–216.

¹⁶⁶ Suomi 2016, 280.

¹⁶⁷ Jackson 2018, 499 ja 584. He tapasivat ensimmäistä kertaa vuonna 1943 Algerian pääkaupungissa.

¹⁶⁸ Macmillan 2011. 277.

muotoili, vaan pikemminkin presidentti hautoi katkeruutta ja etsi hyvitystä. 1960-luvulla toiminut Lontoon-kirjeenvaihtaja Eeva Lennon on samoilla linjoilla muistelmissaan, joissa hän korostaa, että nöyryytys ja katkeruus toisessa maailmansodassa oli omiaan lisäämään presidentin mahtipontisuutta.¹⁶⁹

Toiseen naapuriin verrattuna kenraali de Gaullen ja liittokansleri Adenauerin välinen yhteistyö sujui suhteellisen mutkattomasti. *The Times* toi esille de Gaullen lämpimän suhtautumisen naapuriin. Kun de Gaulle teki näyttävän valtiovierailun Länsi-Saksaan vuonna 1962, hänet otettiin innostuneesti vastaan. Lacouture pitää matkaa jopa de Gaullen presidenttiuran ensimmäisenä diplomaattisena onnistumisena, tai ainakin sitä kautta olisi sinetöity maiden välinen ystävyys.¹⁷⁰ Vierailullaan Länsi-Saksassa, mistä *The Timesin* uutisoi näyttävästi, de Gaulle piti puheen, jossa hän ilmaisi, kuinka sekä Ranska että Länsi-Saksa olivat yhdessä, koska heitä uhattiin samalta suunnalta.¹⁷¹ Kenraalin puhe osoitti, että näiden kahden miehen välillä oli aitoa yhteisymmärrystä sekä kykyä yhteistyöhön. De Gaulle käsitti jakautuneen Saksan ongelman ja pyrki tietoisesti lähentymään Länsi-Saksaa liittokanslerin välityksellä luvaten täyden tukensa.¹⁷² Adenauerin puolelta asiaa tulee tarkastella Saksojen vaikean tilanteen kautta. Vaikka Länsi-Saksa oli vahvistunut sodan jälkeen ja nousemassa jaloilleen, se oli edelleen hyvin sidoksissa Länsivaltoihin, esimerkiksi Yhdysvaltojen joukkoja oli maassa edelleen. Adenauerin oma suhtautuminen Yhdysvaltoihin ja Kennedyyn oli kireä.¹⁷³ Toisaalta liittokanslerille oli tärkeää taata hyvät suhteet Yhdysvaltoihin, mutta samalla hän oli huolissaan amerikkalaisten sitoutumisesta Länsi-Saksan turvallisuuteen.¹⁷⁴ Lisäksi huomattavaa oli, etteivät liittokanslerin omat ajatukset Iso-Britanniasta olleet erityisen lämpimät. Tunnelmaa kiristivät brittijoukkojen oleskelu Berliinissä sekä aika ajoin hankalat ”Lontoo – Bonn -neuvottelut”.¹⁷⁵

¹⁶⁹ Jackson 2018, 582; Lennon 2018, 140.

¹⁷⁰ Lacouture 1993, 216. Uskoisin, että tässä varmaankin tarkoitetaan de Gaullen diplomaattista onnistumista hänen presidenttiurallaan.

¹⁷¹ Gen. De Gaulle Says Two Countries United, *The Times* 7.9.1962, 10. Uhkalla de Gaulle tarkoitti kommunismia.

¹⁷² Sutton 2007, 86 – 87.

¹⁷³ De Menil 1977, 87.

¹⁷⁴ Jackson 2018, 498.

¹⁷⁵ Warlouzet 2011, 432.

Henkilökohtaisesti Adenauerin ja Macmillanin välit olivat huonot. Suurin kiistakysymys oli Neuvostoliitto ja kuinka toimia sen kanssa.¹⁷⁶

Ranskan ja Länsi-Saksan ystävyys kiteytyi vuonna 1963, jolloin de Gaulle ja Adenauer neuvottelivat niin kutsutun Elysée-sopimuksen (*The Franco-German treaty*), mikä lisäsi yhteistyötä ulkopoliittikan, puolustuksen sekä koulutuksen tiimoilta.¹⁷⁷ Jackson tuo esille poliittisen pelin merkityksen, sillä hänen mukaansa de Gaulle solmi Adenauerin kanssa ystävyyden pyrkien samalla kääntämään uuden liittolaisensa epäilykset Iso-Britanniaa sekä Yhdysvaltoja kohtaan. Vastaavasti myös Macmillan pyrki hyödyntämään samaa taktiikkaa ja yritti sotkea kenraalin ja liittokanslerin välejä.¹⁷⁸ Ranskan presidentti veti kuitenkin pitemmän korren. Lisäksi hänellä oli paljon otollisia tilaisuuksia luoda ja kehittää maiden välistä erityissuhdetta. Yleensä tämä tilaisuus syntyi silloin, kun amerikkalaiset ja britit tuntuivat epäröivän Saksoihin liittyneissä kriisitilanteissa, kun taas Ranska osasi tulla tukemaan liittolaistaan oikeassa kohdassa.¹⁷⁹ Maiden hyvät välit viilenivät kuitenkin nopeasti. Syynä siihen voidaan pitää saksalaisten kasvavaa yhteistyötä amerikkalaisten kanssa. Lisäksi vuoden 1963 aikana Adenauer pakotettiin eroamaan, eikä hänen seuraajansa Ludwig Erhard (1897-1977) tullut yhtä hyvin toimeen de Gaullen kanssa. Kuten Lennonin muistelmissa todettiin, *Yhdysvaltojen Troijan hevonen Euroopassa ei ollut Britannia vaan Saksa*.¹⁸⁰ Vertaus on sangen osuva, sillä ilmaisu ”Troijan hevonen” oli alun perin suunnattu Isolle-Britannialle. *The Times*issa asiaa analysointiin vuonna 1963, jolloin todettiin, että de Gaullella oli pelko Yhdysvaltojen vaikutuksesta Britannian välityksellä.

¹⁷⁶ Childs 1986, 136.

¹⁷⁷ Petäistö 1995, 164; Suomi Kylmässä sodassa, *Ranskan ero Naton sotilasyhteistyöstä*, 2017.

¹⁷⁸ Jackson 2018, 498 – 500.

¹⁷⁹ Jackson 2018, 500. Jackson sanoo, että amerikkalaisten epäröinti ja löyhä suhtautuminen eri kriisitilanteissa antoi Adenauerille epäilyksen aiheita. Esimerkiksi tapahtumat vuodelta 1958, jolloin Neuvostoliiton johtaja Nikita Hruštšov ilmoitti, että Berliini tulisi muun muassa vapauttaa miehitysvyöhykkeistä ja Liittoutuneiden joukkojen vetäytyä kaupungista, tai kun Neuvostoliitto aloitti Berliinin muurin rakentamishankkeen. Siinä missä britit ja amerikkalaiset näyttivät epäröivän, antoi de Gaulle lausuntonsa, jossa hän tuomitsi aikeet ja oli näyttävästi valmis toimimaan. Myös Lacouture mainitsee de Gaullen olleen Macmillania valppaampi Läsi-Saksan poliittisissa tilanteissa, mikä käänsi Adenauerin selän Britannian pääministerille. Lacouture 1992, 219. Gaulle 1970, 159. De Gaulle itse kertoo, kuinka kykeni saamaan Adenauerin luottamuksen.

¹⁸⁰ Lennon 2018, 142 – 143.

From this open suspicions of the British "special relationship" with the United States, one could readily understand why French commentators lately have been seeing Britain in the role of an American "Trojan horse"¹⁸¹

Hyvät ranskalaisten ja saksalaisten suhteet eivät olleet Britannian mieleen. Se tarkoitti, että Britannia oli jäämässä tahattomastikin kolmanneksi pyöräksi Euroopan poliittisella kentällä, sekä sitä, että Eurooppa olisi yhä vahvemmin riippuvainen näistä kahdesta maasta. ETY-jäsenyydestä neuvoteltaessa *The Timesissä* sekä Macmillanin päiväkirjoissa tuli esille, kuinka Länsi-Saksa tuki monesti Ranskaa sen heittäessä kapuloita Englannin rattaisiin, tai pikemminkin de Gaulle haki Adenauerin ääntä. Vuoden 1962 uutisoinnissa oli huomattavissa, kuinka Länsi-Saksa alkoi vähitellen tukea Ranskaa. *The Times* kirjoitti saksalaisten ministerien sekä liittokanslerin kielteisestä asenteesta neuvotteluissa, kun puhuttiin Britanniasta.

In remarkably few words he (Adenauer) dealt a double blow, suggesting that he was not eager to see Britain in a political union and slamming Mr. Macmillan for chopping and changing on the question.

Samassa uutisessa liittokansleri hieroi suolaa haavoihin, kun hän korosti Ranskan ja Saksan hyviä välejä jatkamalla: *Beyond that is the wider desire to strengthen in every way the special Franco-German partnership within Europe.*¹⁸² Lehteä lukiessa välittyi kuitenkin tietynlainen ristiriita, sillä uutiset Länsi-Saksan mielipiteistä jakautuivat joko Britannian kannalle tai sitä vastaan. Huomiota kiinnittää se, kuinka Länsi-Saksan hallitus tuntui olevan Ranskan hallitusta auliimpi ottamaan Britannian mukaan ETY:yn. Vielä alkuvuodesta *The Times* kirjoitti uutisessaan *Earnest Wish For Britain To Join*, kuinka Adenauer vakuutti toivovansa Britannian liittymistä yhteisöön.¹⁸³ Uutisessa Adenauer olisi toivonut Isosta-Britanniasta täysimittaista yhteisön jäsentä, eikä vain osaksi talousyhteisöä. Silti toukokuun artikkelissa *Confusion In Bonn Over Adenauer Remarks*

¹⁸¹ Gen. De Gaulle's Blow To Brussels Talks, *The Times* 15.1.1963, 8.

¹⁸² Blunt Reminder, *The Times* 31.3.1962, 9.

¹⁸³ Earnest Wish For Britain To Join, *The Times* 11.4.1962, 11. Samalla kuvaillaan Adenauerin suhteita Amerikkaan ja Kennedyyn, mitkä ovat hyvät, ja Ranskaan erinomaiset.

liittokansleri vastusti Britannian liittymistä ETY:yn.¹⁸⁴ Uutisessa liittokansleri huomautti, kuinka Britannian edut eivät kohdanneet ETY-maiden omia. Tällä tarkoitettiin suurilta osin Kansainyhteisön sovittamista ETY-markkinoihin. Tällaista kaksijakoisuutta on hieman ongelmallista tutkia, vaikka se kertookin jotain liittokanslerin ja Länsi-Saksan tilanteesta. Näkisin, että Adenauer joutui tasapainottelemaan politiikan mukana, muttei halunnut vaarantaa hyviä suhteitaan Ranskaan. Tätä mieltä oli myös Davis artikkelissaan.¹⁸⁵ Se, että Adenauer oli enemmän Britannian liittymistä vastaan kuin muut Länsi-Saksan neuvottelijat, saattaa näkyä de Gaullen pyrkimyksistä vaikuttaa Adenaueriin, tai saksalaisen kielteisestä suhtautumisesta Macmillaniin. Tätä ajatusta vahvistavat lisäksi de Gaullen omat muistelmat, joissa hän toteaa, kuinka Ranskalle välttämätöntä oli ratkaista ETY:n maatalousongelma ja miten hänen *on voitava luottaa Saksan hallituksen kannatukseen, sillä muuten Kuusiomaiden todellinen unioni ei ole toteutettavissa*.¹⁸⁶ Joka tapauksessa mediassa Saksaa seurattiin tiiviisti, sillä sen mielipide oli Isolle-Britannialle tärkeä. Maa oli ainoa, jolla oli todellista vaikutusvaltaa Ranskan rinnalla heihin nähden.

3.2 France Holding Up Solution On E.E.C – Ranska, neuvotteluiden pitkittäjä

Edellisissä luvuissa on tullut esille, kuinka erityisesti Ranska tuntui hankaloittaneen Ison-Britannian liittymisneuvotteluja. *The Times* tarttui joka kerta tilaisuuteen ja kritisoi aina, kun kanaalin toiselta puolelta kuului hangoittelua. Suurimmat kiistakapulat maiden välillä olivat Kansainyhteisö sekä maatalouspolitiikka. Vielä vuoden 1962 neuvotteluissa oli optimismia, että sopimus saataisiin lyötyä lukkoon. Asiat tuntuivat kuitenkin vuoden kuluessa takertuvan yleensä siihen, miten Ranska ei hyväksynyt *mitään, mikä saattaisi syrjäyttää maansa viljan viennin*.¹⁸⁷ Maatalouspolitiikan tärkeyttä Ranskalle ilmaistaan hyvin Warlouzetin artikkelissa.

¹⁸⁴ Confusion In Bonn Over Adenauer Remarks, *The Times* 11.5.1962, 14.

¹⁸⁵ Davis 1997, 462.

¹⁸⁶ De Gaulle 1970, 161. De Gaullen kaksi ongelmaa olivat ETY:n maatalouspolitiikka sekä Englannin liittyminen.

¹⁸⁷ Good Progress In Common Market Discussion, *The Times* 5.1.1962, 9.

Hänen mukaansa koko de Gaullen politiikkaa olisi ajanut eteenpäin tahto kehittää juuri Ranskan maatalousvientiä.¹⁸⁸

Kesäkuussa *The Times* siteerasi Ranskan ulkoministerin lausuntoa, jossa annettiin ymmärtää maan olevan vastaanottavainen Britannian liittymiselle ETY:yn, mutta Britanniaa kritisoitiin siitä, miten se oli sekoittanut Eurooppaa jäsenhakemuksellaan.¹⁸⁹ Joulukuussa käydyistä Brysselin neuvotteluista tiedotettiin, kuinka keskustelut olivat olleet hankalat, ja päällimmäisenä jäi mieleen erimielisyys Ranskan ja Britannian välillä.¹⁹⁰ Macmillan sai oman osansa hankalista neuvotteluista. Hän kirjoitti päiväkirjaansa kuivasti: *I am rather relieved, for the French will make nothing but trouble. But I think it was right to give him the chance.*¹⁹¹

Kansainyhteisön sovittamista ETY:n kauppapolitiikkaan vaikeutti edelleen se, miten Afrikan maita pyrittiin assosioimaan yhteisöön.¹⁹² Ranska ei antanut periksi maatalouspolitiikassa, ja asian käsittely venyi aina pitkälle seuraavaa vuotta. Esimerkiksi *The Timesin* uutisessa *E.E.C. Minister Forecasts* kerrottiin, että Ranskan huoli oli kolmansista maista tulevat maatalouden tuontituotteet. Ne häiritsisivät heidän omaa talouttaan, ja maa oli siksi vaatimassa, että koko yhteisön tuonnin tulee olla ETY:n kautta säädeltävissä.¹⁹³ Tässä asiassa Kuusiomaiden mielipiteet jakautuivat. Saksa oli vastaan, ja Britannia tuki tietenkin heitä, kuten myös Hollanti sekä Belgia, kun taas Ranska sai Italian ja Luxemburgin äänen.¹⁹⁴ Mielestäni tämä uutinen osoitti, kuinka paljon Britannian tulo olisi todella vaikuttanut Kuusiomaihin, kuten myös sen, ettei Ranska yksin vastustanut Britanniaa tai saanut aina Saksan tukea.

¹⁸⁸ Warlouzet 2011, 422.

¹⁸⁹ French M.P.s Walk Out Of Debate On Europe, *The Times*, 14.6.1962, 12.

¹⁹⁰ President De Gaulle Unmoved, *The Times* 17.12.1962, 8.

¹⁹¹ Macmillan 2011, 448. Macmillan puhuu de Gaullesta, joka oli lähettänyt hänelle lämpimän vastauskirjeen, mutta missä hän kuitenkin torjuu ajatuksen maitten lähentymisestä.

¹⁹² France Holding Up Solution On E.E.C., *The Times* 8.2.1962, 12. On ironista, että aikoinaan Isolla-Britannialla tuntui olevan yhtä paljon ongelmia sovittaa Ranskan ja Belgian merentakaisia siirtomaita oman EFTA: nsa kanssa. Warlouzet 2011, 425.

¹⁹³ France Adamant On Agriculture, *The Times* 4.1.1962, 8.

¹⁹⁴ E.E.C. Minister Forecasts 1964 For British Entry, *The Times* 19.11.1962, 9. Uutisessa Saksa toivoi, että asiasta sovittaisiin vasta myöhemmin, peläten, että suurena talouden tukijana (controbution of levies) Saksa joutuisi maksamaan kohtuuttoman määrän yhteisön menoista.

Ranska epäilemättä aiheutti Britannialle eniten päänsärkyä liittymisneuvotteluiden aikaan, ja on totta, että heillä oli myös paljon vastaansanomista. Tutkijat, kuten Warner ja Davis, pohtivat syitä de Gaullen vetoon ja ottivat esille aikanaan käydyt hankalat neuvottelut. Mielestäni onkin tärkeä ymmärtää, että jo maiden erilaiset tyyliä hoitaa neuvotteluita poikkesivat toisistaan. Ranskalla ei ensinnäkään ollut mikään kiire neuvotteluiden suhteen, toisin kuin Britannialla, kuten Warner huomauttaa. Sitä vastoin Macmillanilla tuntui olevan kiire, ja hän totesikin kiivaana de Gaullelle maaliskuussa vuonna 1961: *jos neuvotteluita ei olla saatu päätökseen vuoden 1962 aikana, Englanti kääntää selkänsä Euroopalle pysyvästi*.¹⁹⁵ Tästä voi päätellä neuvotteluiden asetelman ja osapuolten olleen kaikkea muuta kuin vakaat. Davisin mielestä oli jo alussa selvää, ettei kenraali de Gaulle hyväksynyt Britanniaa mukaan yhteisöön ja vaikeutti siten heidän työtään. Esimerkiksi kun neuvotteluiden päävetäjäksi toivottiin Belgian ulkoministeri Spaakia, Ranska esitti vastalauseensa. Kaikesta negatiivisuudestaan huolimatta de Gaulle antoi ymmärtää vielä pitkään, että Britannian liittyminen olisi mahdollista.¹⁹⁶

The Timesin uutisoinnissa ilmenee kuitenkin, että niin lehti kuin Macmillankin tuntuivat jossain määrin liioittelevan ranskalaisten ja de Gaullen osuutta. Esimerkiksi joissain artikkeleissa maalataan kuva siitä, kuinka Ranska yksin vastusti asiaa kuin asiaa. Kuten edellä on tullut ilmi, tämä ei pidä kokonaan paikkaansa. Ja kun katsoo taaksepäin aikaan, jolloin Iso-Britannia toivoi kovasti pääsevänsä mukaan ETY:n osingoille FTA:n kautta, kuitenkin sitoutumatta siihen tarpeeksi hyvin, ovat ranskalaisten epäilykset myös ymmärrettäviä. Lisäksi Kuusikolla on myös yhteenkuuluvuutta, mitä Britannia tuntui välillä aliarvioivan.¹⁹⁷ *The Times* nosti mielellään esille pienemmät Benelux-maat, jotka joutuivat kiistoissa aina isompiensa jalkoihin. Kuten aiemmissa luvuissa mainittiin, Hollanti ja Belgia tuntuivat olleen yleisesti hankalia de Gaullen kannalta, sillä maat olivat innokkaita ylikansallisen ETY:n rakentajia ja kannattivat Ison-Britannian mukaantuloa.¹⁹⁸ De Gaulle mainitsee myös muistelmissaan, kuinka Spaak ja

¹⁹⁵ Warner 2002, 871 – 872.

¹⁹⁶ Davis 1998, 379.

¹⁹⁷ O'Rourke 2018, 170.

¹⁹⁸ Warner 2002, 873.

Alankomaiden ulkoministeri Joseph Luns esittivät melko kärkkäitä mielipiteitä.¹⁹⁹ Silti olen taipuvaisempi näkemään, että *The Times* halusi luoda tietoisesti kuvaa isosta maasta, joka haluaa kiusata pienempiään, ja sen myötä nostaa itse Iso-Britannia tärkeämpään rooliin, jossa heidän liittymisensä laittaisi Ranskan ja monesti myös Saksan lopulta kuriin ja pelastaisi Benelux-maiden kaltaiset sorretut. Tämä brittien asenne tulee esille esimerkiksi *The Timesin* maaliskuisessa artikkelissa *Would British Entry be a Help?*, jossa todettiin osuvasti:

Benelux wants Britain inside Europe as soon as possible. --- It seems to be an article of faith that Britain's mere presence will ensure a fair division of influence and hence security for the smaller members.²⁰⁰

Samassa artikkelissa otettiin esille lisäksi eräs ETY:n sekä EU:n ikuisuuskyseminen: tulisiko yhteisön luoda tiiviimpi federalistinen muoto vai vaalia jäsenten suvereniteettia.²⁰¹

Pitkällisten neuvotteluiden jälkeen ei ollut ihme, että *The Times* kertoi maaliskuussa, kuinka sekaisin ja hajallaan Kuusikko tuntui lopulta olevan. Pohdittiin jopa, oliko järkeä olla mukana liitossa, missä jäsenmailla itsellään ei tuntunut olevan kunnon käsitystä siitä, millaisen muodon Euroopan poliittinen unioni ottaisi.²⁰² Kysymystä yhteisöön liittymisestä sekä maan suvereniteetin menettämisestä oli pohdittu lehdessä useaan otteeseen vuosien varrella. Myös artikkeli *Blunt reminder* otti kantaa tähän kysymykseen:

The confusion is worse, seen from Britain, because the groups – in Belgium, Holland and elsewhere – which are most eager to see Britain in Europe are often those which want a federal structure, whereas it is General de Gaulle's desire for a close association of sovereign states that is closest to traditional British thinking.²⁰³

¹⁹⁹ De Gaulle 1971, 176.

²⁰⁰ *Would British Entry Be A Help?*, *The Times* 29.3.1962, 13.

²⁰¹ *Would British Entry Be A Help?*, *The Times* 29.3.1962, 13.

²⁰² *Blunt Reminder*, *The Times* 31.3.1962, 9.

²⁰³ *Blunt Reminder*, *The Times* 31.3.1962, 9.

Tämä sitaatti on hyvä esimerkki siitä, kuinka briteillä halu suvereniteettiin oli vähintään yhtä vahva kuin de Gaullella. Kenraali halusi Saksan tavoin vahvan Euroopan, mutta samoin kuin Britannia, ilman ylikansallista instituutiota.²⁰⁴ Kuten Pinder asian ilmaisi, Iso-Britannia uskaltautui liittyä mukaan ETY:yyn, sillä vaikka he kammoksuivat ajatusta Euroopan yhdentymisestä, he laskelmoivat, että de Gaullen vaikutus hidastaisi kaikkein kiihkeimpiä federalisteja, ja sen vuoksi liittyminen olisi ollut turvallista.²⁰⁵

Ranskan vastustus neuvotteluissa tuntui lopulta olevan jopa niin yleistä, että eräs *The Timesin* uutisointi koski ironisesti yksinomaan sitä, miten Ranska ei tällä kertaa vastustellut neuvotteluissa, ja uutinen jopa otsikoitiin *Talks Not Blocked By France*.²⁰⁶ Vaikka brittien mielestä Ranska oli ollut suurin syyppää neuvottelujen pitkittymiselle, se itse kielsi asian. Tässä *The Timesin* uutisessa siteerattiin Ranskan ulkoministerin Maurice Couve de Murvillen (1907-1999) mukaan:

France was in no way to be held responsible for delays, as British opinion was tending to imply. France's attitude had not changed, he said. She remained favourable to Britain's entry on condition that Treaty of Rome "remains what it is"²⁰⁷

4. Not quite so Good

Viimeisessä luvussa syvennyn Ison-Britannian reaktioon sekä mielipiteisiin Ranskaan ja de Gaulleen Brysselin-neuvotteluiden päättymisen jälkeen. Tarkastelen myös, miten Britannia tämän jälkeen koki oman paikkansa maailman kartalla sekä Euroopassa. Talousyhteisöön liittyen *The Timesin* uutisointi kohdistui pitkälti Britteinsaarten ulkopuolelle. Maan sisäpolitiikka ei kuitenkaan rauhoittunut, eikä vuosi 1963 ollut lempeä pääministeri Macmillanille. Kotimaassa työväenpuolueen johtaja Hugh Gaitskell kuoli, ja hänen tilalleen valittiin George Brown (1914-1985). Pääministerin oma kannatus oli laskemassa, eikä suosiota nostanut ETY-neuvotteluiden karu päätös. Kotimaan ulkopuolella tilanne oli yhtä

²⁰⁴ Petäistö 1995, 164–166.

²⁰⁵ Pinder 199, 60.

²⁰⁶ Talks Not Blocked By France, *The Times* 7.8.1962, 8.

²⁰⁷ France Denies Causing E.E.C. Delay, *The Times* 8.12.1962, 7.

sekasortoinen. Vanhat siirtomaat niin Afrikassa kuin Aasiassakin tuottivat päänsärkyä, sekä niin kutsuttu Profumo-vakoiluskandaali aiheutti suuria ongelmia konservatiivien kannatukselle.²⁰⁸ Vuoden päätteeksi presidentti Kennedy salamurhattiin.

Vuoden 1963 aikana *The Timesin* kirjoitukset ETY:stä, etenkin de Gaullea koskien, kiihtyivät. Ranskan presidentin tekemisiä tarkkailtiin yhä enemmän, kuten esimerkiksi hänen maakuntakerroksiaan, sanomisiaan ja kannatustaan. Lisäksi *The Times* uhrasi paljon palstatilaa de Gaullen politiikan analysoimiselle suuntaan ja toiseen. Vaikka monet näistä uutisista koskivat Ranskaa ja sen ulkopoliittisia suhteita, ne olivat kuitenkin tavalla tai toisella yhteydessä Isoon-Britanniaan ja heijastelivat heidän näkemystään naapuristaan.

4.1 De Gaulle's Blow to Brussels Talks – Tyly päätös ETY-neuvotteluille

Sisäpolitiikassa ETY-tilanne alkoi selkiintyä. Childs sanoo, että Macmillan oli saanut enemmistön parlamentissa ja kerännyt myönnytyksiä tärkeiltä tahoilta, kuten pankki- ja teollisuusalan toimijoilta. Myös media kirjoitti asiasta myönteisemmin, ja yleinen mielipidekin oli kääntynyt positiivisemmaksi.²⁰⁹ Ulkopoliittikka sitä vastoin oli myrskyisä.

Keskustelu talousyhteisöstä ja Kuusiomaiden mielipiteistä kiihtyi vuoden 1963 alussa. Ranskan ja presidentti de Gaullen vastustuksen vastapainoksi muiden jäsenmaiden puoltavat mielipiteet tuotiin sitäkin innokkaammin esiin. *The Timesissa* alkuvuoden uutisointi keskittyi lähinnä siihen, miten muut viisi ETY-maata antoivat enemmän tai vähemmän näkyvästi tukensa Britannialle, minkä toivottiin painostavan Ranskan neuvottelijoita. Länsi-Saksa oli edelleen vaikeassa asemassa, vaikka se alkoikin ottaa selkeämmin kantaa saarivaltion puolesta. Kuitenkin saksalaisille oli edelleen tärkeää ylläpitää näkyvästi hyvää Ranska-Saksa-suhdetta. Esimerkiksi kun *The Timesissa* epäiltiin, että Elysée-sopimus alkaisi

²⁰⁸ Kriisissä oli kyse Macmillanin hallitukseen kuuluneesta sotaministeristä John Profumosta, joka oli sotkeutunut seksityöläiseen ja vakoili Neuvostoliiton hyväksi. Skandaali oli laaja ja aiheutti lopulta suuren epäluottamuksen konservatiiveille. Rubinstein 2003, 272 – 273.

²⁰⁹ Childs 1986, 135.

rakoilla Britannian ETY-jäsenyyden vuoksi, saksalaiset kiistivät asian tiukasti.²¹⁰ Tulkitsisin, että Länsi-Saksa koetti edetä hyvin varovaisesti ja pyrki arvioimaan tilannetta. He eivät halunneet toimia liian näkyvästi ja odottivat muiden maiden kantoja sekä tarkkailivat, miten asia kehittyisi. Tilanne eteni lopulta hyvin dramaattisesti, sillä tammikuun 15. päivänä, de Gaulle laittoi pisteen neuvotteluille. Jo päivää aiemmin De Gaulle oli ilmoittanut lehdistötiedotteessa, että aikoi käyttää vetoa, ja lupasi antaa uuden tiedotustilaisuuden, missä selittäisi syyt tähän päätökseen.²¹¹

Yleisesti tilanne oli odottamaton. Kuten Davis sanoo, ilmapiiri Lontoossa oli epäuskoinen, ja kyettiin ainoastaan ihmettelemään, mitä oikein tapahtui. Järkytystä lisäsi vielä se, että vain muutama päivä aiemmin Britannian pääneuvottelija Edward Heath (1916-2005) oli keskustellut Couve de Murvillen kanssa, joka oli vakuuttanut, ettei de Gaullella olisi valtuutta taikka aikomusta käyttää vetoa Britannian liittymisaietta kohtaan.²¹² Median reaktiota ei tarvinnut odottaa kauan. *The Timesissa* uutisoitiin suuresti, kuinka de Gaulle keskeytti Brysselin-neuvottelut kokonaan. Tieto oli järkytys, sillä kuten lehdessä sanottiin, milloinkaan aikaisemmin kenraali ei ollut sanonut asiaa näin suoraan: *And it seemed intended, if not resumed, to pour cold water on the resumed negotiations in Brussels.*²¹³ *The Timesin* kirjoittelusta näkyy siis selvästi, miten de Gaullen veto satutti brittien kansallista ylpeyttä, eikä pettymystä peitelty.

Seuraavat kolme kuukautta de Gaullen tylyä päätöstä uutisoitiin, analysointiin ja kommentoitiin lehdessä ahkerasti. Tämän voi katsoa heijastuneen suoraan tiedon tuoreudesta, sillä kesäkuuhun mennessä palstatilaa oli jo annettu muille uutisille. Tammikuun sekä helmikuun aikana uutisia, artikkeleita sekä kommentteja oli määrällisesti kaikkein eniten.²¹⁴ Artikkelissa *Paris Vision of Western Europe as the Third Force* de Gaullen päätöksestä kirjoitettiin seuraavasti:

²¹⁰ Changes Of German pressure On France Fanding, *The Times* 4.1.1963, 8.

²¹¹ Childs 1986, 137.

²¹² Davis 1997, 453 – 454.

²¹³ Gen. De Gaulle's Blow To Brussels Talks, *The Times* 15.1.1963, 8.

²¹⁴ Esimerkiksi verkkolehden haussa tammi-, helmi- ja maaliskuun välisenä aikana osumia oli noin 130, kun taas loka-, marras- ja joulukuun aikana tuloksia löytyi vain alle 40.

Meaning that the real aim of the French Government is to establish western Europe as a third force discovered from the United States and with Britain excluded in order to leave France as the dominant partner.²¹⁵

Kuten yllä olevassa sitaatista tulee hyvin esille, monelle Ranskan, tai pikemminkin de Gaullen, mielivaltainen käytös heijasteli heidän haluaan olla määräävä tekijä Euroopassa. De Gaulle nähtiin jopa Euroopan yhtenäisyyden rikkojana, Euroopan, mihin Britannialle ei ollut sijaa. Helmikuun artikkelissa kirjoitettiin:

A first reaction to the Brussels breakdown is that all familiar western landmarks haven been undermined. Nato, W.E.U and other European institutions, E.E.C. itself – to say nothing of the Entente Cordiale – seem threatened with dramatic change if not with actual extinction.²¹⁶

Tässä kirjoituksessa viitataan siihen, kuinka de Gaullen teko heikensi Eurooppaa ja samalla myös muita läntisen maailman tukipilareita, mutta ennen kaikkea ranskalais-brittiläisiä suhteita, eikä enää ollut sijaa yhteisymmärrykselle.

Britannia ei ollut yksin järkytyksensä kanssa, sillä jäljelle jääneille viidelle ETY-jäsenmaalle sekä Yhdysvalloille de Gaullen päätös oli tullut yhtä suurena yllätyksenä. Historian professori Piers Ludlow kuvailee, että veto oli aiheuttanut suuttumusta, hämmennystä ja melkein epätoivoa.²¹⁷ De Gaullen vetoa vastaan nousikin kova kritiikki. Oli selvää, että Viisikko koki kenraalin yksityiset päätökset aivan liian omavaltaisina, kuten *The Timesissa* sanottiinkin: *eihän kenraali de Gaulle voinut puhua muiden Viiden hallituksen puolesta, joilla oli kuitenkin eriävät mielipiteet.*²¹⁸

Poliittiset suhteet Ranskaa kohtaan kylmenivät, mutta takaiskusta huolimatta Macmillanin hallitus pyrki jatkamaan neuvotteluja muiden ETY-maiden kanssa.²¹⁹ *The Times* kirjoitti pääministerin toivoneen muiden ETY-maiden sekä

²¹⁵ Paris Vision Of Western Europe As The Third Force, *The Times* 16.1.1963, 8.

²¹⁶ The False Vision, *The Times* 1.2.1963, 13.

²¹⁷ Ludlow 2007, 11–12.

²¹⁸ Paris Vision Of Western Europe As The Third Force, *The Times* 16.1.1963, 8.

²¹⁹ Davis, 1997, 155; Britain Gets Support From EEC Countries, *The Times* 16.1.1963, 8.

kansainvälisen paineen, eli pääasiassa Yhdysvaltojen, pakottavan de Gaullen perumaan vetonsa.²²⁰ Medialle Macmillan koetti pysyä tyynenä ja ilmoitti, *että jos vain on tahtoa, niin ratkaisu kyettäisiin löytämään*. Samassa uutisessa pääministeri jatkoi ihmetellen itsekin de Gaullen päätöstä, että jos olisi ollut aihetta vastalauseeseen, olisi sen pitänyt ilmetä jo alussa.²²¹ Warner sekä Davis huomauttavat molemmat Macmillanin olleen järkyttynyt ja syvästi loukkaantunut Ranskan presidenttiin.²²² Lisäksi Warner kirjoitti Macmillanin pyrkineen kuitenkin vielä epätoivoisesti keskustelemaan de Gaullen kanssa, sillä kyse oli nyt Euroopan poliittisesta vakaudesta, jonka vain Britannian mukaantulo yhteisöön voisi taata.²²³ Macmillan oli kieltämättä epätoivoinen ja tuskastunut tilanteeseen, mutta kun katsoo, mihin Macmillanin päiväkirjat keskittyvät tuona aikana, niin näyttäisi siltä, että de Gaullen veto oli kaikkein pienin murhe. Oli jopa yllättävää huomata, että Macmillanin merkinnät ETY:stä koskien jäävätkin pienemmiksi kuin kahtena edellisenä vuotena. Silti hän ei säästellyt sanojaan naapuriaan kohtaan päiväkirjassaan.

On the Brussels front, everything has been reduced to chaos by the extraordinary behaviour of de Gaulle. – The reasons given for de G's sudden decision are so diverse as to be ridiculous. The General's démarche to the world, was followed by Couve de Murville going to Brussels to demand the negotiations must now stop. This caused anger (but, alas, impotent anger) among the 5, who were just beginning to realize the real inwardness of French policy. De Gaulle is trying to dominate Europe. His idea is not a partnership but a Napoleonic or Louis XIV hegemony...²²⁴

Tammikuun loppupuolella Macmillan luki Liverpoolissa puheen, jossa hänen tyytymättömyytensä alkoi nousta esiin, kuten tästä *The Timesin* sitaatista voidaan päätellä:

He (Macmillan) is not expected to enter into a frontal battle of words with General de Gaulle but rather to emphasize the seriousness of the consequences

²²⁰ Paris Vision Of Western Europe As The Third Force, *The Times* 16.1.1963, 8.

²²¹ Mr. Macmillan's Retort To Gen. De Gaulle, *The Times* 22.1.1963, 10.

²²² Warner 2002, 880; Davis 1998, 386.

²²³ Warner 2002, 880.

²²⁴ Macmillan 2011, 536.

for the whole west if the door to the European Economic Community is closed tight against Britain.²²⁵

Parlamentille pääministeri ei peitellyt pettymystään toteamalla: *I will not disguise from the House, as I have not attempted to disguise from the country, the deep disappointment of the Government and, I think, of the whole nation, at the turn of events.*²²⁶ Myös Davis korostaa Macmillanin olleen katkera ja masentunut tilanteesta ja kyyneen lohduttautumaan ainoastaan sillä, että kaikkensa yrittäneenä koko sotkusta voidaan syyttää yksin Ranskaa. Kaiken kaikkiaan britannialaiset näkivät yksin Ranskan syyllisenä kovaan kohteluun, ja samalla argumentilla myös Macmillan kykeni puolustautumaan.²²⁷ Silti tuntuu, että Britannian saaminen mukaan ETY:yyn olisi ollut Macmillanille jopa henkilökohtainen tavoite. Tässä mielessä Bryssel-kriisi oli kova isku pääministerin omanarvontunnolle sekä poliittiselle uskottavuudelle.

*The Times*issa Viisikon vastarintaa ei jätetty huomioimatta. Monesti lehdessä korostettiin, kuinka loput ETY-jäsenet vastustivat de Gaullen julkilausumia, tai miten he antoivat kaiken tukensa Isolle-Britannialle. Esimerkiksi *The Timesin* pitkässä artikkelissa *France Insists on End to negotiations* kerrotaan, kuinka viisi jäljellä olevaa maata ovat tyytymättömiä Ranskan päätökseen, ja samalla maat ovat huolissaan tulevasta yhteistyöstä.²²⁸ Suurimmat soraäänät nousivat Hollannista sekä Belgiasta.²²⁹ Mutta myös Ranskan sisällä presidentin yllätysveto aiheutti mielipahaa. Esimerkiksi Ranskan entinen pääministeri Pierre Pflimlin huomautti, ettei Eurooppa kykene nousemaan kolmanneksi voimaksi Yhdysvaltojen ja Venäjän rinnalle, minkä vuoksi Atlantin väliset suhteet ovat erittäin tärkeitä.²³⁰ *The Times* arvioi, että todellinen ongelma Viisikolle näyttäisi olevan heidän tulevaisuutensa, ei niinkään Britannian kysymys, jos yksi jäsenvaltio pystyy

²²⁵ Paris Vision Of Western Europe As The Third Force, *The Times* 16.1.1963, 8.

²²⁶ European Economic Community, Hansard, 11.2.1963. [https://hansard.parliament.uk/Commons/1963-02-11/debates/2150dc01-8b28-41d7-884b-78eefbddd19/EuropeanEconomicCommunity\(BrusselsNegotiations\)](https://hansard.parliament.uk/Commons/1963-02-11/debates/2150dc01-8b28-41d7-884b-78eefbddd19/EuropeanEconomicCommunity(BrusselsNegotiations)).

²²⁷ Davis 1998, 386; Davis 1997, 454.

²²⁸ France Insists On End To Negotiations, *The Times* 18.1.1963, 8.

²²⁹ Muun muassa uutisissa Rebuff To General De Gaulle By European M.P.s, *The Times* 17.1.1963, 8; M. Spaak Condemns French Action Over E.E.C., *The Times* 25.1.1963, 10.

²³⁰ Rebuff To General De Gaulle By European M.P.s, *The Times* 17.1.1963, 8.

määräilemään muita.²³¹ Itsekin tulkitsen muiden ETY-maiden reagoineen asiaan nimenomaan siltä kannalta, että de Gaulle toimi aivan liian itsekeskeisesti. Samoilla linjoilla on Ludlow, joka sanoo de Gaullen veton rikkoneen yhteisön kirjoittamatonta sääntöä yhteistyöstä ja luottamuksesta, johon jäsenmaat olivat ennen nojanneet.²³² Toisaalta näkisin, että Britannialle muiden Viiden tuki toi tietynlaista solidaarisuutta, josta he varmasti saivat lohtua, kuten lehti itse ilmaisi: *It also shows how manfully the other side have struggled to convince the French that Britain's place is in the Community.*²³³

De Gaullen veto ei tarkoittanut suoraa kuoliniskua Britannian ETY-neuvotteluille, sillä Viisikko ja Britannia halusivat edelleen kiivaasti jatkaa neuvotteluja. Kolme päivää de Gaullen veton jälkeen Heath tapasi muiden Viisiomaiden johtajia, muun muassa Belgian Spaakin ja Hollannin ulkoministerin. *The Timesin* uutisessa kerrotaan, kuinka muut viisi jäsenmaata voisivat jatkaa neuvotteluja, jopa ilman Ranskaa. Samalla korostetaan, että Belgian ja Hollannin hallitukset ottavat seuraavan askeleen, jolla voitaisiin luoda lähempää yhteistyötä heidän ja Britannian hallituksen sekä ETY:n kanssa.²³⁴ Tällaisten kokouksien suunnittelu ilman Ranskaa oli tarkoitettu voimakkaaksi kannanotoksi siihen, kuka oli syypää koko sotkuun.²³⁵ Tästä voidaan katsoa alkaneen tietynlainen Ranskan eristäytyminen tai eristäminen. Ludlowin mukaan asiaa koetettiin viedä jopa niin pitkälle, että näissä ”salaisissa” kokouksissa pyrittiin syrjäyttämään Ranska ottamalla tilalle Britannia ja muodostamalla uusi ”Kuusikko”.²³⁶ Tämä vastarinta jäi kuitenkin vain ajatuksen tasolle, eikä sitä koskaan toteutettu, sillä edelleen koko talousyhteisön painopiste oli pitää Saksa ja Ranska mukana.

Vaikka keskinäiset keskustelut ja neuvottelut kävivät kiivaina, jäi tulos olemattomaksi, mikä näkyi esimerkiksi parlamentissa käydyssä keskustelussa, jossa Edward Heath ilmoitti:

²³¹ Three Courses Open In The E.E.C. Crisis, *The Times* 21.1.1963, 8.

²³² Ludlow 2007, 11–12.

²³³ France Insists On End To Negotiations, *The Times* 18.1.1963, 8.

²³⁴ British Association With E.E.C. Still Being Canvassed, *The Times* 12.2.1963, 9.

²³⁵ Three Courses Open In The E.E.C. Crisis, *The Times* 21.1.1963, 8.

²³⁶ Ludlow 2007, 13.

The Ministers of Belgium, the Federal Republic of Germany, Italy, Luxembourg and the Netherlands did all they could, during these meetings, to persuade the French delegation to agree on a basis for continuing the negotiations. As the House knows, their efforts were of no avail.²³⁷

Asia myönnettiin myös *The Times*issa.²³⁸ Lehden sävy oli pessimistinen, ja se arvioi, että kaikista kokouksista huolimatta lopulta oli hyvin vähän tehtävissä: *After General de Gaulle's speech this week, there were doubts whether the five really had the force, or could find a way that could stop the French.*²³⁹ Täysin samoilla linjoilla oli Macmillan todetessaan päiväkirjassaan: *The "Five" rallied around, but in the end were powerless.*²⁴⁰ Eri tutkijatkin korostavat vastalauseiden hyödyttömyyttä.²⁴¹ Mielestäni tämä osoittaa hyvin sen, että vaikka Ranskaa arvosteltiin, vastusteltiin ja vähäteltiin, sen vaikutusvalta jouduttiin lopulta katkerasti myöntämään. Voisi nähdä, että De Gaullen vetoon kiteytyi kenraalin oma vaikutusvalta niin talousyhteisössä kuin Euroopassakin. Britannia tuntuu myöntävän tämän, mutta se ei poistanut kaunaa.²⁴² Vaikka mahdollisuudet muutokseen olivat pienet, tuntui Viisikolla ja Britannialla olleen vielä jonkinlaista toiveikkuutta, tai ainakin yritystä jatkaa neuvotteluja. Monet näistä toiveista sysättiin suoraan Länsi-Saksaan Adenauerin harteille. Liittokanslerilla nähtiin olevan suurin mahdollisuus muuttaa de Gaullen mielipidettä. *The Times*issa uutisoitiin useampaan kertaan, kuinka vain liittokansleri kykenisi taivuttelemaan de Gaullen tulevalla valtiovierailullaan.²⁴³

Ranska puolestaan pyrki puolustamaan kantaansa huomauttaen, ettei neuvottelujen jatkamisessa ollut enää mitään mieltä. Ranskan turhautumisessa oli perää, sillä neuvottelut olivat todella olleet hankalat. Lisäksi on hyvä ottaa huomioon Ranskan toivomus, että Isosta-Britanniasta olisi tullut täysi ETY-jäsen, mutta se ajatus oli

²³⁷European Economic Community, Hansard, 30.1.1963, [https://hansard.parliament.uk/Commons/1963-01-30/debates/c0173626-cfab-4dd5-9a78-1bcca28371ee/EuropeanEconomicCommunity\(BrusselsNegotiations\)](https://hansard.parliament.uk/Commons/1963-01-30/debates/c0173626-cfab-4dd5-9a78-1bcca28371ee/EuropeanEconomicCommunity(BrusselsNegotiations)).

²³⁸ British association with E.E.C. still being canvassed, *The Times* 12.2.1963, 9.

²³⁹ France Insists On End To Negotiations, *The Times* 18.1.1963, 8.

²⁴⁰ Macmillan 2011, 539.

²⁴¹ Muun muassa Davis 1998, 386; Warner 2002, 882.

²⁴² Macmillan 2011, 540. Hänen päiväkirjassaan oli pitkä kirjoitus siitä, kuinka kaikki inhoavat de Gaullea, mutta myöntää pitkän hampain kenraalin olleen oikeassa.

²⁴³ Muun muassa: Common Market Decision Put Off To Jan.28, *The Times* 19.1.1963, 8; Three Courses Open In The E.E.C. Crisis, *The Times* 21.1.1963, 8 ja General De Gaulle Unlikely To Waver, *The Times* 21.1.1963, 8.

torjuttu heti Britannian neuvotteluja ajaneen Heathin toimesta.²⁴⁴ Täysimittainen jäsenyys olisi tarkoittanut samalla, että Britannia olisi joutunut noudattamaan entistä ankarampia sääntöjä, jolloin suunnitelmat Kansainyhteisöstä olisi jouduttu hylkäämään automaattisesti pois. Monesti Ranskan Couve de Murville toimi de Gaullen äänitorvena ja joutuikin selventämään ja selittämään presidentin sanomisia. Suurin kysymys Ranskan puolelta oli: *oliko Britannia valmis tekemään tarvittavia päätöksiä tai muuttamaan itseään siten, että se sopisi talousyhteisön jäseneksi.*²⁴⁵ Samalla esille nousee toistuvasti Britannian ja Yhdysvaltojen erityissuhde. Couve de Murville huomauttaa, ettei Britannia voinut valita vain tiettyjä hyötyjä sekä Yhdysvaltoja että Eurooppaa.²⁴⁶ Neuvotteluissa tulikin usein esille, kuinka de Gaulle halusi tietää, oliko Britannia varmasti valmis olemaan osana Euroopassa eikä Amerikassa. Macmillanin oli kuitenkin myönnettävä, etteivät he kyenneet valitsemaan näiden kahden väliltä.²⁴⁷

Macmillanin huoli alkoi kääntyä omaan puolueeseensa sekä omaan laskevaan kannatukseensa. ETY-sotku alkoi painaa vaakakupissa, mutta Macmillan esiintyi silti heinäkuussa hyvin itsevarmana kannattajilleen. *The Times* kirjoitti pääministerin vastaavan kysymykseen de Gaullesta ja siitä, päästääkö hän Britannian talousyhteisöön: *I don't think that is an expression I would accept. We are not our knees. --- Negotiations have ended for the moment. We are not cringing.*—²⁴⁸

4.2 France Expects America to Leave Europe – De Gaulle ja The politics of Grandeur

Aiemmissa luvuissa on tullut selväksi, kuinka epäluuloisesti kenraali de Gaulle suhtautui Yhdysvaltoihin ja miten tämä epäluulo vaikeutti Ison-Britannian ETY-neuvotteluita. Sen vuoksi de Gaullen veton Britanniaa vastaan voidaan katsoa olleen samalla veto Yhdysvaltoja kohtaan. *The Timesin* artikkelissa *Gen. De*

²⁴⁴ France Insists On End To Negotiations, *The Times* 18.1.1963, 8.

²⁴⁵ French Hit Back At Policy Of The Five, *The Times* 14.2.1963, 8; Gen. De Gaulle's Blow To Brussels Talks, *The Times* 15.1.1963, 8.

²⁴⁶ French Hit Back At Policy Of The Five, *The Times* 14.2.1963, 8.

²⁴⁷ Warner 2002, 879.

²⁴⁸ Mr.Macmillan Confident Of Victory, *The Times*, 14.7.1963, 8.

Gaulle's Blow to Brussels Talks kerrotaan, miten Ranskan presidentti arvioi Ison-Britannian tilannetta ja viittasi monesti suoraan siihen, kuinka Britannian välit Yhdysvaltoihin häiritsivät neuvotteluja, kuten seuraava lainaus osoittaa:

With Britain as a member, he (de Gaulle) saw the Common market extending into a "colossal Atlantic community" dependent upon and directed by the United States, which would soon absorb Europe; and if this development was quite justifiable in certain eyes, it was far from what France wished to construct in Europe.²⁴⁹

Mielestäni tässä ilmenee myös se, miten de Gaullen huolta painoi lopulta enemmän Yhdysvaltojen mukaan tulo, ei niinkään Britannian. Minkälaisen muodon Eurooppa ottaisi ja minkä aseman de Gaullen Ranska tässä Euroopassa saisi, ei selvästi ollut presidentin mieleen.

Yksi suurimpia kaunan aiheuttajia Yhdysvaltoja kohtaan de Gaullelle oli ydinasepolitiikka. Yhdysvaltojen merkitys ETY-neuvotteluissa oli keskeinen, erityisesti maan ydinaseohjelman vuoksi. Esimerkiksi Davis sanoo Macmillanin ymmärtäneen ydinasekysymyksen olleen kaikkein vaikein osa niin sanotussa Ranskan ongelmassa.²⁵⁰ Ydinaseet sekä Nato todella hankasivat Ranskan ja Yhdysvaltojen välejä tulevina vuosina. *The Times*issä arvailtiin: *the Nassau agreement was the turning point for the French, in that General de Gaulle saw Britain's becoming ever more closely linked through defence to the United States.*²⁵¹ Lehden kirjoituksessa ilmenee amerikkalaisten ja brittien "erityinen ydinasesuhde" (*special nuclear relationship*), jonka kautta Yhdysvallat antoivat Britannialle ydinasetietoa sekä aseita.²⁵² Myös Michael Sutton sanoo kirjassaan Yhdysvaltojen ja Britannian Nassau-sopimuksen (*Nassau Agreement*) olleen de Gaullelle viimeinen todiste siitä, että Britannia oli tullut Amerikan satelliittivaltio, ja sen vuoksi käytti vetoa.²⁵³ Tilanne asetti Macmillanin vaikeaan tilanteeseen. Toisaalta hän halusi vaalia Britannian ja Yhdysvaltojen erityissuhdetta ja toivoi, että Yhdysvallat olisivat mukana Euroopan puolustuksessa. Macmillan myönsikin: --we

²⁴⁹ Gen. De Gaulle's Blow to Brussels Talks, *The Times* 15.1.1963, 8.

²⁵⁰ Davis 1998, 380.

²⁵¹ France Insists On End To Negotiations, *The Times* 18.1.1963, 8.

²⁵² Colman 2010, 79.

²⁵³ Sutton 2007, 103. Nassau sopimus allekirjoitettiin joulukuussa 1962, ja siinä Yhdysvallat lupautuivat antamaan Britannialle Polaris-ohjuksia.

*are unfortunately not completely independent of the United States, which is a bad thing for Europe.*²⁵⁴ Silti pääministerillä oli kova tarve todistaa de Gaullelle, että Britannia oli varmasti sitoutunut Euroopan mantereelle eikä Amerikan.²⁵⁵ Kuten useat tutkijat toteavat, de Gaulle pelkäsi, että Euroopalle lankeaisi samanlainen rooli kuin mitä hän piti Britannialla jo olevan, eli amerikkalaisten satelliittivaltiona oleminen.²⁵⁶ Kaikesta huolimatta Ranskan presidentti oli halukas pääsemään mukaan ydinaseohjelmaan ja saamaan Ranskalle oman ydinaseen. Hän teki selväksi, että Ranska voisi olla myötämielinen Britannian ETY:yyn pääsyssä, jos myös he olisivat saaneet Yhdysvalloilta apua ydinaseissa.²⁵⁷ Macmillan tiesi tämän ja koetti jopa suostutella Kennedyn hyväksymään Ranskan mukaan.²⁵⁸ Presidentti Kennedy kuitenkin torjui Macmillanin ajatuksen, ja lopputuloksena Ranska joutui itse hankkimaan oman ydinaseensa. Lisäksi vuonna 1966 de Gaulle irtisanoi Ranskan Natosta.²⁵⁹

Yhdysvaltojen puolelta oltiin huolissaan Euroopan horjuvasta poliittisesta tilanteesta. *The Times* uutisoi, kuinka vuoden alussa vielä presidentti Kennedy toivoi edelleen Ranskan harkitsevan Ison-Britannian hakemuksen hyväksymistä. Perusteluna Kennedyllä oli, että Britannian läsnäolo tekisi Euroopasta vahvemman.²⁶⁰ Takana oli paljon suuremmat taloudelliset motiivit, erityisesti GATT-ohjelma (*The General Agreement on Tariffs and Trade*), jossa haluttiin poistaa maitten väliltä tulleja, ja siten edistää maailmanlaajuista kauppaa.²⁶¹ Yhdysvallat halusi yhtenäisen ja suuremman kauppakumppanin, ja Britannia oli siinä tärkeässä osassa, kuten lehden selvennys osoittaa:

²⁵⁴ Warner 2002, 879.

²⁵⁵ Davis 1998, 382. Davis huomauttaa, että De Gaulle oli monesti selittänyt Britannian soveltuvuudesta ETY:n maantieteellisten seikkojen puitteissa. Lopussa kenraali oli tehnyt selväksi, että Macmillanin tulisi valita joko Eurooppa tai Yhdysvallat.

²⁵⁶ Muun muassa Sutton 2007, 103; Warner 2002, 875; Murphy 2012, 63.

²⁵⁷ Davis 1998, 385.

²⁵⁸ Warner 2002, 874.

²⁵⁹ Colman 2010,79. *The Times* mainitsee asiasta uutisissa: Gen. De Gaulle's Blow To Brussels Talks, *The Times* 15.1.1963, 8. ja French Surprise At Explicitness, *The Times* 16.1.1963, 7. Myös omissa muistelmissaan de Gaulle oli avoin suunnitelmistaan erota Natosta ja hankkia omia ydinaseita. De Gaulle 1970, 161.

²⁶⁰ Mr.Kennedy Hopes France May Relent, *The Times* 8.2.1963, 8.

²⁶¹ McKenzie 2010, 230. McKenzie huomauttaa, että kaikki kuusi EEC-maata kuuluivat myös GATT:n, ja ohjelman toivottiin vahvistavan läntistä liittoa kommunismia vastaan.

At the present, the Act permits the President to abolish tariffs on products of which the United States and the Common Market together produce 80 per cent of the world's supply. Without Britain in the Common Market the authority does not mean much.²⁶²

Tästä voi päätellä, että Yhdysvalloilla oli ensisijaisesti taloudelliset motiivit saada Britannia ETY:yyn. Kuitenkin monessa asiassa on tullut ilmi, ja itsekin olen taipuvaisempi näkemään, että kylmän sodan politiikalla oli vähintäänkin yhtä paljon painoarvoa.

Yhdysvaltojen kiristyneet suhteet Ranskaa kohtaan näkyivät, mutta de Gaulle ei tuntunut niistä piittaavan. Amerikkalaisten monopoli Euroopan mantereella oli de Gaullen omaa ”Ranskan ja Euroopan suuruuden luomispolitiikkaa” vastaan. De Gaullen mahtipontinen suunnitelma oli irtisanoa Ranska Yhdysvaltojen Nato-maihin kohdistuvasta ydinaseohjelmasta ja luoda Ranskaan oma ydinase. Esimerkiksi huhtikuussa lehdessä uutisoitiin: *General de Gaulle, they say, has no interest in proposals, whether for multinational or multilateral forces, that could hold up completion of a French independent deterrent---*. Samalla tiedotettiin, että ensimmäiset ranskalaisten atomipommit olisivat toiminnassa.²⁶³ Luonnollisesti nämä uutiset eivät miellyttäneet Kennedyn hallitusta, saatikka Macmillania. De Gaullen ”Ranskan ja Euroopan suuruuden luomispolitiikka” oli rakentaa Euroopasta, Ranskan johdolla, niin sanottu Kolmas Valta (*The Third Power*) Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton rinnalle. De Gaulle korosti monessa puheessaan, miten Euroopan on aika ottaa ohjat omiin käsiinsä eikä tukeutua liikaa Yhdysvaltojen apuun, vaan nousta tasavertaiseksi kumppaniksi sen rinnalle.²⁶⁴ Konservatiivien poliitikko C.M. Woodhouse väittää kirjassaan, että todellisuudessa de Gaulle halusi päästä samanarvoiseen asemaan Britannian kanssa, ei niinkään Yhdysvaltojen.²⁶⁵ Näkisin, että molemmat väitteet ovat totta, sillä de Gaulle ei halunnut hävitä kummallekaan maalle. Kanaalin toisella puolella ei asiaa nähty hyvällä. *The Times* kirjoitti, että jos näin kävisi --*France would become*

²⁶² Mr.Kennedy Hopes France May Relent, *The Times* 8.2.1963, 8.

²⁶³ French Claim Victory For De Gaulle Bluntness, *The Times* 11.4.1963, 12

²⁶⁴ Gen De Gaulle ”Angered By Washington offer”, *The Times*, 30.8.1963, 12; De Menil 1977, 47.

²⁶⁵ Woodhouse 1961, 98.

*incontestably, "the premier and in one sense the only military European power".*²⁶⁶ Kirjoitus osoittaa, kuinka herkkiä Euroopan valtasuhteet, voimatasapaino ja valtopolitiikka olivat. Ainakaan naapurin ei toivottu pääsevän suuremmalle korokkeelle.

Kotimaassaan de Gaulle oli korostanut lukuisilla maakuntakierroksillaan rauhan ylläpitämistä ”Ranskan suuruuden palauttamisen” avulla. *The Times* seurasi näitä kierroksia ja raportoi niiden sisältöä. Puheissaan de Gaulle korosti, että Kuudella valtiolla tulisi olla yksi politiikka niin puolustuksen, talouden kuin sosiaalisen kehityksen ja kehitysmaiden tuelle. Tässä asiassa Ranska ja Saksa ovat näyttäneet suunnan. Presidentti lisäsi vielä, että Britanniallakin saattoi olla tämä mahdollisuus, *jos se jonain päivänä hyväksyy säännöt, jotka he olivat jo hyväksyneet.*²⁶⁷ Tämä kuulostaa suoralta näpötykseltä saarivaltiota kohtaan. Mielestäni de Gaulle tuntui elävän omassa suuruudenkuplassaan, jossa hän uskoi ainoastaan omaan patrioottiseen näkemykseensä. Tämä näkemys hidasti lopulta itse Ranskan talouspolitiikkaa. Luonnollisesti se heijastui myöhemmin koko Euroopan talousyhteisöön, esimerkiksi maatalouspolitiikan kriisiin myötä.²⁶⁸ De Gaulle ei tuntunut huomaavan, tai jätti huomioimatta, että Ranskan sisällä oltiin hyvin tyytymättömiä hänen politiikkaansa. Voidaan olettaa, että Ranskan nostaminen suuruuteen kaikkien muiden ylitse alkaa kääntyä de Gaullea itseään vastaan. Ainakin seuraavien kuukausien aikana Ranskan poliittiset ulkosuhteet olivatkin katkolla moneen suuntaan.

De Gaullen kielteinen suhtautuminen amerikkalaisiin alkoi kärjistyä enenevässä määrin, ja mielestäni se alkoi hipoa jo suoranaista uhoa ja suuruudenhulluutta. *The Timesin* kirjoituksissa kenraali de Gaulle oli avoimesti sanonut, ettei Ranska tarvitse amerikkalaisia maaperällään ja *ettei amerikkalaisten tekemiset saa haitata Ranskan omia oikeuksia.*²⁶⁹ Mielestäni uutisoinnissa saattoi nähdä, kuinka presidentti tuntui käyttävän Isoa-Britanniaa jonkinlaisena pilkan välikappaleena. Esimerkiksi kenraali tuntui surkuttelevan Britannian heikkoutta yhdistämällä maan

²⁶⁶ French Claim Victory For De Gaulle Bluntness, *The Times* 11.4.1963, 12.

²⁶⁷ Gen.De Gaulle's Advice To Six, *The Times* 29.4.1963, 8.

²⁶⁸ Pinder, 1993, 96.

²⁶⁹ Gen De Gaulle Wants No U.S. Protection, *The Times* 28.8.1963, 7; Gen De Gaulle "Angered By Washington Offer", *The Times*, 30.8.1963, 12.

suhteet Yhdysvaltoihin, kuten seuraava sitaatti antaa ymmärtää: *I am melancholy at seeing Britain heading towards the United States because she runs the risk of acting like their commercial traveller.*²⁷⁰ Samalla kenraali tekee hyvin selväksi, että hän haluaa Yhdysvaltojen poistuvan Euroopasta.²⁷¹ *The Times* kyseenalaisti Ranskan politiikan moneen otteeseen. Samoin tuntui tekevän myös Yhdysvallat. Esimerkiksi helmikuun uutisessa tuotiin esille, kuinka Kennedy haastaa Ranskan kysymällä, miten Euroopan johtajat aikovat puolustaa itseään ilman heidän apuansa. *He (Kennedy) said that if Europe wanted to make France their nuclear trustee, the United States would be prepared to negotiate a multilateral force on a different basis or withdraw.*²⁷²

Ranskan ja Yhdysvaltojen välit olivat kireät vielä pitkään, mutta liennytyistä oli ilmassa. Presidentti Kennedyn kuoleman jälkeen uusi, jolloin uusi presidentti Lyndon Johnson halusi parantaa maiden suhteita. Nähtävästi Ranskan eristäytyminen ei ollut hyväksi heille, sillä *The Timesissa* sanottiin, että de Gaulle olisi ollut jo Kennedyn aikana halukas sovitteluun välejä. *Ministers who attended the Gaullist party rally in Nice over the weekend insisted that the General-, had already decided to visit President Kennedy towards the end of February.*²⁷³

4.3 Challenge to General – The Timesin suhtautuminen vetoon

De Gaullen veton jälkeen *The Timesissa* oli useita laajoja artikkeleita, joissa analysoitiin Ranskan presidentin motiiveja, politiikkaa, Ranskan Viidettä Tasavaltaa sekä kenraalia itseään. Aihe herätti laajaa keskustelua kansalaisten parissa, ja mielipiteitä oli monelta eri näkökannalta. Myös Ranskan ja Ison-Britannian suhdetta pohdittiin, mutta de Gaulle henkilöityi tässä keskustelussa koko Brysselin neuvotteluiden pilaajaksi. Olen koonnut tähän esimerkkejä hiukan jokaisesta ”kategoriasta” pyrkien siten tuomaan esille, kuinka värikästä keskustelua *The Timesin* sivuilla käytiin.

²⁷⁰ Gen. De Gaulle Jeers At Puny British Contribution, *The Times* 26.1.1963, 8.

²⁷¹ France Expects America To Leave Europe, *The Times* 28.6.1963, 11; Gen de Gaulle Wants No U.S. Protection, *The Times* 28.1.1963, 7.

²⁷² Pres. Kennedy's Challenge To France, *The Times* 16.2.1963, 8.

²⁷³ First Step In Ending French Differences with U.S., *The Times* 26.11.1963, 12.

Useissa kirjoituksissa de Gaullea vastaan hyökättiin suoraan. Entinen diplomaatti ja suurlähettiläs Ivo Mallet sanoi kirjoituksessaan *Britain's double opportunity*, että on surullista, kuinka de Gaulle on vajoamassa diktaattorien hulluuteen. Samalla hän korosti Ison-Britannian omia hyveitä maana ja erityisesti demokratiana. Malletin mukaan ETY ei tuo ratkaisua talousongelmiin, vaan ratkaisu tulee löytää Ison-Britannian imperiumista. Hän vielä lisää mahtipontisesti: *On the contrary we have to save Europe.*²⁷⁴ Oli mielenkiintoista huomata, kuinka ”Brysselin kriisi” ja sen tuoma nöyryytys tuntui herättävän ihmisissä suurta kansallistunnetta ja kuten Malletin kohdalla, äärimmäisessä tapauksessa näkemään heidät itsensä pelastajina. Toisaalta de Gaullen tekoa punnittiin koko talousyhteisön kannalta, ei vain Britannian. J.I.H. Baker kritisoi, että kenraalin puhe oli isku Britannialle, mutta samalla myös isku ETY:lle: *He is turning it into an isolationist power-block of the rich when it has the potential of beginning a great unification of the whole world.*²⁷⁵ Kunnanvaltuutettu (*Member of St Marylebone and Holborn Councils*) George Wansbroughilla puolestaan on hyvin vahva mielipide siitä, että de Gaulle määrää ja jakaa Eurooppaa siten, että hän kykenisi itse sitä hallitsemaan parhaiten.²⁷⁶ Monet lukijat todella näkivät de Gaullessa diktaattorimaisia piirteitä, ja hänen tekojaan ja politiikkaansa verrataan suuruudenhulluuteen.²⁷⁷ Samalla puhutaan siitä, kuinka Viisikon tulisi huomata, kuinka terrorisoiva Ranska todella oli.

Kuten Malletin kirjoituksessa, muissakin mielipiteissä de Gaullen arvostelun yhteydessä korostettiin, miten Britannian tulee nyt selvittää asiasta ja ottaa uusi suunta. Toisaalta uusi tilanne näytti antavan aihetta myös tilaisuuden itsetutkiskeluun sekä pohtimiseen, missä nyt oltiin menossa. Olisiko uusi suunta Yhdysvallat, Kansainyhteisö ja Imperiumi, EFTA, vielä kerran talousyhteisö, vaiko kokonaan eristäytyminen? *The Timesin* kirjoittajista moni näki EFTA:n turvalliseksi vaihtoehdoksi, ja yleisesti uskottiin, että EFTA:n merkitys kasvaisi. Jälkimmäinen osoittautuikin todeksi, sillä ETY-neuvotteluiden jälkeen ainakin EFTA:n sisäisten tullien poistuminen nopeutui.²⁷⁸ *The Timesissa* amerikkalainen

²⁷⁴ Mallet, *Britain's Double Opportunity*, *The Times* 23.1.1963, 11.

²⁷⁵ Baker, J.I.H., *Insularity In Europe*, *The Times* 18.1.1963, 9.

²⁷⁶ Wansbrough, *New Divisions In Europe*, *The Times* 2.2.1963, 9.

²⁷⁷ Muun muassa Violet Bohan Carter, *After Brussels*, *The Times* 5.2.1963 ja *Blinkers For France*, *The Times* 5.3.1963, 11.

²⁷⁸ O'Rourke 2018, 71.

politiikan professori Samuel Beer huomauttaa, että de Gaullen hylkäyksen jälkeen Britannia on saanut uuden roolin tien raivaajana muille Euroopan maille. Tällöin Britannia ei puhu vain omasta puolestaan, vaan myös muiden.²⁷⁹ Osa briteistä tosiaan tuntui näkevän itsensä jonkinlaisena sijaiskärsijänä, mutta samalla pioneerina niille Euroopan maille, jotka haikailivat ETY:yn, mutta eivät sinne pääsisi. Yllättävää kyllä, suhteista Yhdysvaltoihin puhuttiin mielipideosastolla hämmästyttävän vähän.

Kaikesta negatiivisuudesta huolimatta jotkut kirjoittajista näkivät ranskalaisen sanoissa totuuden siemenen ja halusivat, että maata tulisi muuttaa siten, että se kykenisi pääsemään mukaan talousyhteisöön. Tätä mieltä oli ainakin Swinden Westminsteristä, joka kirjoitti de Gaullen olevan oikeassa. Hänen mielestään Britannian tulisi muokata itsensä siten, että se kykenee liittymään ETY:yn.²⁸⁰ Kirjailija ja journalisti Henry Hobhouse puolestaan ilmaisi imperiumin ajan olevan nyt ohitse, ja ensiksi Britannian tulee muokata itsensä nykytilanteeseen ja maailmaan.

It is a most difficult fear for a nation to accept a different role in the world. – Can we not show the rest of the World how it may be done, without a revolution—Obviously we can, but first we must, all of us, live in the present.²⁸¹

Vaikka Hobhousen tyyli ja lähestymistapa ovat paljon sovittelevampia kuin esimerkiksi Malletin, on tässäkin mielipiteessä nähtävissä, miten juuri Iso-Britannia kykenisi lopulta olemaan malliesimerkki koko maailmalle. Muutamien kirjoittajien mielestä uudet neuvottelut olivat turhia: *Should not the Government, therefore, realize that to negotiate further is unwise and could even be calamitous to the future of Europe?*²⁸² Toisten mielestä taas Britannian ei missään nimessä tule kääntää selkäänsä nyt Euroopalle, tai milloinkaan hylätä ajatusta ETY:yn liittymisestä.²⁸³

²⁷⁹ Beer, After Brussels, *The Times* 5.2.1963, 11. Muilla Beer tarkoittaa esimerkiksi Tanskaa, joka sekin haki ETY-jäsenyyttä.

²⁸⁰ Swinden, D.C.B., New Divisions In Europe, *The Times* 2.2.1963, 9.

²⁸¹ Hobhouse, Henry, Lesson Crisis May Be Teaching, *The Times* 24.1.1963, 11.

²⁸² Lambton, Britain'S Double Opportunity, *The Times* 23.1.1963, 11.

²⁸³ A Time To Be Radical, *The Times* 30.1.1963, 11.

Koska lehdessä oli näin runsaasti erilaisia mielipiteitä ja ajatuksia, mikä jakoi kansaa sekä poliittista kenttää, ei yhtään selkeää kantaa tuntunut löytyvän ja lopulta on hyvin hankala tehdä näistä selkeää johtopäätöstä. Tosin melkein kaikki kirjoitukset olivat tavalla tai toisella tyytymättömiä tilanteeseen. Mielestäni tämä kaikki osoittaa hyvin sen, miten vaikea aihe kyseessä oli. Koko ajatus talousyhteisöön kuulumisesta oli jo jakanut kansan, ja tuntuu, että Brysselin kriisi mutkisti asioita entisestään. Toisaalta oli hienoa huomata, kuinka *The Times* otti mukaan hyvin laajasti eri kantoja ja pysyi siten melko tasapuolisena uutisoinnissaan. On hyvä huomata, että suurin kritiikki, jopa suoranainen raivo, kohdistui pääosaksi de Gaulleen, ei niinkään Ranskaan tai ranskalaisiin. Vain harva kirjoittaja todella kehui presidenttiä. Oli positiivista sekä yllättävää huomata, että lehti oli julkaissut myös saarivaltion ulkopuolelta tulleitten mielipiteitä. Muutamassa harmiteltiin de Gaullen hallituksen päätöstä, kuten tuli ilmi ranskalaisen J.C. Réveillaudin brittien ylistyspuheessa.²⁸⁴ Joachim Cloer Saksasta puolestaan pyrki ystävällisesti neuvomaan Britanniaa muuttumaan yhteistyöhaluisemmaksi: *It is not easy to be a friend of Britain I think, because Britain accepts no friendship. Even that friendship of Britain and the United States seems not to be cordial.*²⁸⁵ Tällaiset kirjoitukset osoittavat ainakin sen, että saarivaltion rajojen ulkopuolellakin de Gaullen veto herätti keskustelua sekä tunteita.

Brittien suhtautuminen kanaalin toiselle puolelle tuntui olevan hieman kaksijakoinen. Jotkut harvat, kuten Ranska-Britannia -yhdistyksen puheenjohtaja Kenneth Cohen, kirjoittivat ystävyyden ja kunnioituksen Ranskaa kohtaan säilyvän. *Political leaders come and go, but the feelings between our two peoples derived as they are from a common heritage, are surely more enduring.*²⁸⁶ Maaliskuussa Philip Lewis kirjoitti mielipideosastolle, että de Gaulle ei ole yhtä kuin Ranska eivätkä poliitikot puhu kansakunnan puolesta.²⁸⁷ Samaa mieltä ollaan uutisessa, jossa kehoitetaan Ranskan ja Britannian hallitusten selvittävän erimielisyytensä ja lopettavan käyttäytymistä kuin kouluikäiset riidan jälkeen.²⁸⁸ Mutta oli myös

²⁸⁴ Réveillaud, J.C., Attitudes To Britain, *The Times* 28.1.1963, 9.

²⁸⁵ Cloer, J.C., Attitudes To Britain, *The Times* 28.1.1963, 9.

²⁸⁶ Cohen, Taking A Step Backwards, *The Times* 8.2.1963, 11.

²⁸⁷ Lewis, Two Views Of Europe, *The Times* 12.2.1963, 11.

²⁸⁸ An End To Discourtesies, *The Times*, 18.3.1963, 11.

muutamia suurempiakin julkilausumia, kuten eräs ääripään edustaja nimimerkillä *Stanhope* ehdotti suoraa vastahyökkäystä Ranskalle:

I hope that we shall not hesitate to inform France that we shall impose a heavy import duty on their goods coming into this country and that we shall endeavour to persuade our partners in the European Free Trade Association to do the same.²⁸⁹

Stanhopen kirjoitus oli selkeästi vihamielinen, jopa kostonhaluinen, eikä suinkaan ainoa laatuaan, mutta se toi hyvin esille tietyn ääripään kansasta. Silti mielipiteiden joukossa tämän kaltaiset kirjoitukset jäivät lopulta marginaalitapauksiksi, mikä kertoo siitä, ettei ranskalaisten kanssa haluttu avointa vihanpitoa.

Vaikka kansalaisten parissa mielipiteet risteilivät suuntaan ja toiseen, valtion tasolla oli selvää, että ETY-neuvotteluiden päätös viilensi Ranskan ja Britannian suhteita. Puheet maiden väleistä lähtivät käyntiin uudelleen huhtikuussa, jolloin ulkoministeri Alec-Douglas Home (1903-1995) meni ensimmäistä kertaa Ranskaan sitten Brysselin kriisiin.²⁹⁰ Oli ironista huomata, vaikka vierailun tarkoitus oli SEATO-kokous,²⁹¹ lehti kirjoitti seuraavat päivät enemmän siitä, kuinka ulkoministeri tulisi toimeen ranskalaisten kollegoidensa kanssa. Samalla kirjattiin ylös, löytyisikö merkkejä sovinnosta länsiliittouman välillä. Matkalle annettiin jopa lempinimi ”*operation Charm*”, mutta huomautetaan, että vaikka välit olisivatkin muuttuneet, niin Ranska olisi edelleen täysimittainen kumppani.²⁹² Uutisessa *Lord Home and Mr. Rusk see French leaders* kuvaillaan seuraavasti Ranskan ja Ison-Britannian välejä:

-- the high significance attached to them now is in itself a measure of the deep impact made on western relations by the blunt attitude of France towards Britain's application for entry into the European Economic Community and the Nassau nuclear proposals.²⁹³

²⁸⁹ Stanhope, Getting Britain Out Of Corner *The Times* 21.1.1963, 9.

²⁹⁰ Lord Home To See French Leaders, *The Times* 5.4 1963, 11.

²⁹¹ SEATO eli South East-Asia Treaty Organization, Kokouksen tarkoitus oli puhua ongelmista Laosissa.

²⁹² Thaw On The Western Front, *The Times* 8.4.1963, 10.

²⁹³ Lord Home And Mr. Rusk See French Leaders, *The Times*, 9.4.1963, 12.

Vaikka sitaatissa on aistittavissa katkeruutta, myönnetään kuitenkin kaunaisesti, miten tärkeässä osassa Ranska on ollut, ei vain Britannian kannalta, mutta myös Euroopan ja ydinasepolitiikan suunnalta. Tämä korostaa mielestäni sitä tosiasiaa, että Ranska oli edelleen vaikutusvaltainen maa.

Kinastelujen ei kuitenkaan haluttu jatkuvan, ei ainakaan taloudelliselle puolelle. Huhtikuun uutisessa pelätään, että riitautuminen Ranskan kanssa olisi vaarallista kaikille, jopa Britannialle. -- *It is pointed that break with France and split the Common Market would not only be inconceivable but against the interests of everyone, including Britain.*²⁹⁴ Samalla tunnusteltiin ilmapiiriä ja pohdittiin, olisiko Ranska jopa myöntyväisempi uusille neuvotteluille. Vuoden loppuun mennessä ilmapiiri oli jo hieman lauhtunut, ja ETY:ssä oli uusia ongelmia vanhan asian äärellä. Maatalouspolitiikka repi Kuusiomaita, joista toisella puolella oli Ranska ja toisella Länsi-Saksa. Maatalouspolitiikan kiemurat ja saksalaisten venkoilut saivat jopa *The Timesin* sivuilla myötätuntoa de Gaullea kohtaan. *If there have been obstacles, these have not been de Gaulle, but others.* Samalla annettiin puolustuspuhe kenraalille, kuinka tämä on auttanut ja ollut lujana Neuvostoliittoa vastaan.²⁹⁵ Tämä myötämielisyys oli yllättävää, mutta osoittaa, että tapahtumat elivät siis hyvin tiukasti kylmän sodan politiikan varjossa.

4.4 *The British World* – Ison-Britannian rooli Euroopan sisällä vai ulkopuolella?

Vaikka de Gaullen veton myötä kysymys ETY:stä oli siirtynyt pääasiassa maan rajojen ulkopuolelle, myös sisäpolitiikassa tapahtui. Ranskaa ja etenkin de Gaullea arvosteltiin. Kuitenkin gaullistinen puolue (*the Assembly of the Council*) sai myös yllättävästi tukea parlamentista Työväen puolueen uuden johtajan George Brownin myötä. *The Timesin* uutisessa kerrottiin, kuinka Brown pehmitteli de Gaullen tekemisiä ja löysi niistä jopa oikeutusta. Samalla hän arvosteli Heathin toimintaa sanomalla, että nykyiset ongelmat Euroopassa eivät johdu de Gallesta, vaan Heathin tekemistä sopimuksista Brysselin neuvotteluissa.²⁹⁶ Brown tuntuu

²⁹⁴ West German Role As Arbiter Of Europe's Future, *The Times*, 18. 4.1963, 8.

²⁹⁵ Bundestag Ratifies Treaty With France, *The Times* 17.5.1963, 13.

²⁹⁶ French Find Ally In Mr. Brown, *The Times* 9.5.1963, 11.

hyödyntävän neuvotteluiden epäonnistumista ja syyttää siitä hallitusta. Näkisin, että Työväenpuolue sai hyvän tilaisuuden kääntää nöyryyttävä ETY-tappio oman puolueensa hyväksi. Samalla tuodaan esille, että Britannian tulisi nyt keskittyä ennen kaikkea EFTA:aan ja Kansainyhteisöön, sillä: *So long as the present division presented the Efta countries and the Commonwealth would have to build up their strength and steps would be taken to bring two blocks together.*²⁹⁷ Mielenkiintoista kyllä, *The Timesin* kirjoituksessa *Gen. de Gaulle's vision of a wider Europe* käy ilmi, että vaikka de Gaulle torjui britit, presidentti olisi ollut valmis ottamaan Tanskan mukaan ETY:yn.²⁹⁸ Tämä vaikuttaa puolestaan suoralta nokittelulta Britanniaa kohtaan, ja myös kirjoituksessa pohdittiin, oliko avoimen oven tarjoaminen Tanskalle keino yrittää saada aikaiseksi kinaa EFTA:n sisällä.

Brown ei ollut ainoa, sillä monet muutkin näkivät nyt EFTA:n entistä tärkeämpänä. Myös artikkelissaan Davis huomauttaa, kuinka Britannia kääntyi miettimään suhteiden vahvistamista EFTA:aan sekä Kansainyhteisöön.²⁹⁹ Britannia joutui siis uudelleen miettimään paikkaansa Euroopassa. *The Timesissa* spekuloiitiin, että nyt Britannian rooli Kuusikon ulkopuolella on jäänyt hämäräksi, ja tähän toivotaan selkeyttä. Samalla taloudelliset ongelmat tulivat heti vastaan. Britannian olisi lisättävä tehokkuuttaan ja pidettävä hinnat alhaisina Euroopan tullimuurien vuoksi. Samassa uutisessa tuli selväksi, ettei enää haluttu uutta pitkittynyttä neuvottelua. *If any proposal are put to us they must be in specific terms by the whole Community-*₃₀₀

Mielestäni on tärkeä miettiä, miksi Iso-Britannia halusi liittyä mukaan Euroopan talousyhteisöön. Pohdittaessa syitä esille nousee saarivaltion tarve löytää paikka, tai pikemminkin palauttaa oma asema Euroopan kartalle. Kuten Mayn artikkelissa todetaan, Kansainyhteisö oli piirtänyt Britannian rajat maailmanlaajuisesti, mutta imperiumin pyyhkiytyessä pois paluu Euroopan mantereelle oli vääjäämätön.³⁰¹ Historioitsijat Sked, Cook ja Parr ovat kaikki samoilla linjoilla ja painottavat valtopoliittisten syiden olleen todellinen motiivi Britannian liittymishalulle. Ison-Britannian olisi saatava johtajan rooli Euroopassa ja siten kasvattaa mainetta

²⁹⁷ French Find Ally In Mr. Brown, *The Times* 9.5.1963, 11.

²⁹⁸ Gen. De Gaulle'S Vision Of A Wider Europe, *The Times* 28.1.1963, 8.

²⁹⁹ Davis 1997, 457.

³⁰⁰ LD. Home Stipulates Good Faith In Any Offer Of Customs Union, *The Times* 7.3.1963, 12.

³⁰¹ May 2013, 30.

johtavana kansainvälisenä maana.³⁰² May listaa Macmillanilla olleen kolme syytä liittyä ETY:yyn: saada Britannian talous nousemaan, nostaa Britannian paikka Euroopan johtoon sekä vahvistaa Yhdysvaltojen ja Britannian erityissuhdetta.³⁰³ Tästä voi päätellä, että pääministerin tavoitteet olivat vähintäänkin yhtä kunnianhimoiset kuin de Gaullen. *The Times*issa, Macmillanin päiväkirjoissa sekä eri tutkimuskirjallisuudessa korostettiin, kuinka brittejä ärsytti Ranskan, ja siinä sivussa Saksan, aseman vahvistuminen Euroopassa. Myös oma näkemykseni nojaa siihen, että kanaalin toisella puolella saavutettu menestys lisäsi naapurikateutta.

Kuten aiemmassa käsittelyluvussa *The Times* toi esille huolensa Ranska-Saksa -suhteista, artikkeleissa ja mielipidekirjoituksissa ilmaistiin usein, kuinka ”ylimielisiksi” Ranska sekä Saksa olivat muuttuneet, tai miten niiden keskinäinen hegemonia haittasi koko Eurooppaa. Samalla Britannian omaa osuutta pyrittiin tuomaan tavalla tai toisella esille, ja yleensä se oli pelastajan rooli, kuten tästä lehden artikkelista *Britain’s Role in U.S. Grand Design käy ilmi*:

The prospect of a Franco-German hegemony in western Europe is to say the least unpleasing here. The most senior officials while welcoming the rapprochement between the two countries believe that ”British political leadership and wisdom” are necessary in the new Europe.³⁰⁴

Tässä kirjoituksessa tuodaan esille, sitä miten Britannian mielipidettä suorastaan kaivattiin mukaan, eikä ole vaikea huomata tiettyä katkeruutta kirjoituksessa siitä, miten ennen niin mahtava maa oli joutumassa paljon pienempään rooliin Euroopassa. *The Times*issa käydyissä väittelyissä nousi jo aiemmin esille, miten monet liittymistä puoltaneista osapuolista perustelivat kantansa sillä, että Britannian tulee pitää oma johtoasemansa Euroopassa. Tätä mieltä oli muun muassa W.G. Hayther, jonka mukaan Britannian tulisi olla ennemmin mukana Euroopassa kuin Atlantin Unionissa (*Atlantic Union*), sillä Britannian kohtalo on

³⁰² Sked&Cook 1993, 168 – 169; Parr 2006, 2.

³⁰³ May 2013, 33.

³⁰⁴ Britain’s Role in U.S. Grand Design, *The Times* 18.5.1962, 12.

sidottu Eurooppaan: *--and if there are developments there that we do not like we are more likely to be able to counter them from within than from without.*³⁰⁵

Macmillanin oma henkilökohtainen tarve päästä ETY:yn on sekin mielenkiintoista. Katsoisin hänen jopa pakonomaisen halunsa päästä talousyhteisöön heijastelleen pääministerin omaa kutistuvaa roolia maansa mukana. Parr on samaa mieltä ja listaa, että samalla kun Britannian vaikutus Yhdysvalloissa heikkeni, pääministeri etsi vaihtoehtoja johtopaikkaa Euroopasta, nostaen täten saarivaltion kansainvälistä asemaa.³⁰⁶ Pääministeri tuntui ottaneen vertailukohtaksi de Gaullen ja korostaa monesti, kuinka ylimieliseksi ja ylivoimaiseksi kenraali tunsu itsensä Euroopan johdossa. Macmillanin arvio de Gaullen syistä kieltää Britannian mukaantulo olikin, miten kenraali itse pelkäsi menettävänsä oman valta-asemansa Euroopassa, kuten hän seuraavassa päiväkirjamerkinnässään pohtii:

It will alter the character of the Community, both in the economic and the political field. Now it is a nice little club, not too big, not too small, under French hegemony —³⁰⁷

Toisin sanoen, jos Britannia liittyisi mukaan ja olisi samalla sidoksissa Yhdysvaltoihin, EFTA:aan ja Kansainyhteisöön, muuttuisi ETY:n oma muoto ja tietenkin kutistaisi ranskalaisen valtaa. Asiaa voi kuitenkin ajatella myös päinvastoin, eli jos Ranskan valta heikkenee, vahvistaisiko se puolestaan pääministerin asemaa? Mielestäni on hyvä tiedostaa, että vaikka monesti juuri de Gaulle nähdään ylpeyden, suuruuden ja vallan ilmentymänä, voi Macmillanistakin huomata tiettyä ”gaullemaisuutta”. Pääministerin poliittiset tavoitteet tuntuivat olevan yhtä kunnianhimoiset kuin Ranskan presidentin. Lisäksi näkisin, että molemmilla johtajilla oli motiiveissaan henkilökohtaista vallan tavoittelua, jota he koittivat kartuttaa nostamalla omaa maataan suurempaan kansainväliseen rooliin. Toisaalta de Gaullella oli, ainakin Ranskassa, jo valmiina sankarimyytti sekä

³⁰⁵ Hayther, Britain And Europe, *The Times* 14.11.1962, 13. Atlantin Unioni oli ajatus yhdistää maailman johtavat demokraattiset maat yhdeksi federaatioksi. Ajatus syntyi vuonna 1939 toimittaja Clarence Streit toimesta. Hogan 1952, 304.

³⁰⁶ Parr 2006, 2.

³⁰⁷ Macmillan, 2011, 475.

karisma, joka ulottui toisinaan maansa rajojen yli. Macmillanilta tämä ominaisuus tuntui puuttuvan.

Macmillanin omat päiväkirjamuistelmat sekä tutkimuskirjallisuus heijastelevat tiettyä alemmuuden tunnetta, jota pääministeri saattoi kokea. Ranskan veto tarkoitti, että kenraali oli voittanut ja päässyt häntä mahtavammalle paikalle. Samaa mieltä olivat Sked ja Cook, jotka arvioivat de Gaullen veton tuhonneen Macmillanin ulkomaanpolitiikan, sillä toisin kuin Ranska, Iso-Britannia ei ollut itsenäinen ydinasemaa, vaan enemmän kuin koskaan riippuvainen Yhdysvalloista. Kaikkein pahinta oli, että Britannia oli menettänyt valtakamppailun Euroopassa. De Gaullen ”taktiikka” oli puhua itsenäisen Euroopan puolesta. Tässäkään Britannia ei onnistunut, vaan leimautui amerikkalaisten nöyristelijäksi.³⁰⁸

Jos naapurimaiden suuruudenhulluutta, vallanhimoa tai ylimielisyyttä kritisoitiin lehtien palstoilla tai päiväkirjan sivuilla, siihen sortui myös Britannia itse. Eräässä kärjistyneessä mielipiteessä konservatiivien Robert Boothby kyllä korostaa Britannian omaa asemaa, mutta liittyminen ETY:yyn ei tätä asiaa edistäisi, kuten hän asian ilmaisi: *For at least a decade, after the last world war, we could have had the undisputed leadership of a united social-democratic Western Europe; and deliberately refused it.*³⁰⁹ Boothby kritisoi, kuinka Ranska de Gaullen ja Saksa Adenauerin johdolla eivät olleet enää demokratioita siten kuin he britit sen ymmärsivät. Hän sanoikin, että oli aika katkaista neuvottelut liittymisestä heti ja odottaa, että heistä tulisi keskeinen tekijä Atlantin Unionissa. Tämä Atlantin Unioni olisi sitä vastoin hyvin demokraattinen sekä sen verran vahva, että se kykenisi neuvottelemaan Neuvostoliiton kanssa.³¹⁰ Mielestäni tämän kaltaisia mielipiteitä kirjoittaneet olivat monesti jääneet kultaiseen imperiumin aikaan ja osoittivat tietynlaista irtautumista todellisuudesta. Kuten Boothbyn kirjoituksesta saattoi päätellä, ETY ei ollut demokraattinen, koska se ei toiminut Britannian tahdon mukaan eikä sen alaisena.

³⁰⁸ Sked & Cook 1993, 174.

³⁰⁹ Boothby, Dangers In Europe, *The Times* 12.11.1962, 11.

³¹⁰ Boothby, Dangers In Europe, *The Times* 12.11.1962, 11. Boothby jatkoi, että Atlantin Unioni olisi ollut parempi vaihtoehto, sillä siellä Britannialla oli enemmän sananvaltaa. Hän tuntuu unohtaneen kokonaan Yhdysvaltojen roolin.

Valtasuhteet Euroopassa olivat todellakin siirtymässä Pariisi-Bonn -akselille ja tuntuu, että sitä suuremmalla syyllä Macmillanin hallitus näytti yrittävän rikkoa tätä kaksinapaisuutta. Panin merkille uutisoinnissa myös tietynlaista irvailua sekä uhittelua Ranskalle, sillä sekä *The Times* että Macmillan kertoivat, kuinka erityisesti Ranskan asema kärsisi, jos Britannia liittyisi ETY:yn. Eräässä kirjoituksessa asia tiivistettiin: *France feels she is making certain sacrifices, both political and economic, Britain's accession, and the unequivocal acceptance of agricultural funds is part of her price.*³¹¹ Brittien mielestä Ranska siis pelkäsi syystäkin Britanniaa.

Iso-Britannia oli jäämässä paljon eristäytyneempään rooliin Euroopassa kuin se oli alussa osannut kuvitellaan. Tai ehkäpä se oli toivonut juuri etäännyvänsä Euroopasta, mutta samalla kuvitellut, että sen vaikutusvalta mantereella säilyisi muuttumattomana. Mielestäni on hyvä muistaa, että vaikka Britannia ei ehkä Euroopan johdossa ollutkaan, ei se missään tapauksessa jäänyt täysin Euroopan ulkopuolelle. Maalla riitti edelleen vaikutusvaltaa, ja se tiivistyi hyvin heidän perustamaansa EFTA:aan. Toki tässä on mukana entisen supervallan ”kompleksia” ja entisen imperiumin kokemaa tunnetta syrjään jätetystä, missä korostui heidän oma halunsa pysyä maailman johdossa. Näytti siltä, ettei heille riittänyt ”normaalia suurempaa” roolia Euroopassa tai maailmalla, mutta Ranska ja Saksa olivat valitettavasti jo ehtineet viedä paikan Euroopassa ja Yhdysvallat maailmalla, mikä loi katkeruutta sekä tuntui jumittavan saarivaltiota.

5. After Brussels – Lopuksi

Tässä tutkimuksessa käsiteltiin Ison-Britannian ensimmäistä pyrkimystä liittyä Euroopan talousyhteisöön, niitä sisä- sekä ulkopoliittisia tekijöitä, mitkä hankaloittivat neuvotteluja, sekä de Gaullen vetoa ja suhdetta Ranskaan. Ison-Britannian tie Euroopan yhteisöön ei ole ollut helppo. Yhteisön perustamisen aikoihin Britannia jätti melko ylimielisesti mahdollisuutensa liittyä mukaan ja keskittyi mieluummin omaan kutistuvaan imperiumiinsa. Sillä välin ETY:n kuusi

³¹¹ E.E.C. Countries Divided Over French Argument, *The Times* 7.8.1962, 6.

jäsenmaata saivat luoduksi vahvan taloudellisen ja poliittisen yhteisön, joka alkoi nostaa sodanjälkeistä Eurooppaa takaisin jaloilleen. Kun saarivaltio huomasi yhteisön kehityksen ja menestyksen, oli maan oma tilanne muuttunut niin poliittisesti kuin taloudellisestikin. Iso-Britannia oli jäämässä jälkeen muun muassa talouden osa-alueella verrattuna muihin Etelä-Euroopan maihin. Britannian ensimmäiseen ETY-liittymisprosessiin tiivistyy lopulta suunnattoman paljon eri tekijöitä, osa näkyvämpiä ja osa taustalla tapahtuneita. On myös hyvä havaita, että tapahtumat kytkeytyivät lopulta suurempiin kokonaisuuksiin, jolloin monet poliittiset taustatekijät, jotka tapahtuivat paljon ennen 1960-lukua, heijastuivat kokonaistilanteeseen. Tuolloin myös 1960-luvun poliittinen ilmapiiri oli kylmän sodan varjostama, mikä näkyi ETY-neuvotteluiden kulussa. Kaikkea tätä seurattiin tarkasti median välityksellä, ja *The Times* toimi muiden lehtien tavoin seulana politiikan ja kansalaisten välillä.

Päälähteenäni toimiva *The Times* -lehti tuo esille monissa uutisissaan, artikkeleissaan sekä mielipidekirjoituksissaan, kuinka hajanainen, ristiriitainen ja jopa eksyksissä Iso-Britannia poliittisesti tuntui 1960-luvulla olevan. Sisäpoliittisissa kysymyksissä ETY repi parlamenttia, ja työväenpuolue hankaloitti pääministeri Macmillanin rosoiseksi muuttunutta hallintokautta. Britannian halu liittyä talousyhteisöön ei ollut suinkaan ollut yksimielinen, ja jos kysymys ETY:stä jakoi poliitikkoja, se jakoi myös kansaa. Macmillanilla oli kuitenkin vielä tuolloin voimaa ja päättäväisyyttä ajaa läpi asiaansa, ja Iso-Britannia jätti hakemuksen vuonna 1961. Suurempi haaste alkoi Brysselin neuvotteluissa, jolloin Ranska ja sen myötä de Gaulle pääsivät ääneen. ETY oli selvästi asia, mikä kiinnosti ihmisiä, ja *The Times* uutisoi ahkerasti tapahtumista. Vaikka maa ei ollut päässyt selkeään yksimielisyyteen, ilmapiiri tuntui olevan varovaisen toiveikas. Samassa yhteydessä nousi myös muiden ETY-maiden rooli, kaikkein eniten Ranskan. *The Times* tuntui välillä ylikorostavan Ranskan osuutta, ja katsoisin, että Ranskan vastaan harominen heijastui monesti Britannian omaan sisäpoliittiseen kiistelyyn, sillä samat asiat, joita punnittiin ETY-neuvotteluissa, olivat yhtä hankalina kiistoina parlamentin istunnoissa.

Tutkimuksessa käy ilmi, että ETY-neuvotteluiden kaksi suurinta ongelmaa olivat Brittiläinen Kansainyhteisö sekä maatalouspolitiikka. Emämaa halusi vanhat siirtomaansa mukaan yhteisöön, mutta Kuusiomaat, saaticka Kansainyhteisön maat itse eivät tätä halunneet. Uutisissa oli havaittavissa, miten Kansainyhteisö oli edelleen tärkeässä osassa Isossa-Britanniassa niin poliittisesti, kulttuurisesti kuin taloudellisestikin. Sen myötä Britannia saattoi yhä muistella vanhaa suuruuden aikaansa. Silti Britannian halu ottaa nämä maat mukaan Euroopan talousyhteisöön tuntuu aivan liian kunnianhimoiselta tavoitteelta, mikä kertoo, että maa yritti väkisin pitää liian montaa lankaa käsissään. Toinen tiukka neuvottelunaihe nousi ETY:n ja Britannian maatalouspolitiikan yhteensovittamiskysymyksessä. Asiassa erityisesti Ranska pelkäsi kärsivänsä ja oli järkkymätön. Samalla se osoittaa, kuinka ETY oli suunniteltu Kuusiomaille, ei Britannialle. *The Times* toi näkyvästi esille, miten värikästä keskustelua käytiin maatalouspolitiikan ja Kansainyhteisön ympärillä. Tässä vaiheessa Ranska-aihe *The Timesin* keskusteluissa ei ollut vielä saanut samanlaista painoarvoa kuin mitä se myöhemmin tuli olemaan, vaikkakin lehdessä ilmoitettiin hieman väsyneesti aina, kun Ranskan neuvottelijat olivat eri mieltä. Alussa lehden voimavarat tuntuivat silti keskittyvän enemmän maan omiin sisäisiin kiistoihin. Macmillanin hallituksella oli siis kova työ saada vakuutettua kaikki osapuolet.

Macmillanin panos ja rooli Britannian ETY:yn liittymisessä olivat keskeiset. Hänen päiväkirjamerkintänsä osoittavat, kuinka paljon pääministeri todella näki vaivaa ja kanto huolta asiasta. Tämä on tärkeä huomata, sillä nämä henkilökohtaiset paineet eivät tulleet *The Timesin* uutisissa yhtä hyvin esille. Lehti kyllä ilmoitti Macmillanin viralliset tekemiset sekä julkaisi aika ajoin arvioita pääministerin toimista, mutta pääministerin omakohtaisiin ajatuksiin lehti ei pääse. Mielestäni päiväkirjat vahvistavat Macmillanilla olleen jopa henkilökohtainen päämäärä saada maa ETY-jäseneksi. Tämä kiivas pyrkimys tuntui lopulta kiteytyvän, tai törmäävän, kenraali de Gaulleen. Sekä Macmillanin omissa kirjoituksissa että lehden uutisissa tuli esille, miten pääministeri pyrki kaikin keinoin neuvottelemaan, vakuuttamaan ja miellyttämään ranskalaista, jotta tämä heltyisi antamaan Ranskan tuen Britannian liittymiselle. Nämä pyrkimykset alkoivat loppua kohden tuntua jopa epätoivoisilta, ja kaikesta yrityksestään

huolimatta Macmillan menetti mahdollisuutensa onnistumiseen. Epäonnistuminen oli kuitenkin monien asioiden summa. Työssä käy ilmi, että pääministeri ajoi asiaansa liian itsepäisesti, joskus jopa ylimielisesti sekä liian kiireellä. Britannian kohdalla neuvotteluissa oli paljon hankaloittavia tekijöitä, kuten jo pelkästään itse Kansainyhteisö, että aikaa olisi tarvittu enemmän. Toisaalta näkisin, että Macmillanilla oli samankaltainen tarve saada enemmän valtaa maalleen ja siinä samalla itselleen kuin de Gaullellakin oli. Tuntuu, että nämä kaksi miestä olivat lopulta hyvin samanlaisia, mutta Macmillanilla taktiikka epäonnistui. Toisin kuin de Gaulle, Macmillan joutui neuvottelemaan, vakuuttamaan ja miellyttämään myös Yhdysvaltoja.

On silti totta, että de Gaulleen kiteytyvät monet ETY-neuvotteluihin liittyvät asiat, ja erityisesti briteille kenraali oli asioiden nimenomainen jarruttaja. *The Times* ei jätä arvailun varaan, kuka oli vastuussa siitä, että Brysselin neuvotteluissa juuri Ranska vastusti. Kuitenkin *The Timesin* ja Macmillanin suhtautuminen de Gaulleen eroaa siinä, että vaikka molemmat arvostelivat presidenttiä, Macmillan näki de Gaulleen merkityksen. Alussa *The Times* ei mielestäni anna samanlaista painoarvoa de Gaullelle ja aliarvioi samalla hänen vaikutusvaltaansa. Macmillan ei tätä tee, mutta hänellä oli ristiriitainen, jopa paradoksaali suhtautuminen de Gaulleen. Macmillan tuo esille ajatuksensa päiväkirjoissaan, mutta pääministerin suhtautuminen tuntuu olevan hyvin esillä myös tutkimuskirjallisuudessa. Macmillan ei voinut sietää presidenttiä, mutta silti hän tarvitsi tätä epätoivoisesti, mikä loi kuvaa tietynlaisesta viha-rakkaus -suhtautumisesta. ETY-asiassa Macmillan tuntui kuluttavan lopulta liikaa aikaa de Gaulleen. Kahden johtajan väliset ristiriidat osoittavat sen, miten tärkeässä osassa henkilösuhteet todellisuudessa poliittisella näyttämöllä olivat.

Kuin vastapainona Macmillanin ja Ranskan presidentin kireälle suhteelle, De Gaulleen hyvät välit Länsi-Saksan liittokansleri Adenaueriin kukoistivat. Tämän suhteen voidaan katsoa vaikuttaneen jopa ETY-neuvotteluihin, tosin Britannialle kielteisesti. Hyvää Ranska-Saksa -suhdetta ei jätetty huomiotta *The Timesissa*, kuten ei jätetty myöskään amerikkalaisten ja de Gaulleen kiristyviä välejä. Yhdysvallat tuo oman panoksensa koko ETY-draamaan. Presidentti Kennedy oli

taustalla painostamassa Macmillania mukaan liittoon ja koetti samalla painostaa de Gaullea. Kylmän sodan myötä Yhdysvalloista oli tullut Länsi-Euroopalle välttämätön tuki, mutta erityisesti Iso-Britannia näytti joutuneen tukeutumaan heihin. Näiden kahden maan erityissuhde vaikutti ETY-neuvotteluihin, muttei kovinkaan positiivisesti. Ei ole salaisuus, että de Gaulle näki Yhdysvaltojen oleskelun Euroopan mantereella pahana. De Gaullen suhtautumista amerikkalaisiin oli jatkuvasti tuotu esille *The Timesissa*, Macmillanin päiväkirjoissa, tutkimuskirjallisuudessa sekä kenraalin omissa muistelmissa. Ylpeää kenraalia Yhdysvaltojen korostuva rooli maailman supervaltana sekä jatkuva oleskelu Euroopassa ärsytti, sillä sen myötä Ranskan mahti pieneni. Eniten de Gaulle tuntui pelkäävän, että Britannian tulo ETY:yn toisi samalla mukana Yhdysvallat. On ilmeistä, että de Gaulle pelkäsi oman asemansa puolesta. Toisaalta pelko ei ollut aivan keksittyä, sillä presidentti Kennedyllä oli todella kova tarve saada Britannia mukaan yhteisön johtoon. Kuten *The Timesista* huomasi, de Gaulle alkoi tehdä pesäeroa amerikkalaisiin, jolloin Macmillan joutui tasapainottelemaan näiden kahden välillä. Toisessa kupissa painoi Eurooppa sekä ETY ja toisessa Yhdysvaltojen mahti, jonka kautta Britannia sai esimerkiksi ydinasetietoa. Vuodet 1962 ja 1963 *The Times* tiedotti kiitettävään tahtiin de Gaullen mahtipontisesta sekä suureellisesta politiikasta, minkä päämääränä oli nostaa Ranska ja siten myös Eurooppa uuteen kukoistukseen. Samalla se osoitti, että oltiin huolestuneita, mitä kanaalin toisella puolella tapahtuisi. Kysymykseksi lukijoille jäi, kuuluiko Iso-Britannia tähän de Gaullen Eurooppaan. Vastaus oli kielteinen.

The Times alleviivaa ranskalaisten roolia Brysselin neuvotteluissa olla vastaan ja muiden Kuusiomaiden puolestaan olla Britannian puolella. Sävy oli sekä turhautunut että paikoitellen ivallinen. Asia ei kuitenkaan ollut näin mustavalkoinen, sillä vaikka Ranska yleensä toi ongelmakohdat äänekkäimmin esille, samat asiat olivat myös muiden ETY-maiden huolenaiheina. *The Times* tuntui välillä sivuuttavan tämän. Ei kuitenkaan käy kiistäminen, että Ranskalla oli kaikkein eniten vastaan sanomista, ja on selvää, ettei se toivonut mahdollista kilpailijaa yhteisöön. Kuusiomaidenkin suhteissa tuli esille valtapolitiikka sekä henkilösuhteiden merkitys. Samalla on syytä muistaa, että vaikka esimerkiksi Adenauer tuki usein de Gaullea, ei se tarkoittanut, että Länsi-Saksa olisi

automaattisesti antanut tukensa kenraalille. Neuvottelut olivat raskaat kaikille osapuolille. Vaikka eteenpäin päästiinkin, kaikki muuttui dramaattisesti vuoden 1963 alussa, kun de Gaulle pani pisteen neuvotteluille.

De Gaullen veton jälkeen Britannian suhtautuminen Ranskaan, tai pikemminkin sen johtajaan, kylmenivät. Sävy oli huomattavissa *The Times*issa. Mielipiteitä oli runsaasti, joista monet vähemmän mairittelevia. Kuitenkin, sivuille oli koottu myös joitakin kenraalia puolustavia kantoja. Lehden uutiset tuolta ajalta oli sävytetty pääasiassa järkytyksellä, arvostelulla, raivolla sekä lukuisilla kysymyksillä. Selvää on, että veto oli ollut nöyryyttävä tappio ei vain Macmillanille, vaan koko maalle. Lehti tuntui myös hakevan lohdutusta ja toivoa muilta ETY-mailta. Tätä he saivatkin, sillä de Gaullen päätös todella käänsi jäljelle jääneet Viisi hetkellisesti Ranskaa vastaan. Viisikko antoi näyttävästi solidaarisen tukensa Britannialle, sillä paljon muuta he eivät voineetkaan tehdä. Mielestäni Britannian ja Viisikon voimattomuus osoittaa, kuinka paljon vaikutusvaltaa de Gaullella todellisuudessa oli ETY:ssä ja Euroopassa. Macmillan oli lopulta oikeassa, kun hän pyrki keskittymään erityisesti de Gaullen neuvotteluvaiheessa. Presidentin veto oli ollut todella omavaltainen. Asenne alkaa näkyä myös siinä vaiheessa, kun kenraali de Gaulle ryhtyy haastamaan näkyvästi Yhdysvaltoja. Vuoden 1963 aikana kenraalin suuruutta tavoitteleva politiikka alkoi loitontaa monia Rankan liittolaisia kauemmas, ja se alkoi eristäytyä. Yhtä eristäytyneeksi alkoi Britannia tuntea itsensä, kun siltä oli evätty pääsy Eurooppaan.

De Gaullen veto aiheutti paljon tunteita saarivaltiossa. *The Timesin* mielipiteistä ja analyyseistä oli havaittavissa epäuskon ja raivon keskeltä myös kansallistunteen nousua. Kirjoittajat koittivatkin muistuttaa itseään EFTA:sta sekä Kansainyhteisöstä. Kaikesta huolimatta veto asetti Ison-Britannian lopulta ankaraan itsetutkiskeluun. Britti tajusivat veton jälkeen, että se oli jäämässä yksin, ja vielä pahempaa, että maan äänellä ei ollut enää samanlaista vaikutusvaltaa kuin ennen. Euroopassa ETY hallitsi ja maailmalla Yhdysvallat. Britannian kutistuva rooli Euroopassa, Kansainyhteisön ja sitä myötä imperiumin rapistuminen sekä yhä suurempi tarve nojautua Yhdysvaltoihin ilmaisevat, kuinka vaikeassa tilanteessa

Britannia 60-luvulla poliittisesti oli. Monet *The Timesin* lukijoista pohtivatkin, mihin suuntaan maan tulisi nyt edetä.

The Times -uutiset osoittavat, kuinka monitasoinen, laajalle levittyvä sekä vaikea aihe ensimmäinen ETY-hakemus Britannialle todella oli. Kiista ETY:stä jakoi poliittisen johdon sekä kansan rivit. Asia ei ollut ainoastaan Euroopan sisäinen, sillä tilanteeseen kytkeytyivät myös Yhdysvallat sekä merten takaiset entiset siirtomaat. *The Times* uutisoi tapahtumia ahkerasti ja näkyvästi, toisinaan huomiota herättävien otsikoiden kautta. Asiasisältö oli informatiivista, eikä lehden tai kansalaisten mielipiteitä salattu. Vaikka *The Times* oli konservatiivispainotteinen, uutisiin oli otettu mukaan paljon erilaisia mielipiteitä monelta eri suunnalta, mikä antoi journalismin laadusta tasapainoisen sekä avoimen kuvan. Lehti ei pyrkinyt mielistelemään Macmillanin hallitusta. Päiväkirjamerkinnöissä pääministeri itse kritisoi aika ajoin lehteä. Ranskan toimiin neuvotteluissa otettiin monesti kantaa ja niitä korostettiin, mikä toi esille lehden suhtautumisen ranskalaisiin. Vaikka de Gaullen osuus oli kiistaton, katsetta kohdistettiin lopuksi myös itsen. Tutkimuksessani Macmillanin päiväkirjat tukivat *The Timesiä* mielestäni hyvin. Hänen muistiinpanonsa, havaintonsa sekä mielipiteensä paljastivat paljon niitä pienempiä taustatekijöitä, mitä *The Times* ei olisi kyennyt avaamaan, luoden täten paljon kokonaisvaltaisemman ja monisyisemmän kuvan neuvotteluista. ETY oli oman aikansa tuote. Koko prosessista kuvastuu sodan jälkeinen poliittinen Eurooppa, kylmän sodan ailahtelut, henkilöpolitiikan merkitys ja valtapolitiikan raadollisuus sekä se, miten media asiaa käsitteli.

Iso-Britannia joutui odottamaan vuoteen 1975, ennen kuin se todella pääsi mukaan Euroopan yhteisöön. Voidaan pohtia, oliko tämä yhteisö enää se sama, johon se vuonna 1961 niin kovasti pyrki. Viime vuosina Britanniassa on käyty vähintään yhtä tiukkaa sisäpoliittista sekä ulkopoliittista kädenvääntöä kuin vuonna 1961, tosin päinvastaisessa asiassa. Tätä pro gradua kirjoittaessani Iso-Britannia on eronnut Euroopan Unionista, mutta maa on edelleen hyvin jakautunut, ja tulevaisuus yhtä arvailua. Brexitin myötä herää kysymys, oliko de Gaulle sittenkin oikeassa, kun hän yli 50 vuotta sitten käytti vetoa Ison-Britannian liittymistä vastaan?

Sanasto

Työssä käytetyt lyhenteet sekä englannin kieliset vastineet. Suomenkielisessä tutkimuskirjallisuudessa on käytetty erilaisia suomennoksia ja lyhenteitä. Olen ottanut listaani vain ne, joita käytän tutkimuksessa.

AASM	<i>Associated African States and Madagascar</i>
Atlantin unioni	<i>Atlantic Union</i>
EFTA	Euroopan vapaakauppajärjestö, <i>European Free Trade Association</i>
EHTY	Euroopan hiili ja teräsyhteisö <i>ECSC: European Coal and Steel Community</i> eli
EMU	Euroopan talous ja rahaliitto, <i>European Monetary Union</i>
EPY	Euroopan puolustusyhteisö, <i>EPC: European Political Cooperation</i>
ETY	Euroopan talousyhteisö, <i>EEC: European Economic Community, Common Market</i>
EURATOM	Euroopan atomienergiayhdistys, <i>EAEC: European Atomic Energy Community</i>
EY	Euroopan Yhteisö, <i>EC: European Community tai European Communities</i>
FTA	Vapaa kauppaa alue, <i>Free Trade Agreement</i>
SEATO	Kaakkois-Aasian sopimusjärjestö, <i>South East-Asia Treaty Organization</i>

Kuusiomaat tai **Kuusikko**, eli ETY:n kuusi jäsenvaltiota, johon kuuluivat Ranska, Saksa, Italia, Luxemburg, Belgia ja Hollanti, *The Six*.

Seitsenmaat, Vastaavasti EFTA:n seitsemän jäsenvaltiota, johon kuuluivat Iso-Britannia, Norja, Tanska, Ruotsi, Itävalta, Sveitsi ja Portugali, *The Seven*

Viisikko, Muut ETY-maat paitsi Ranska, *The Five*

Lähdeluettelo

Alkuperäislähteet

De Gaulle, Charles: *Toivon Vuodet 1958-63*, Suom. Osmo Mäkeläinen. Helsinki, Wsoy 1970.

Macmillan, Harold: *The Macmillan diaries II, Prime Minister and after, 1957-1966*, Toim. Catterall, Peter, London, Macmillan 2011.

Mansergh, Nicholas: *Documents and speeches on Commonwealth affairs 1952-1962*, London, Oxford University Press 1963.

The Times, vuosilta 1961–1963.

UK Parliament, *Hansard*, <https://hansard.parliament.uk/> [haettu 30.10.2019 – 20.4.2020].

Tutkimuskirjallisuus

Andrén, Nils: *Iso-Britannia ja Kansainyhteisö*, Suom. Kontio, Matti. Porvoo, Werner Söderström osakeyhtiö 1955.

Aro, Pekka ja Kemppinen Reijo: *Euroopan Yhteisö- Perusteos*, Helsinki, Ulkoasiainministeriö, Taloudellinen tiedotustoimisto 1993.

Bhattacharya, Purusottam: *In the Shadow of The Common Market: Anglo-American Relationship Since 1973*, International Studies, London, Sage Publications New Delhi 1990.

Camps, Miriam: *Britain, the Six and American Policy, Foreign Affairs*, Vol. 39, No. 1, HeinOnline, 1960, 112-122.

Camps, Miriam: *Britain and the European Crisis*, Vol. 42, No.1, Oxford university Press, 1966, 45-55.

Childs, David: *Britain Since 1945 – A Political History*, Bristol, Routledge 1986.

Colman, Jonathan: *Two Allies: Britain and France*, Kirjasta: *The Foreign Policy of Lyndon B. Johnson - The United States and the World, 1963-69*. Edinburgh University Press 2010, 72-93.

Davis, Richard: *The 'Problem of de Gaulle': British Reactions to General de Gaulle's Veto of the UK Application to Join the Common Market*. Vol. 32, No. 4, Sage Publications, London, 1997, 453-464.

Davis, Richard: *Why did the General do It? - De Gaulle, Polaris and the French Veto of Britain's Application to Join the Common Market*, Vol. 23, No. 3, Sage Publications, London, 1998, 373-397.

De Menil, Louis Pattison: *Who speaks for Europe? - the vision of Charles de Gaulle*, London, Weidenfield and Nicolson 1977.

Galtung, Johan: *Euroopan yhteisö- Uusi Supervalta*, Helsinki, Tammi 1973.

Gamble, Andrew: *Between Europe and America: the future of British politics*, New York, Palgrave Macmillan 2003.

Griffiths, Pervical: *The Road To Freedom*, An Ampersand Book, 1965.

Hogan, Willard. N.: *Alternative to Atlantic Unio*, American Association of University Professors, Vol. 38, No. 2, 1952, 304-311.

Jackson, Julian: *A Certain Idea of France – The life of Charles de Gaulle*, London, Penguin Books 2018.

Kantola, Markus: *Blairista Brexitiin: Britannian tie Euroopan laidalle*, Helsinki, Gaudeamus 2019.

Kavanagh, Dennis: *British politics: Continuities and change*, Oxford: Oxford University Press 1997.

Kemppinen, Reijo: *ETA, Euroopan talousalue ja Suomi*, Helsinki, Ulkoasianministeriö 1992.

Lacouture, Jean: *De Gaulle – The Ruler 1945-1970*, New York, W.W. Norton &Company 1993.

Lee, Jae-Seung: *The French Road to European Community: From the ECSC to the EEC (1945-1957)*, Journal Of International And Area Studies, Vol. 11, No. 2, 2004, 107 – 123.

Lennon, Eeva: *Eeva Lennon - Lontoo*, Hämeenlinna, Karisto Oy 2018.

Liljeström, Marianne, *Feministinen tietäminen – Keskustelua metodologeista*, Tampere, Vastapaino 2004.

Ludlow, Piers; *The European community and the crises of the 1960s: negotiating the Gaullist challenge*, London: New York, Routledge 2006.

Matikainen, Satu, *Britannia: Saarivaltakunnan Eurooppa-suhteiden historia*, Toim. Ihalainen, Pasi. Jyväskylä, Atena 2002.

May, Alex: *The Commonwealth and Britain's Turn to Europe, 1945-73*, Vol. 102, No. 1, The Round Table Ltd, 2013, 29-39.

McKenzie, Compton: *Eastern Epic*, London, Chatto & Windus 1951.

McKenzie, Francine: *The GATT—EEC Collision: The Challenge of Regional Trade Blocs to the General Agreement on Tariffs and Trade, 1950–67*, Vol. 32, No. 2, Ltd Taylor & Francis, 2010, 229-252.

Murphy, Phillip: *Britain's experience of empire in the twentieth century*, Toim. Thompson, Andrew, New York, Oxford University Press 2012.

O'Rourke, Kevin: *A Short History of Brexit – From Brentry to Backstop*, UK, Pelicaan an imprint of Penguin Books 2019.

Parr, Helen; *Britain's policy towards the European Community: Harold Wilson and Britain's world role, 1964-1967*, London, Routledge 2005.

Peltonen, Terhi: *The Times ja Britannian kansanäänestys ETY-jäsenyydestä vuonna 1975*, Pro gradu -tutkielma, Turku, Turun yliopisto 2006.

Petäistö, Helena: *Ranskalaiset Korot*, Helsinki, Tammi 1995.

Pinder, John: *Euroopan Unioni- Erään yhteisön historia*, Helsinki, Tammi 1995.

Rubinstein, William: *Twentieth Century Britain – Political history*, Basingstoke, Hampshire: New York, Palgrave Macmillan 2003.

Sked, Alan ja Cook, Chris: *Post-War Britain – A Political History*, Harmondsworth, Benuing Books 1993.

Sutton, Michael: *France and the construction of Europe, 1944-2007: the geopolitical imperative*, New York, Berghahn Books 2007.

Soini, Hanna-Mari: *Vastahakoisuuden noidankehässä: Britannian roolit Euroopan integraatiokehityksessä toisen maailmansodan päättymisestä uuden vuosituhatvuoden alkuun*, Pro gradu -tutkielma, Turku, Turun yliopisto 2003.

Suomi, Juhani: *Suomi, Neuvostoliitto ja YYA-sopimus*, Helsinki, Tammi 2016.

Tunstall, Jeremy, *Newspaper Power – The new National Press in Britain*, Oxford, Clarendon Press 1996.

Von Salis, J.R: *Uudemman ajan maailmanhistoria: 2, Imperialistisia ristiriitoja*, Porvoo Helsinki, WSOY 1965.

Warner, Geoffrey: *Why the General Said No*, Vol. 78. No. 4, Oxford University Press, 2002, 869 – 882.

Warlouzet, Laurent: *De Gaulle as a Father of Europe: The Unpredictability of the FTA's Failure and the EEC's Success (1956–58)*, Vol. 20, No. 4, Cambridge University Press, 2011, 419-434.

Woodhouse, C.M: *British Foreign Policy Since the Second World War*, London, Hutchinson 1961.

Sähköiset lähteet

BBC, *The Profumo affair*, <https://www.bbc.co.uk/programmes/p015whbk>, 26.3.2013 [haettu 12.1.2020].

British Council, *Culture, policy and the UK-US special relationship at 70*, <https://www.britishcouncil.org/research-policy-insight/insight-articles/culture-policy-and-us-uk-special-relationship-70>, 2016 [haettu 28.2.2020].

CVCE.EU: *The Yaoundé Convention*, <https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/dd10d6bf-e14d-40b5-9ee6-37f978c87a01/c303f9ae-1356-4fd2-ad61-b650f07f10ec>, 2.3.2017 [haettu 6.12.2019].

Encyclopedia Britannica, *The Times – British newspapers*, 9.1.2020, <https://www.britannica.com/topic/The-Times> [haettu 28.2.2020].

Koppa Jyväskylän yliopisto, *Laadullinen analyysi*, <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/laadullinen-analyysi>, 10.4.2015 [haettu 19.3.2020].

Koppa Jyväskylän yliopisto, *Lähiluku*, <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/lahiluku>, 10.4.2015 [haettu 19.3.2020].

Korpela, Jukka, *Pienehkö sivistyssanakirja*, <http://jkorpela.fi/siv/sanati.html>, 2016, [haettu 30.10.2019].

Multimedia Centre- Euroopan Parlamentti, *Historia: Tyhjän tuolin kriisi*, https://multimedia.europarl.europa.eu/fi/history-the-empty-chair-crisis_V001-0005_ev, 12.7.2010, [haettu 30.10.2019].

Okkonen, Noora, Yksityisestä kirjoittaminen 1600 ja 1700 l, <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/kirjoittamisen-tutkimus/kirjoittamisen-lajit/autobiografia-paivakirja/yksityisesta-kirjoittaminen-1600-ja-1700-l>, 10.12.2013 [haettu 19.3.2020].

SAHO-South Africa History Online: *South Africa withdraws from the Commonwealth*, <https://www.sahistory.org.za/dated-event/south-africa-withdraws-commonwealth>, 30.9.2019 [haettu 22.1.2020].

Tuomioja, Erkki, Tuomioja Org blogikirjoitus, <https://tuomioja.org/kirjavinkit/2004/01/harold-macmillan-toimittanut-peter-catterall-the-macmillan-diaries-the-cabinet-years-1950-1957/2004>, 1.1.2004, [haettu 6.11.2019].

Suomi Kylmässä sodassa, *Ranskan ero Naton sotilasyhteistyöstä*, <http://www.kylmasota.fi/fi/index.php/172-3-blokkijaon-vakiintuminen-ja-suomen-puolueettomuuspolitiikka-1956-1968-2/3-1-kriiseja-valtapiirien-rajoilla/3-1-5-euroopan-ja-lahi-idan-turvallisuuspoliittinen-tilanne-1960-luvun-puolivalissa/laatikot31-5/555-ranskan-ero-naton-sotilasyhteistyosta>, 2017, [haettu 19.11.2019].

The Guardian, *A Timeline of Britain's EU membership in Guardian reporting*, <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/25/a-timeline-of-britains-eu-membership-in-guardian-reporting>, 25.5.2016, [haettu 15.11.2019].